

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM SANATLARI PROGRAMI

KÜTAHYA GELENEKSEL GİYİM KÜLTÜRÜNÜN
SERAMİK SANATINA YANSIMASI

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan:
20116027 Mustafa TOPAL

Danışman:
Prof. Dr. Banu MAHİR

İSTANBUL – 2013

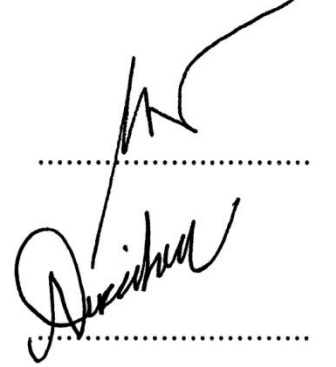
Mustafa TOPAL tarafından hazırlanan **Kütahya Geleneksel Giyim Kültürünün Seramik Sanatına Yansıması** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / ~~Oyçokluğuyla~~ Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 05 / 06 / 2013

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Dr. Banu MAHİR (Danışman)

Jüri Üyesi : Doç.Dr. Nurcan YAZICI METİN

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr. Belgin DEMİRSAR ARLI (İ.Ü.Öğr.Üy.)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
ÖZET	V
SUMMARY	VI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VII
RESİMLER LİSTESİ	IX
ÇİZİMLER LİSTESİ	XIV
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi	1
2. KÜTAHYA’NIN COĞRAFİ DURUMU VE TARİHÇESİ.....	6
3. KÜTAHYA’DA SERAMİK SANATININ GELİŞİMİ	9
4. KÜTAHYA VE ÇEVRESİNDE GELENEKSEL GİYİM KÜLTÜRÜ	13
4.1. Kadın Giysileri	13
4.1.1. Başa Giyilenler	13
4.1.1.1. Bino Fes	14
4.1.1.2. Gelin Fesi.....	14
4.1.1.3. Dane	15
4.1.2. Bedene Giyilenler	17
4.1.2.1. Şalvar	17
4.1.2.2. Gömlek	18
4.1.2.3. Fermene	19
4.1.2.4. Göynek.....	20
4.1.2.5. Uzun Entari	20
4.1.2.6. Tefebaşı.....	23

4.1.2.7. Pullu	25
4.1.2.8. Dizibağı	30
4.1.2.9. Eğrimli	32
4.1.2.10. Çatkılı	34
4.1.2.11. Dallı	36
4.1.2.12. Bindallı	38
4.1.2.13. İzmirli	39
4.1.2.14. Yolaklı	40
4.1.2.15. Savai	40
4.1.2.16. Şal	42
4.1.2.17. Düz Şalvar Takımı	43
4.1.3. Bel Aksesuarları.....	43
4.1.3.1. Kemer	44
4.1.3.2. Kuşak	44
4.1.3.3. Öncek.....	45
4.1.3.4. Arkalaç.....	46
4.1.4. Ayağa Giyilenler.....	46
4.2. Erkek Giysileri.....	48
4.2.1. Başa Giyilenler	48
4.2.1.1. Kavuk.....	48
4.2.1.2. Sarık.....	48
4.2.1.3. Külâh.....	49
4.2.1.4. Fes.....	49
4.2.1.5. Kelepoş	50
4.2.2. Bedene Giyilenler	50

4.2.2.1. Mintan.....	50
4.2.2.2. Şalvar	51
4.2.2.3. Potur.....	52
4.2.2.4. Cepken	52
4.2.2.5. Gazeke	52
4.2.2.6. Camedan	53
4.2.2.7. Entari.....	53
4.2.2.8. Cübbe.....	54
4.2.2.9. Hırka	54
4.2.2.10. Kaftan	55
4.2.3. Bel Aksesuarları.....	55
4.2.3.1. Kuşak	55
4.2.3.2. Silahlık.....	55
4.2.4. Ayağa Giyilenler.....	56
5. KÜTAHYA GELENEKSEL GİYİM KÜLTÜRÜNÜN YANSIDIĞI SEÇİLMİŞ SERAMİK ESERLERİN KATALOĞU	57
6. DEĞERLENDİRME.....	123
7. SONUÇ	132
8. EKLER.....	136
9. KAYNAKLAR	145
10. SÖZLÜK.....	153
11. ÖZGEÇMİŞ	160

ÖNSÖZ

Kütahya, Anadolu'nun eski ve kesintisiz üretim yapan bir seramik merkezidir. Seramik üretimi açısından Kütahya'nın en başarılı dönemi olarak kabul edilen 18. yüzyılda, seramik ustaları klasik Osmanlı üslubundan farklı olarak daha çok halk sanatı zevkini yansıtan tasvirlerle yönelmiştir. 18. yüzyılın ortalarından itibaren üretilmiş olan bir grup seramik eser de geleneksel giyimli kadın ve erkek figürleriyle bezenmiştir. Bu seramikler 18. ve 20. yüzyıllar arasında Kütahya ve çevresinde yaşayan halkın giyim kuşamı açısından önemli ipuçları vermektedir.

İlgi duyduğum bir alanda bana çalışma olanağı veren, çalışmamın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen, bilgi ve tecrübeleriyle beni yönlendiren, ilgi ve desteğiyle her zaman yanımda olan tez danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. Banu MAHİR'e, yüksek lisans eğitimim sırasında üzerimde büyük emeği geçen değerli hocalarım Prof. Dr. Zeki SÖNMEZ'e ve Prof. Dr. Banu MAHİR'e, araştırmalarımnda kolaylık gösteren Sadberk Hanım Müzesi müdürü Hülya BİLGİ'ye, Sadberk Hanım Müzesi uzmanı Dr. Lale GÖRÜNÜR'e, Sadberk Hanım Müzesi kütüphane sorumlusu İsmail BAKAR'a, Kütahya Kent Tarihi Müzesi görevlisi Feride GÖBEKÇİ'ye ve tüm eğitim hayatım boyunca her türlü desteğiyle yanımda olan aileme teşekkür ederim.

Mustafa TOPAL

İstanbul, 2013

ÖZET

“Kütahya Geleneksel Giyim Kültürünün Seramik Sanatına Yansıması”

Kütahya, Germiyan Beyliği döneminde beyliğin merkezi, Osmanlı Devleti döneminde ise önce sancak daha sonra 1451-1852 yılları arasında Anadolu Beylerbeyi'nin merkezi olmuştur. Kütahya, Germiyan Beyliği döneminde başlayıp, Osmanlı İmparatorluğu döneminde de devam eden sosyal, kültürel ve ekonomik değişimler ile Osmanlı saray giysilerinin etkisi altında çok zengin bir giyim kuşam kültürüne sahip olmuştur. Ayrıca Kütahya, Anadolu'nun eski ve kesintisiz üretim yapan bir seramik merkezidir. 17. yüzyılın sonuna doğru İznik seramik üretimine sarayın ve sanatçı desteğinin giderek azalması sonucunda, 18. yüzyılın başında Kütahya ön plana çıkmaya başlamıştır. Kütahya'da seramik ustaları saray ve çevresi sanat verilerinden uzaklaşarak daha özgür halk sanatı tasvirlerine yönelmiştir. Bu kapsamda 18. yüzyılın ortalarından itibaren üretilmiş olan geleneksel giyimli kadın ve erkek figürleriyle bezenmiş bir grup seramik eser karşımıza çıkmaktadır. Kütahya'da 18. ve 20. yüzyıllarda üretilen bu seramiklerde kadın figürlerinin başında kalpak, bino fes, terpuş ve dane adı verilen başlıklar görülmektedir. Kadın figürlerinin üzerinde gömlek, şalvar, fermene, uzun entari, kaftan, tefebaşı, aynalı pullu, süpürgeli pullu, eğrimli ve çatkılı giysileri vardır. Kadın figürlerinin bazılarının bellerinde ise tokalı kemerler, kuşaklar veya öncek adı verilen önlükler bulunmaktadır. Erkek figürlerinin başında kavuk, sarık ve külah adı verilen başlıklar görülmektedir. Erkek figürlerinin üzerinde mintan, şalvar, potur, cepken, gazeke, entari ve kaftan vardır. Ayrıca erkek figürlerinin bellerine sarılmış kuşaklar ve zeybek figürlerinin ayağında görülen çoraplar dikkat çekmektedir. Kadın ve erkek figürleriyle bezenmiş bu seramikler, 18. ve 20. yüzyıllar arasında Kütahya ve çevresinde yaşayan halkın geleneksel giyimi hakkında bilgi vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kütahya, Geleneksel Giyim, Kıyafet, Seramik, İnsan Figürü.

SUMMARY

“Reflection of Traditional Clothing Culture of Kütahya on Ceramic Art”

Kütahya was the center of the principality during the Germiyan Principality and in the period of the Ottoman Empire it was first a sanjak then had become the heartland of the Anatolia Seigneur between the years 1451 and 1852. Kütahya has had a very rich culture of clothing under the influence of both the social, cultural, economic changes started from Germiyan Principality and continued in the Ottoman Empire period and the Ottoman palace clothing. Furthermore, Kütahya is an old ceramic center of Anatolia that has a continuous production. Kütahya had begun to come to the forefront at the beginning of the 18th century, as a result of the gradual decrease of support from the palace and the artists to İznik ceramic production towards the end of the 17th century. In Kütahya, the ceramic craftsmen have had embraced the more free folk art depictions by turning away from the art donee of the palace and its surroundings. In this context, we have faced with a group of ceramics decorated with figures of traditionally dressed men and women, which have been produced since the mid of 18th century. Bonnets named as calpac, bino fez, terpuş and dane are seen on the heads of the female figures in these ceramics produced in Kütahya in 18th and 20th centuries. Female figures have clothes such as shirts, shalwars, fermene, long loose robes, caftans, tefebaş, aynalı pullu, süpürgeli pullu, eğrimli and çatkılı. And there are buckled belts, girdles or aprons called öncek on the waists of some of the female figures. Headdresses called as quilted turban, turban and coif are seen on the heads of the male figures. Male figures have clothes such as chainses, shalwars, jodhpurs, bolero, gazeke, loose robes and caftans. In addition, belts wrapped around their waists on the male figures and stockings seen on the foots of the zeybek figures draw attention. These ceramics are decorated with figures of men and women, provide information on the traditional clothes of the people living in the vicinity of Kütahya in between the 18th and 20th centuries.

Key Words: Kütahya, Traditional Clothing, Dress, Ceramics, Human Figure.

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e.	Aynı eser
a.m.	Aynı makale
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
BJRC	John Ralph Auckland Brocklebank, Oxford
BM	British Museum, Londra
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
Env.	Envanter
h.	Hicri
Haz.	Hazırlayan
İÜK	İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi
Kat.	Katalog
KÇM	Kütahya Çini Müzesi
KKTM	Kütahya Kent Tarihi Müzesi
km ²	Kilometrekare
M.S.	Milattan sonra
M.Ö.	Milattan önce
No/no	Numara
ÖK	Özel Koleksiyon
PM	Pera Müzesi, İstanbul
s.	Sayfa

S.	Sayı
SHM	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul
s.n.y.	sayfa numarası yok
SVİKV	Suna ve İnan Kıraç Vakfı, İstanbul
V&M	Victoria and Albert Museum, Londra
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
y.	Yaprak
Yay. Haz.	Yayına Hazırlayan
y.t.y.	yayın tarihi yok

RESİMLER LİSTESİ

Resim 4.1: Bino Fes, (Müzayyen Aygün, 2011, s. 12).....	14
Resim 4.2: Gelin Fesi, Kütahya Kent Tarihi Müzesi.....	15
Resim 4.3: Dane, Kütahya Kent Tarihi Müzesi	16
Resim 4.4: Gömlek, (Müzeyyen Aygün, 2011, s. 17).....	18
Resim 4.5: Fermene, 19. Yüzyıl, (Müzeyyen Aygün, 2011, s. 72).....	19
Resim 4.6: Göynek, 20. Yüzyıl, (Müzeyyen Aygün, 2011, s. 17).....	20
Resim 4.7: Kürklü Kaftan, (Muazzez Özker, 1997, s. 78).....	21
Resim 4.8: Uzun Entari, 19. Yüzyıl, BM, Env. No: As1968, 10.23, (http://www.britishmuseum.org/collectionimages/AN00352/AN00352065_001_1.jpg , 15.01.2013).....	22
Resim 4.9: Tefebaşı Uzun Entarisi, 19. Yüzyıl, SHM, Env. No: 14129.....	24
Resim 4.10: Aynalı Pullu Uzun Entarisi, 19. Yüzyıl, İstanbul Kadın Müzesi, “18. Yüzyıl Sonu-19. Yüzyıl Başlı Kadın Giysileri: Hatice Turhan Sultan Anısına” adlı sergiden, (http://www.hayalleme.com/wp-content/uploads/2010/03/kadn_giysileri_sergisi.jpg , 02.04.2013).....	26
Resim 4.11: Aynalı Pullu Şalvarı ve Fermenesi, 19. Yüzyıl, SHM, Env. No: 1706-K.258, (Lale Görünür, 2010, s. 153).....	27
Resim 4.12: Süpürgeli Pullu Uzun Entarisi, 19. Yüzyıl, SHM, Env. No: 12190a.....	28
Resim 4.13: Süpürgeli Pullu Şalvarı ve Fermenesi, 19. Yüzyıl, SHM, Env. No: 1789-K.295, (Lale Görünür, 2010, s. 155).....	29
Resim 4.14: Dizibağlı Takımı, 19. Yüzyıl, KKTM, Env. No: 0115.....	31

Resim 4.15: Eğrimli Takımı, 19. Yüzyıl, KKTM, Env. No: 0121.....	33
Resim 4.16: Çatkılı Takımı, 19. Yüzyıl, SHM, Env. No: 1875-K.309, (Lale Görünür, 2010, s.113).....	35
Resim 4.17: Dallı Takımı, 19. Yüzyıl, KKTM, Env. No: 0104.....	37
Resim 4.18: Bindallı Uzun Entarisi, 19. Yüzyıl, (Muazzez Özker, 1997, s. 94).....	38
Resim 4.19: Savai Uzun Entarisi, 19. Yüzyıl, V&A, Env. No: T.30-1943, (http://media.vam.ac.uk/media/thira/collection_images/2006AU/2006AU0425_jpg_l.jpg , 10.09.2012).....	41
Resim 4.20: Şal Takımı, 19. Yüzyıl, KKTM, Env. No: 0139.....	42
Resim 4.21: Düz Şalvar Takımı, 19. Yüzyıl, KKTM, Env. No: 0105.....	43
Resim 4.22: Kemer, 19. yüzyıl, Sadberk Hanım Müzesi.....	44
Resim 4.23: Öncek, (Müzeyyen Aygün, 2011, s. 30).....	45
Resim 4.24: Arkalaç, (Müzeyyen Aygün, 2011, s. 31).....	46
Resim 4.25: Çorap, Kütahya-İnköyü, (Kenan Özbel, 1976, s. 65).....	47
Resim 4.26: Terlik, Kütahya Kent Tarihi Müzesi.....	47
Resim 4.27: Külâh, KKTM.....	49
Resim 4.28: Fes, KKTM.....	49
Resim 4.29: Kelepoş, KKTM.....	50
Resim 4.30: Mintan, Şalvar ve Kuşak, Kütahya Kent Tarihi Müzesi.....	51
Resim 4.31: Cepken, (Erdoğan Sevim, 1999, s. 80).....	53

Resim 4.32: Camedan, 20. Yüzyıl, BM, Env. No: As1968, 10.18, (http://www.britishmuseum.org/collectionimages/AN00345/AN00345364_001_l.jpg , 15.01.2013).....	54
Resim 5.1: Şişe, 18. Yüzyılın Ortası, SVİKV, Env. No: 290, (Hülya Bilgi, 2005, s. 86).....	59
Resim 5.2: Şişe, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, BJRC, Env. No: L1, (Garo Kürkman, 2005, s. 152).....	61
Resim 5.3: Şişe Ayrıntısı, (Garo Kürkman, 2005, s. 153).....	62
Resim 5.4: Matar, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, PM, Env. No: 417.....	64
Resim 5.5: Mataranın Ön Yüzü, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, V&A, Env. No: 598-1874, (http://media.vam.ac.uk/media/thira/collection_images/2010EA/2010EA5564_jpg_l.jpg , 10.09.2012).....	66
Resim 5.6: Mataranın Arka Yüzü, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, V&A, Env. No:598-1874, (http://media.vam.ac.uk/media/thira/collection_images/2010EA/2010EA5936_jpg_l.jpg , 10.09.2012).....	67
Resim 5.7: Sürahi, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, PM, Env. No: 288.....	70
Resim 5.8: Sürahi Ayrıntısı.....	71
Resim 5.9: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 304, (Hülya Bilgi, 2005, s. 101).....	73
Resim 5.10: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, ÖK, (Sotheby's, 2012, no. 201 a)	75
Resim 5.11: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, ÖK, (Sotheby's, 2012, no. 201 b)	77
Resim 5.12: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 399, (Hülya Bilgi, 2005, s. 103).....	79

Resim 5.13: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 420, (Hülya Bilgi, 2005, s. 92).....	81
Resim 5.14: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 453, (Hülya Bilgi, 2005, s. 92).....	83
Resim 5.15: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, PM, Env. No: 298.....	85
Resim 5.16: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, PM, Env. No: 320.....	87
Resim 5.17: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SHM.....	89
Resim 5.18: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, V&A, Env. No: 432-1873, (http://media.vam.ac.uk/media/thira/collection_images/2010EA/2010EA5811_jpg_1.jpg , 10.09.2012).....	91
Resim 5.19: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 321, (Hülya Bilgi, 2005, s. 91).....	93
Resim 5.20: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 310, (Hülya Bilgi, 2005, s. 95).....	95
Resim 5.21: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 316, (Hülya Bilgi, 2005, s. 99).....	97
Resim 5.22: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 305, (Hülya Bilgi, 2005, s. 97).....	99
Resim 5.23: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, PM, Env. No: 297.....	101
Resim 5.24: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 332, (Hülya Bilgi, 2005, s. 108).....	103
Resim 5.25: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 299, (Hülya Bilgi, 2005, s. 109).....	105
Resim 5.26: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, PM, Env. No: 326.....	108

Resim 5.27: Biblo, 20. Yüzyılın Başı, ÖK (Antik, 2000, s. 14).....	110
Resim 5.28: Biblo, 20. Yüzyılın Başı, SVİKV, Env. No: 257, (Hülya Bilgi, 2005, s. 216).....	112
Resim 5.29: Biblo, 20. Yüzyılın İlk Yarısı, SVİKV, Env. No: 258, (Hülya Bilgi, 2005, s. 217).....	114
Resim 5.30: Biblo, 20. Yüzyılın İkinci Yarısı (1957), SVİKV, Env. No: 259, (Hülya Bilgi, 2005, s. 219).....	116
Resim 5.31: Biblo, 20. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 261, (Hülya Bilgi, 2005, s. 219).....	118
Resim 5.32: Biblo, 20. Yüzyılın İkinci Yarısı, KÇM	120
Resim 5.33: Biblo, 20. Yüzyılın İkinci Yarısı, KÇM.....	122
Resim 6.1: Pencereden Bakan Kadın, Abdullah Buharî imzalı, h. 1158/1745, İÜK, T.9364, y.11b, (Banu Mahir, 1998-1999, s. 80).....	125
Resim 6.2: Osmanlı Kadını, Abdullah Buharî imzalı, h. 1156/1743, İÜK, T.9364, y.7b, (Banu Mahir, 1998-1999, s. 79).....	127

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 4.1: Tefebaşı Uzun Entarisi, (Kenan Özbel, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları, no. 19).....	136
Çizim 4.2: Aynalı Pullu Uzun Entarisi, (Kenan Özbel, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları, no. 18).....	137
Çizim 4.3: Aynalı Pullu Şalvarı, (Kenan Özbel, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları, no. 17).....	138
Çizim 4.4: Dizibağlı Takımı, (Kenan Özbel, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları, no. 13).....	139
Çizim 4.5: Eğrimli Takımı, (Kenan Özbel, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları, no. 14).....	140
Çizim 4.6: Çatkılı Takımı, (Kenan Özbel, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları, no. 12).....	141
Çizim 4.7: Yolaklı Uzun Entarisi, (Kenan Özbel, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları, no. 22).....	142
Çizim 4.8: Şal Takımı (Kenan Özbel, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları, no. 3).....	143
Çizim 4.9: Kütahya Kadın Giyiminde Kullanılan Kemer Tokaları (Kenan Özbel, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları, s.n.y.).....	144

1. GİRİŞ

Tarih öncesi dönemlerden itibaren insan tasviri, çeşitli materyallerden üretilen objelerin ya kendisi olmuş ya da bunların bezeme konusunu oluşturmuştur. İlkel toplumlardan, gelişmiş yerleşik toplumlara kadar sanat eserlerinin hemen hepsinde insan tasvirleri karşımıza çıkmaktadır. Orta Asya Türk yaşantısı ve gelenekleri, kısaca Orta Asya Türk kültürü izleri, Türklerin İslamiyet'i kabul edişinden önce ve sonra da ahşap, maden, tekstil ve taş gibi sanat kollarında devam ettirilmiş ise de minyatür, çini ve seramik sanatında insan tasvirlerinin sürekliliğini izlemek mümkündür. Çeşitli kültürlerle ev sahipliği yapmış olan Anadolu'da da insan tasviri tarih öncesi dönemlerden günümüze kadar çeşitli sanat dallarında sürekli kullanılan bir bezeme şekli ve konusu olmuştur.¹

1.1. Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

“Kütahya Geleneksel Giyim Kültürünün Seramik Sanatına Yansıması” adlı tez çalışmasında, Kütahya ve çevresinde 18. ve 20. yüzyıllar arasında kullanılan geleneksel kadın ve erkek giysileri belirlenerek, Kütahya'da 18. yüzyıldan itibaren üretilmiş olan seramik eserleri bezeyen kadın ve erkek figürlerinin taşıdıkları geleneksel Kütahya giysilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Bu amaçla yapılan tez taramaları sonucunda 2011 yılında Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Seramik Anasanat Dalı'nda yapılmış “Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatına Giyim Kültürünün Yansımaları” başlıklı bir sanatta yeterlilik tezi tespit edilmiştir. Ancak bu tezin ana amacı, Anadolu'da Türk Devri çini ve seramiklerinin tarihsel gelişimini araştırmak, bu araştırmanın yanı sıra Anadolu'da Türk Devri giyim kültürü de araştırılarak bir arada sunmak ve bu çalışmaların ışığı altında bu verilerden yararlanarak kişisel çalışmalar sonucunda oluşturulan seramik eserleri, düzenlenen bir sergi ile sunmaktır. Dolayısıyla bizim bu tezde ele alacağımız araştırma konusu olan Kütahya geleneksel

¹ Faruk Şahin, “İnsan Figürlü Çini Tabaklar”, **Antik&Dekor**, S.: 45, Şubat-Mart 1998, s. 86.

giyim kültürü ile geleneksel giyimli insan figürleriyle bezenmiş Kütahya seramikleri söz konusu sanatta yeterlilik tezi içerisinde yüzeysel olarak ele alınan bir bölüm olduğu görülmüştür. Sanatta yeterlilik tezinin konumuzla ilgili olan bu bölümü ayrıntılı olarak incelendiğinde Kütahya geleneksel giysileri üzerine yapılan araştırmaların yetersiz olduğu, verilen giysi fotoğraflarının eksik ve Kütahya yöresine ait olmadığı, tezin kaynakçası incelendiğinde geleneksel Kütahya giysileri üzerine yapılan yayınların hiçbirinden yararlanılmadığı ve geleneksel giysilerin bilgilerinin ise 9 Ekim 2009 tarihinde “<http://www.turkish-media.com/forum/topic/177543-kutahya-yoresel-kiyafetleri/>” internet adresinde yayınlanmış “Kütahya Yöresel Kıyafetleri” başlıklı bir paylaşımdan alındığı tespit edilmiştir. Bizim bu tezimizde ise kapsamlı bir kaynak taramasından sonra geleneksel Kütahya giysileri kumaş, model ve süsleme özellikleri bakımından ayrıntılı olarak incelenerek ve mümkün olduğunca fotoğraflarla desteklenerek sanatta yeterlilik tezinde görülen eksiklikler giderilmiştir. Ayrıca sanatta yeterlilik tezinde yalnızca Hülya Bilgi’nin 2005 yılında yayınladığı “Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kırâç Vakfı Koleksiyonu)” adlı kitapta yayımladığı geleneksel giyimli insan figürleriyle bezenmiş Kütahya seramiklerinin kullanıldığı, bu seramik eserleri bezeyen insan figürlerinin taşıdıkları geleneksel giysilerin genellikle yanlış ve eksik değerlendirildiği veya sadece fotoğrafı verilerek hakkında hiçbir şey yazılmadığı ve tezde değerlendirilen veya sadece fotoğrafı verilen bu seramik eserlerden karakteristik özelliklere sahip bir bölümünün bizim bu tezimizde de kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak bizim bu tezimizde söz konusu seramik eserleri bezeyen geleneksel giyimli insan figürleri, Kütahya yöresinin giyim kültürü dikkate alınarak titizlikle incelenmiş, yapılan değerlendirme ve eklemelerle söz konusu sanatta yeterlilik tezinde görülen yanlışlıklar ve eksiklikler bir bakıma giderilmeye çalışılmıştır. Ayrıca tezimizde Suna ve İnan Kırâç Vakfı Koleksiyonu’nda yer alan seramik eserlerin yanı sıra Pera Müzesi (İstanbul), Sadberk Hanım Müzesi (İstanbul), Kütahya Çini Müzesi, Victoria and Albert Museum (Londra), John Ralph Auckland Brocklebank (Oxford) ile özel koleksiyonlarda yer alan seramik eserler de kullanılarak farklı örnekler bir araya getirilmiştir. Bunun yanında tezimizde daha önce hiç yayımlanmamış veya hakkında hiçbir şey yazılmamış seramik eserlere de yer verilmiştir.

Tezimizin kaynak araştırmaları İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Mustafa İnan Kütüphanesi, Dumlupınar Üniversitesi Merkez Kütüphanesi ve Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesi'nde yapılmıştır. Bu kütüphanelerden konu ile ilgili çeşitli kitaplar, müzayede katalogları ve makaleler toplanmıştır. Geleneksel Kütahya giysileri hakkında yazılmış bazı kitap² ve makaleler³ mevcuttur. Kütahya seramikleri hakkında da yazılmış kitap⁴ ve makaleler⁵ mevcuttur. Bu eserler geleneksel Kütahya giysileri ve Kütahya

² Erdoğan Sevim, **Giyim Kuşamı ile Kütahya**, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 1999; Muazzez Özker, **Kütahya Geleneksel Düğün Giysileri ve El İşlemeleri**, Turizm Geliştirme Vakfı Yayını, Ankara, 1997; Süheyla Efe-Uğuroğlu Barlas, **Kütahya Düğün Adetleri**, Yurttaş Kitabevi Folklor Yayınları, İstanbul, 1963; Kenan Özbel, **El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları**, C.H.P. Halkevleri Bürosu, Ankara, y.t.y.

³ A. Haldun Eralp, "El Sanatları ve Mahalli Kıyafetler", **Kütahya: Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan**, İstanbul, 1981-1982, s. 795-818; Fatma Koç, "Kütahya Geleneksel Kadın Giysileri ve Günümüzdeki Durumu", **Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s. 138-144; Adem Koç, "Kütahya Merkezinde Giyim-Kuşam Kültüründeki Değişmelerin Çözümlemesi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.: 2, S.: 9, 2009, s. 243-261; Recep Albayrak, "Simav'da Giyim-Kuşam ve Takı Geleneği", **Bilge**, S.: 9, Yaz 1996, s. 14-15; Sadık Uzunoglu, "Kütahya Zeybek Giyimi", **Türk Folklor Araştırmaları**, C.: 6, S.: 125, Aralık 1959, s. 2046.

⁴ Oktay Aslanapa, **Osmanlılar Devrinde Kütahya Çinileri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1949; Oktay Aslanapa, **Anadoluda Türk Çini ve Keramik Sanatı**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1965; Gönül Öney, **Türk Çini Sanatı**, Yapı ve Kredi Bankası, İstanbul, 1976; Rıfat Çini, **Türk Çiniciliğinde Kütahya**, Uycan Yayınları, İstanbul, 1991; Rıfat Çini, **Ateşin Yarattığı Sanat Kütahya Çiniciliği**, Celsus Yayıncılık, İstanbul, 2002; Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kırâç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kırâç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kırâç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005; Laure Soustiel, **Osmanlı Seramiklerinin Görkemi XVI. – XIX. Yüzyıl (Suna-İnan Kırâç ve Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonlarından)**, Suna-İnan Kırâç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 2000; Garo Kürkman, **Toprak, Ateş, Sır; Tarihî Gelişimi, Atölyeleri ve Ustalarıyla Kütahya Çini ve Seramikleri**, Suna ve İnan Kırâç Vakfı Yayını, İstanbul, 2005.

⁵ Oktay Aslanapa, "Kütahya Keramik Sanatı", **Kütahya: Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan**, İstanbul, 1981-1982, s. 69-82; Oktay Aslanapa, "Anadolu'da Türk Keramik Sanatı", **Erdem**, S.: 15, Eylül 1989, s. 871-876; John Carswell, "Kütahya Çini ve Seramikleri", **Sadberk Hanım Müzesi Türk Çini ve Seramikleri**, Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul, 1991, s. 49-102; V. Belgin Demirsar Arlı, "Kütahya Çini ve Seramikleri", **Osmanlı'da Çini Seramik Öyküsü**, Ed. Ara Altun, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, İstanbul, y.t.y., s. 237-255; Belgin Demirsar Arlı, "Osmanlı Döneminde Kütahya Çiniciliği", **Ateşin Yarattığı Sanat Kütahya Çiniciliği**, Celsus Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 28-32; V. Belgin Demirsar Arlı (2007), "Kütahya Çiniciliği", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı**, Ed. Gönül Öney - Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 329-345; Faruk Şahin, "Kütahya Çini-Keramik Sanatı ve Tarihinin Yeni Buluntular Açısından Değerlendirilmesi", **Sanat Tarihi Yıllığı IX-X (1979-1980)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1981, s. 259-286; Faruk Şahin, "Kütahya Seramikleri (19. yy. Sonu – 20. yy. Başı)", **Antika**, S.: 17, Ağustos 1986, s. 27-31; Faruk Şahin, "Cumhuriyet Dönemi Kütahya Çini ve Keramik Sanatı", **Sanat Tarihi Yıllığı XIII**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Araştırma Merkezi, İstanbul, 1988 a, s. 131-151; Faruk Şahin, "Çini Heykelcikler ve Yapımcıları", **Antika**, S.: 33, Ocak 1988 b, s. 32-35; Faruk Şahin (1998), **a.g.m.**, s. 86-92; Gönül Öney, "Türk Çini ve Seramik Sanatı", **Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı**, Ed. Mehmet Önder, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1993 a, s. 282-310; Gönül Öney, "Çini ve Seramik", **Geleneksel Türk Sanatları**, Haz. Mehmet Özel, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993 b, s. 77-111; Gönül Öney, "Çini ve Seramik", **Osmanlı Uygarlığı**, C.: 2, Ed. Halil İnalıcık - Günsel Renda, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2003, s. 698-735.

seramikleri konusunda başlıca kaynak olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca Sadberk Hanım Müzesi (İstanbul) ve Kütahya Kent Tarihi Müzesi koleksiyonlarında bulunan geleneksel Kütahya giysileri ile Pera Müzesi (İstanbul), Sadberk Hanım Müzesi (İstanbul) ve Kütahya Çini Müzesi koleksiyonlarında bulunan insan figürlü Kütahya seramikleri incelenerek fotoğrafları çekilmiştir. Suna ve İnan Kırâç Vakfı (İstanbul) ile John Ralph Auckland Brocklebank (Oxford) koleksiyonunda yer alan insan figürlü Kütahya seramiklerinin bilgilerine ve fotoğraflarına Suna&İnan Kırâç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Suna ve İnan Kırâç Vakfı, Pera Müzesi ile Sadberk Hanım Müzesi'nin yayınlarından ulaşılmıştır.⁶ Victoria and Albert Museum (Londra) koleksiyonunda bulunan insan figürlü Kütahya seramiklerinin bilgilerine ve fotoğraflarına ise müzenin resmi internet sitesi üzerinden erişilmiştir. Özel koleksiyonda yer alan insan figürlü seramiklere ise müzayede kataloglarından ulaşılmıştır.⁷ Türkiye ve İngiltere'deki çeşitli müzelerde ve özel koleksiyonlarda yer alan, Kütahya'da üretilen 18. ve 20. yüzyıllara tarihlendirilen karakteristik örneklerden oluşan 30 adet seramik eser bir araya getirilerek katalog oluşturulmuş ve bu seramik eserleri bezeyen kadın ve erkek figürleri değerlendirilerek taşıdıkları geleneksel Kütahya giysileri tespit edilmiştir. Katalogda yer alan seramikler, geleneksel Kütahya giysilerini kesim veya desen olarak yansıması gibi özellikleri göz önüne alınarak seçilmiştir.

Tezin ilk bölümü olan giriş bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi belirtilmiştir. Tezin ikinci bölümünde Kütahya'nın coğrafi durumu ve tarihçesi hakkında bilgilere yer verilmiştir. Tezin üçüncü bölümünde, Kütahya'da seramik sanatının gelişimi üzerinde durulmuştur. Tezin dördüncü bölümünde, 18. ve 20. yüzyıllar arasında Kütahya ve çevresinde kullanılan geleneksel kadın ve erkek giysilerinin kumaş, model ve süsleme özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Değerlendirmeye alınan, Kütahya'da üretilen, 18. ve 20. yüzyıllara tarihlendirilen Kütahya geleneksel giyim kültürünün yansıdığı seçilmiş seramik eserlerin kataloğu, tezin beşinci bölümünü oluşturmaktadır.

⁶ Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **a.g.e.**, s. 66-83, 131-133; Laure Soustiel, **a.g.e.**, s. 147-157; Hülya Bilgi, **a.g.e.**, s. 86-113, 216-219; Garo Kürkman, **a.g.e.**, s. 152-153; John Carswell, **a.g.m.**, s. 90-91.

⁷ Antik, 207. **Müzayede, Osmanlı Eserleri, Antika ve Tablolar**, İstanbul, 12 Kasım 2000, s.14; Sotheby's, **An Eye For Opulence-Art of the Ottoman Empire**, London, 24 April 2012, no. 201.

Değerlendirme bölümünde, katalogda elde edilen bulgular doğrultusunda Kütahya’da 18. ve 20. yüzyıllarda üretilen seramik eserleri bezeyen kadın ve erkek figürlerinin taşıdıkları geleneksel Kütahya giysileri değerlendirilmiştir.

Tezin sonuç bölümünü, ekler bölümü, araştırmada yararlanılan kaynakların verildiği kaynaklar bölümü ile konuyla ilgili terimlerin açıklamalarının yer aldığı sözlük bölümleri izlemektedir

2. KÜTAHYA’NIN COĞRAFİ DURUMU VE TARİHÇESİ

Ege Bölgesi’nin İç Batı Anadolu bölümünde, Yukarı Sakarya ve Güney Marmara bölümlerinin kavşağında yer alan Kütahya, kuzeyden ve kuzeybatıdan Bursa, kuzeydoğudan Bilecik, doğudan Eskişehir, güneydoğudan Afyonkarahisar, güneyden Uşak, güneybatıdan Manisa, batıdan ise Balıkesir ile çevrilidir. Kütahya’nın yüzölçümü 11.977 km²’dir. Kütahya ilinin 12 ilçesi vardır. Bu ilçeler; Altıntaş, Aslanapa, Çavdarhisar, Domaniç, Dumlupınar, Emet, Gediz, Hisarcık, Pazarlar, Simav, Şaphane ve Tavşanlı’dır. Deniz seviyesinden yüksekliği 969 metre olan Kütahya’nın toprakları, İç Anadolu çanağı ile Ege ovaları arasında, kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu dağ dizileriyle, ortalama 1200 metre yükseltili bir eşik durumundadır. Kütahya ve çevresinde, Ege, Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri arasında bir geçiş iklimi görülür. İklim bakımından her üç bölgenin de özelliklerini taşır. Kütahya ve çevresi kuzey rüzgarlarına açık olduğu için, Kütahya’nın iklimi sıcaklık şartları bakımından İç Anadolu Bölgesi’nin etkisinde olup karasal ve denizsel iklimlerin arasında bir geçiş iklimi özelliği gösterir. Kütahya ve çevresi kış mevsimlerinde soğuk ve yağışlı, yaz mevsimlerinde ise sıcak ve kuraktır.⁸

Anadolu’nun eski yerleşim yerlerinden birisi olan Kütahya’nın topraklarında geç Miyosen döneminden itibaren Paleolitik, Neolitik, Eski Tunç, Hitit, Frig, Hellenistik, Roma, Bizans, Selçuklu, Germiyan, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti’ne kadar zengin bir kültürel miras vardır.⁹ Kentin adı “Kotys’in şehri” anlamına gelen “Kotiaion” dan gelmektedir.¹⁰ Kütahya’da ilk siyasi hakimiyeti, M.Ö. 12. yüzyılın sonlarında Trakya’dan Anadolu’ya göç eden ve Hititleri ortadan kaldırarak bölgeye hakim olan Frigler kurmuştur.¹¹ Frigler’in hakimiyeti, M.Ö. 546 yılında Pers kralı Kyros’un hemen bütün Anadolu ile birlikte Kütahya’yı da almasına kadar devam etmiştir. Persler, “Satraplık” adını verdikleri, bölümlere ayırdıkları Anadolu’yu ve dolayısıyla Kütahya’yı uzun süre ellerinde tutmuşlardır. Makedonyalı Büyük

⁸ Yusuf Dönmez, “Kütahya ve Çevresinin Fiziki Coğrafyası”, **Kütahya: Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılına Armağan**, İstanbul, 1981-1982, s. 3.

⁹ Rifat Çini (2002), **a.g.e.**, s. 13.

¹⁰ H. Dursun Yıldız, “Kütahya’nın Tarihçesi”, **Kütahya: Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılına Armağan**, İstanbul, 1981-1982, s. 35.

¹¹ Rifat Çini (2002), **a.g.e.**, s. 13.

İskender'in tarih sahnesine çıkması ve Persler'i mağlup ederek Anadolu'yu hakimiyeti altına almasıyla Kütahya, M.Ö. 333 yılında el değiştirmiştir. Büyük İskender'in ölümü üzerine imparatorluk parçalanmış ve Kütahya, Büyük İskender'in kumandanlarından Antigonos'un idaresine geçmiştir. M.Ö. 278 yılında Bitinya Krallığının sınırlarına dahil edilen Kütahya, daha sonra da Bergama Krallığının hakimiyetine girmiştir. Kütahya, M.Ö. 133 yılında ise Roma İmparatorluğu'na bağlanmıştır. M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye ayrılınca Kütahya, Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğu'nun hakimiyetine girmiştir. Bu dönemde Kütahya'nın önemi daha da artmıştır ve Kütahya piskoposluk merkezi olmuştur.¹²

Bizans İmparatorluğu'nun 1071 yılında Malazgirt Savaşı'nda Sultan Alparslan'a yenilmesi üzerine Türkler, hızla Anadolu'nun fethine girişmişlerdir. İznik merkez olmak üzere 1078 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'ni kuran Selçuklu komutanlarından Kutalmış oğlu Süleyman Şah, 1075-1078 yılları arasında Kütahya'yı da ele geçirmiştir. Kütahya, Anadolu Selçuklu Devleti'nin bir uç şehri olmuştur. 1095 yılında başlayan haçlı saldırıları sonucunda 1097 yılında tekrar Bizans'ın hakimiyetine geçen Kütahya'yı, Sultan II. Kılıçarslan 1182 yılında kaybedilen diğer yerlerle birlikte geri almıştır. Sultan II. Kılıçarslan'ın ülkesini oğulları arasında paylaşırken sırasında Kütahya, Gıyaseddin Keyhüsrev'in hissesine düşmüştür. Daha sonra kardeşler arası taht kavgaları sırasında durumdan yararlanan Bizans, Kütahya'yı tekrar ele geçirmiş ancak Sultan Alaeddin Keykubad zamanında, 1233 yılında Kütahya tekrar Selçukluların hakimiyetine geçmiştir.¹³

13. yüzyılda Anadolu Selçukluları'nın hizmetinde hareket eden Germiyanlı boyuna bu hizmetlerine karşılık Kütahya ve çevresi ikta olarak verilmiştir. 1277 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılması sonucunda, 1302 yılında Yakup Bin Ali Şir Bey bağımsızlığını ilan ederek, Kütahya merkez olmak üzere Germiyanogulları Beyliğini kurmuştur.¹⁴ Kütahya, Germiyanogulları zamanında tarihinin en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır. Bu dönemde iktisadi ve fikri bakımdan büyük gelişmeler görülmüş, Kütahya'da birçok mimari eserler inşa

¹² İ. Hakkı Uzunçarşılı, **Kütahya Şehri**, İstanbul, 1932, s. 7.

¹³ H. Dursun Yıldız, **a.g.m.**, s. 36-38.

¹⁴ H. Dursun Yıldız, **a.m.**, s. 39-40.

edilmiş, şair, edip ve fikir adamları bu şehirde toplanarak eserler yazmışlardır. Kütahya, Germiyanogulları döneminde Anadolu'nun önemli merkezlerinden birisi olmuştur. 1381 yılında Germiyanogulları Beyliği ile Karamanogulları Beyliği arasında gerginlik başladığından, Şah Çelebi olarak da bilinen Süleyman Şah, Osmanlılar ile iyi ilişkiler kurmak amacı ile kızı Devlet Hatun'u I. Murat'ın oğlu Yıldırım Bayezit'e gelin olarak vermiştir. Süleyman Şah, kızının çeyizi olarak Kütahya, Simav, Emet ve Tavşanlı'yı Osmanlılara bırakmıştır. Kütahya'nın Osmanlılar'a geçmesi üzerine Yıldırım Bayezid buraya vali olarak atanmıştır. Süleyman Şah'ın ölümünden sonra beyliğin başına geçen II. Yakup Bey, beylik arazisinin Osmanlı'ya verilmesine karşı çıkarak Kütahya dolaylarını ele geçirmek istemiştir. Timur 1402 yılında Ankara Savaşı'nı kazandıktan sonra, II. Yakup Bey onun yardımı ile Kütahya'ya sahip olmuştur. II. Yakup Bey'in vasiyeti üzerine, 1429 yılında ölümünden sonra Germiyan Beyliği toprakları kesin olarak Osmanlı hakimiyetine geçmiştir.¹⁵ Bu tarihten sonra Fatih dönemine kadar Kütahya, merkezi Ankara olan Anadolu Beylerbeyliği'nin sancağı olarak idare edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa, 1451 yılında beylerbeylik merkezini Kütahya'ya taşımıştır.¹⁶ Kütahya, Anadolu eyaletinin merkezi olması dolayısıyla Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde, Anadolu tarafına yapılan seferlerde hem bir toplantı yeri hem de önemli bir uğrak yeri olmuştur.¹⁷ Zamanla önemini kaybeden Kütahya'nın 1852 yılında eyalet merkezliği kaldırılmış ve Kütahya, Bursa'ya bağlı sancak durumuna getirilmiştir. II. Meşrutiyet'ten sonra da bağımsız bir sancak olmuştur.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra, 17 Temmuz 1921 tarihinde Yunan işgaline uğrayan Kütahya, Türk ordularının 26 Ağustos 1922 tarihinde başlattığı Büyük Taarruz ve 30 Ağustos 1922 tarihinde Kütahya'nın Dumlupınar bölgesinde yapılan Başkomutan Meydan Muharebesinin kazanılmasıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atıldığı bir il olmuştur.

¹⁵ H. Dursun Yıldız, **a.g.m.**, s. 41-43.

¹⁶ H. Dursun Yıldız, **a.m.**, s. 44.

¹⁷ H. Dursun Yıldız, **a.m.**, s. 44-45.

3. KÜTAHYA'DA SERAMİK SANATININ GELİŞİMİ

Kütahya, çevresindeki zengin kil yatakları sayesinde yaklaşık olarak M.Ö. 3000 yılının ortalarından itibaren günümüze kadar kesintisiz olarak varlığını sürdüren bir seramik üretim merkezi olmuştur.¹⁸

Kütahya'da ilk Osmanlı seramikleri 14. yüzyılın ikinci yarısından itibaren üretilmeye başlamıştır. Bu üretim, İznik'e paralel olarak kırmızı hamurlu, beyaz astarlı, sır altı ve sgraffito tekniğinde yapılan Milet tipi denilen seramiklerden oluşmaktadır.¹⁹ Milet tipi seramiklerin bezemesinde çiçek, yaprak, palmet, rumi, kıvrık dallardan oluşan bitkiler, yıldız, altıgen, rozet, helezon, meander, dikey hatlardan oluşan geometrik şekiller, balık ve kuş gibi figürlü motiflerin kullanıldığı görülmektedir.²⁰ Motifler ve renkler İznik'te üretilen seramiklerle aynı olup, kobalt mavisi, mangan moru, firuze ve siyah renkler kullanılmıştır. Kütahya'da üretilen ilk Osmanlı seramikleri ile İznik üretimi ilk Osmanlı seramikleri, desenleri, formları ve yapım teknikleri açısından yakın benzerlikler gösterse de bazı durumlarda birbirlerinden ayrılmaktadır. Kütahya'da üretilen ilk Osmanlı seramiklerinin sırları İznik örneklerine göre daha incedir ve sırlarında görülen ufak sır çatlakları İznik seramiklerinde görülmez. Kütahya'da üretilen seramiklerin renklerinin tonları İznik'te üretilen seramiklere göre daha koyudur. Bunlardan koyu kobalt mavisi ve siyaha yakın koyu mangan moru karakteristiktir. Kütahya, ilk Osmanlı seramiklerindeki renklerin koyuluğu ve dengeli dağılışı ile Anadolu Selçuklu çini sanatındaki renk anlayışının devamcısı olmuştur.²¹ İlk Osmanlı seramikleri basit teknikleri yanında rahat ve serbest süslemeleriyle Osmanlı seramik sanatının ikinci büyük devri olan mavi-beyaz grubu seramikler dönemi için de bir hazırlık dönemi olmuştur.

¹⁸ Seyitömer ve Çavdarhisar (Aizanoi)'daki höyük tipi yerleşimlerde ele geçen pişmiş toprak kaplar ilk Tunç Çağı'nın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Önder Bilgi, "İslam Öncesi Kütahya Yöresi Seramik Sanatı", **Toprak, Ateş, Sır; Tarihsel Gelişimi, Atölyeleri ve Ustalarıyla Kütahya Çini ve Seramikleri**, Suna ve İnan Kıracı Vakfı Yayını, İstanbul, 2005, s. 15.

¹⁹ Faruk Şahin (1981), **a.g.m.**, s. 259-260.

²⁰ Nurşen Özkul Fındık, "Beylikler ve Erken Osmanlı Devri Seramik Sanatı", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı**, Ed. Gönül Öney - Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 238.

²¹ Oktay Aslanapa (1981-1982), **a.g.m.**, s. 70-71; Faruk Şahin (1981), **a.g.m.**, s. 263-264.

Kütahya’da 15. yüzyılın sonları ile 16. yüzyılın başlarından itibaren, İznik ile aynı zamanda beyaz sert hamurlu, ince beyaz astarlı, parlak şeffaf sırlı, sır altı tekniğinde mavi-beyaz dekorundan dolayı mavi-beyaz olarak adlandırılan seramikler üretilmiştir. Kütahya’da üretilen mavi-beyaz seramiklerin bezemesinde Haliç işi denilen ince spiral kıvrık dallar ile Çin etkili şakayıklar, krizantemler, arabeskler, bulutlar, pul, stilize ejder ve üç top motifleri hakimdir. Bunların yanı sıra lale, karanfil, bahar dalları gibi çeşitli natüralist çiçekler, asma dalları, kuş, geyik, tavşan, balık, hayvan mücadele sahneleri, neshi ve kûfi yazılar da mavi-beyaz seramiklerde desen olarak görülür.²² Bu seramiklerin asıl merkezi İznik, ikinci planda ise Kütahya diğer bir üretim merkezi olmuştur. Bu iki merkezin ürettiği mavi-beyaz seramikler hamur yapıları ve sırları yönünden bir takım farklılıklar gösterirler. Kütahya’da üretilen mavi-beyaz seramiklerin hamurları, İznik’te üretilen seramiklere göre daha yumuşak ve gözeneklidir. Kütahya mavi-beyaz seramiklerinin büyük bir bölümünde astar yoktur. Sır daha ince uygulanmıştır. Kobalt mavisi rengi daha koyu tondadır. Kütahya’nın mavi-beyaz bezeme üslubundaki seramikleri İznik’e göre daha sade düzenlemeye sahiptir.²³ Kütahya atölyelerinde mavi-beyaz seramiklerden sonra, 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çini üretiminin artması sonucunda seramik üretimi hızla azalmış ve ek çalışma olarak devam etmiştir.²⁴

17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kütahya’nın seramik üretim merkezi olarak önemi artmış ve 17. yüzyılın sonuna doğru İznik seramik üretimine sarayın ve sanatçı desteğinin giderek azalması sonucunda İznik’te üretimin tamamen sona ermesiyle, 18. yüzyıl başında Kütahya ön plana çıkmaya başlamıştır. Seramik üretimi açısından Kütahya’nın en başarılı dönemi olarak kabul edilen 18. yüzyılda sert beyaz hamurlu, beyaz astarlı, şeffaf ve renksiz sırlı seramikler üretilmiştir. İznik’in sır altına kullanılan yeşil, kobalt mavisi, firuze, mercan kırmızısı renklerine bu dönemde sarı ve mor renkler de eklenmiştir. Renklerin daha net ortaya çıkması ve akmaması için dış konturlar siyah renkle belirlenmiştir. 18. yüzyıl seramikleri desen ve renklendirmedeki serbest ve hafif fırça süslemeleri ile halk sanatı karakteri taşır.

²² Gönül Öney, **a.g.e.**, s. 125.

²³ Faruk Şahin, **a.g.m.**, s. 269-270.

²⁴ Oktay Aslanapa (1989), **a.g.m.**, s. 875.

ve hayvan biblolarının birçoğunun orijinallerinin yapımcısı Abdurrahman Özer'dir (1924-1985). Çeşitli seramik atölyelerinde seramik hamuru ile irili ufaklı orijinal biblolar yapmıştır. Bu biblolar, seramik atölyeleri tarafından kalıpları alınarak çoğaltılmıştır. 1953 doğumlu Ömer Cesur, Abdurrahman Özer'in öğrencisi olup, boş zamanlarını seramik hamuru ile biblolar yaparak değerlendiren bir başka ustadır. Abdurrahman Özer'in stilinde figürleri ile dikkati çekmekte ise de, orantılarda Abdurrahman Özer kadar başarılı değildir.²⁹

Günümüzde Kütahya'da seramik üretimini devam ettirmeye çalışan birçok seramik atölyesi bulunmaktadır. Bu atölyelerde tabak, sürahi, şişe, vazo gibi günlük kullanıma yönelik ve turistik amaçlı seramikler üretilmektedir.

²⁹ Faruk Şahin (1988 b), **a.g.m.**, s. 32-33.

4. KÜTAHYA VE ÇEVRESİNDE GELENEKSEL GİYİM KÜLTÜRÜ

İnsanlar yaşamlarının başlangıcından günümüze kadar geçen süre içerisinde, yaşadıkları bölgenin ve içinde bulundukları sosyal ortamın gereklerine uyum sağlayarak yaşamış ve bu yaşam sürecinde kendilerinden doğaya sayısız ürünler katmışlardır. Bu ürünlerin toplamına genel bir söyleyişle kültür denilmektedir. Kültür ürünleri belli yaptırımlarla yaşam birliği oluşturmuş olan insanların gereksinimleri sonucu ortaya koydukları kendilerine özgü ürünlerin tümüdür. Kültürün bir parçası olan geleneksel giysiler de her yörenin sosyo-ekonomik yapısına, dini inançlarına, gelenek ve göreneklerine, kişilerin yaşamlarını sürdükleri yörenin coğrafi konumuna ve iklimine göre farklılıklar göstermiştir. Her yörede farklılık gösteren geleneksel giysilerin kendine özgü özellikleri vardır. Geleneksel giysiler bizlere o toplumun durumu ve kültürel yapısı hakkında bilgi vermekle beraber, Anadolu'da zengin bir giyim kuşam kültürünün varlığına da işaret etmektedir. Kütahya ve çevresinin de çok zengin bir giyim kuşam kültürüne sahip olduğu bilinmektedir. Özellikle Kütahya merkezde kullanılan geleneksel kadın giysileri çok zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Yörede giyilen giysilerin kumaş, model ve süsleme özellikleri incelendiğinde yörenin çok zengin bir giyim kuşam kültürüne sahip olduğu görülebilir. Bu bölümde, Kütahya ve çevresinde 18. ve 20. yüzyıllar arasında kadın ve erkeklerin giydiği giysileri giyim kültürü açısından ele alarak, giysilerin kumaş, model, motif ve süsleme özelliklerini inceleyeceğiz.

4.1. Kadın Giysileri

Kütahya ve çevresinde kullanılan kadın giysilerini başa giyilenler, bedene giyilenler, bel aksesuarları ve ayağa giyilenler şeklinde gruplandırarak inceleyeceğiz.

4.1.1. Başa Giyilenler

Kütahya ve çevresinde kadınlar tarafından başa giyilen başlıklar bino fes, gelin fesi ve danedir.

4.1.1.1. Bino Fes

Kalın ve ynl uha kumaşından yapılan genellikle bordo renkli, n kısmı dik ve arkaya doğru eğimli küçük bir festir (Resim 4.1). Hemen hemen her tarafı inci ile işlenmiştir. Alın hizasına gelen kısmı fındık altını ile çevrilidir. Fesin zerine işlenen kaytanlar arkada rlp geride bir halka oluşturur. Fesi kullanacak kişinin saçları rlp bu halkadan çıkartılır. Fesin zerine dane denilen oyalı yazma örtülür.³⁰

Resim 4.1: Bino Fes

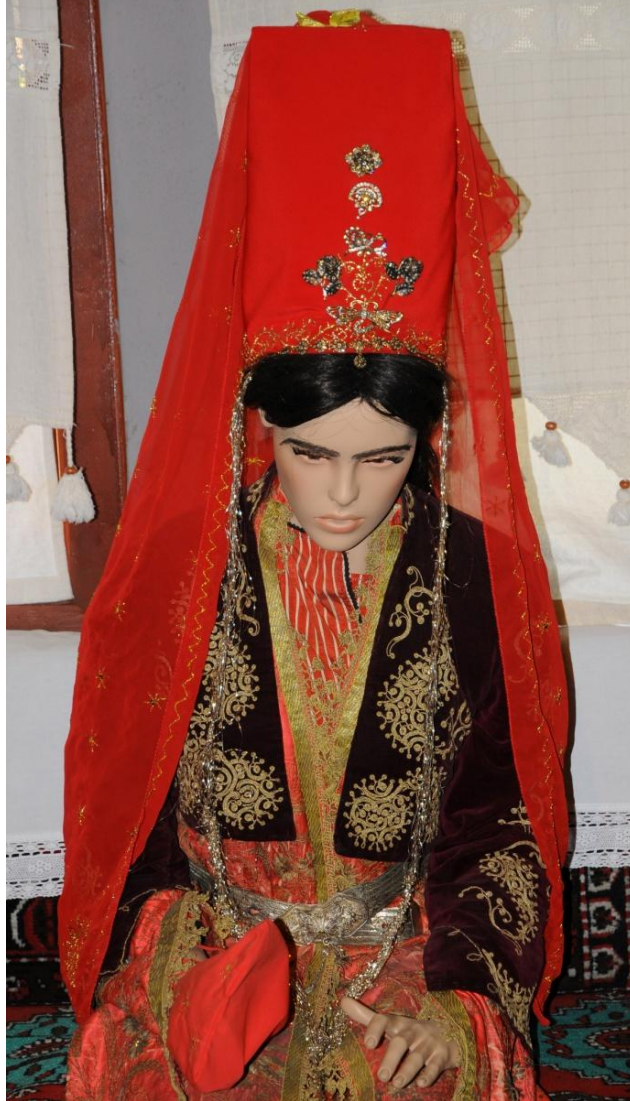
Kaynak: Müzeyyen Aygün (2011), s. 12.

4.1.1.2. Gelin Fesi

Gelin fesi, konik külah şeklinde bir başlıktır. Kartondan konik başlık oluşturulup üzeri kırmızı uha veya krep kumaşla kaplanır. Başlığın görülebilecek n kısımları elmaslarla süslenir. Dikdörtgen biçiminde kırmızı renkte krep kumaştan bir örtü, büzülerek konik fesin tepesinden tutturulur. rtnn diğer ucu bel altına kadar uzanır. rtnn tüm kenarlarında sarı tel kırma işi vardır ve iki yandan gelin teli

³⁰ A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 810.

sarkar (Resim 4.2). Gelin fesi; evli, mutlu ve sağlıklı çocukları olan kadınlar tarafından hazırlanır.³¹

Resim 4.2: Gelin Fesi, Kütahya Kent Tarihi Müzesi

4.1.1.3. Dane

Dane, kare şeklinde çeşitli renklerde mermerşahi veya tülbent adı verilen kumaştan yapılan bir başörtüsüdür. Diğer adları “yazma” ve “yemeni” dir. Üzerine boya ile baskı yapılarak veya fırça ile boyanarak çiçek ve dal motifleri yapılır.

³¹ Erdoğan Sevim, **a.g.e.**, s. 36,40.

Kenarlarına iğne oyası, boncuk ve mekik oyası yapılır. Dane, bağlanmadan, hafifçe başa örtülüp kenarları kulakların arkasından geriye serbest bırakılarak kullanılır.

Oyalı daneler giyilen elbisenin ağırlık ve zenginlik türüne göre seçilerek kullanılmıştır. İğne oyalı daneler, Kütahya’da özel günlerde giyilen ağır giysilerin tamamlayıcısı durumundadır (Resim 4.3).³² Boncuk ve mekik oyalı daneler ise günlük hayatta kullanılmıştır. Kütahya çevresinde merkezden farklı olarak oyalı danelerin yanında pullu başörtüleri de kullanılmıştır.³³

Resim 4.3: Dane, Kütahya Kent Tarihi Müzesi

³² Fatma Koç, **a.g.m.**, s. 143.

³³ Erdoğan Sevim, **a.g.e.**, s. 63.

4.1.2. Bedene Giyilenler

Kadınlar tarafından bedene giyilen giysiler şalvar, gömlek, fermene, göynek ve uzun entaridir. Kış mevsimlerinde de şalvar ve uzun entari gibi giysilerin üzerine kaftan giyilmiştir. Ayrıca Kütahya merkezde model, kumaş ve süsleme tekniği bakımından birbirinden farklı on iki adet giysinin giyildiği tespit edilmiştir. Bunlar şöyle sıralanabilir: Tefebaşı, pullu, dizibağlı, eğrimli, çatkılı, dallı, bindallı, izmirli, yolaklı, savai, şal ve düz şalvar takımı. Dikimlerinde kullanılan kumaş yapımına göre Kütahya geleneksel kadın giysileri iki grupta toplanmıştır. Birinci grubu; eni ve boyu standart ölçüde ancak bir elbise çıkabilecek kadar işlenmiş olarak satılan kumaşlardan dikilen giysiler oluşturur. Bu gruptaki giysilere tefebaşı, pullu, bindallı, izmirli, yolaklı, savai, şal ve düz şalvar takımı örnek olarak verilebilir. İkinci grubu; belli miktarda kumaşın kesildikten sonra yapılacak olan modele göre işlenerek dikilen giysiler oluşturur. Bu gruptaki giysilere dizibağlı, eğrimli, çatkılı ve dallı örnek olarak verilebilir.³⁴

4.1.2.1. Şalvar

Şalvar, üst kısmı geniş ve büzgülü, paçaları ayrı ve geniş dikilmiş bir giysidir. Şalvarın Kütahya yöresinde diğer adı “çintiyan” dır. Kütahya ve çevresinde şalvar yapımında çeşitli kumaşlar kullanılmıştır. Kütahya merkezinde giyilen ağır giysilerin şalvarı çuha, canfes, kadife, hareli ve atlas gibi yünlü veya ipekli kumaşlar kullanılarak dikilmiştir. Şalvar fazla geniş olmayıp yere değecek kadar uzunluktadır. Şalvar, üzerindeki işleme motiflerine göre isimlendirilir. Günlük giyilen işlemesiz şalvarlar ise daha geniştir.

Kütahya çevresinde şalvar yapımında çiçek desenli basma, çizgili çitari kumaş ve beyaz renkli pamuklu kumaşlar tercih edilmiştir. Şalvar, Kütahya merkezde giyilen ağır giysilerin şalvarları kadar bol değildir. Şalvarın beli uçkurlu veya lastikli, ayak bilekleri ise lastiklidir. Uzunluğu diz üzerindedir. Tavşanlı ve Simav çevresi çiçekli ve çizgili kumaşları tercih ederken, Domaniç’te düz beyaz

³⁴ Fatma Koç, **a.g.m.**, s. 139.

kumaş üzerine işlemeli şalvarlar kullanılmıştır.³⁵

4.1.2.2. Gömlek

Gömlek; şalvara üstlük olarak giyilen, atlas, canfes, hareli gibi ince ipekli düz kumaşlardan veya sopalı ve tirşe gibi çift renkli yollu kumaşlardan dikilen uzun kollu ve yakasız bir giysidir (Resim 4.4). Gömlek sarı-beyaz, açık mavi-beyaz, açık yeşil-beyaz gibi çift renkli ve mavi, pembe, kırmızı, sarı, siyah, mor, lacivert gibi tek renkli olabilmektedir. Kütahya merkezde genellikle kırmızı renkli gömlek giyilir ve bu g mleğe “al gömlek” denir. Gömleğin  n  ve kol kapakları sırma ile işlenir. Bazılarının kol kapakları saçak şeklinde uzundur.³⁶

Resim 4.4: Gömlek

Kaynak: Müzeyyen Aygün (2011), s. 17.

³⁵ Erdoğan Sevim, **a.g.e.**, s. 66.

³⁶ A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 809.

4.1.2.3. Fermene

Fermene, gömlek ya da uzun entari üstüne giyilen, beden boyu bele kadar olan, önü açık, içi astarlı ve uzun kollu bir tür cekettir (Resim 4.5). Fermene genellikle al, mor veya siyah renklerde kadife kumaştan dikilir. Kütahya merkezde giyilen fermeneler şalvar ve uzun entarilerle birlikte takım olarak dikildiği için çok gösterişli işlemelere sahiptir. Kütahya merkezde giyilen fermenelerin her tarafı işlenirken, çevredeki fermenelerin sadece ön, sırt ve kol kısımları işlenmiştir.³⁷ Fermenelerin işlemeleri çiçek ve dal motifleriyle, altın veya gümüş sırma ile renkli ipek iplikler kullanılarak yapılır.

Resim 4.5: Fermene, 19. Yüzyıl

Kaynak: Müzeyyen Aygün (2011), s. 72.

³⁷ Erdoğan Sevim, **a.g.e.**, s. 72.

4.1.2.4. Göynek

Göynek, pamuklu iplikten el tezgahlarında dokunmuş kumaşlarla dikilen kolsuz ve diz altına kadar uzun bir giysidir (Resim 4.6). Şalvarın üzerinde kalacak şekilde giyilir. Göyneğin uzun entarinin yırtmaçlarından görünen kısımları çeşitli renklerde geometrik şekiller ve çiçek motifleriyle işlenmiştir. Üzerinde ponpon, püskül ve mavi boncuklarla yapılmış süslemeler vardır. Göynek, genellikle Kütahya çevresinde giyilen bir giysidir.³⁸

Resim 4.6: Göynek, 20. Yüzyıl

Kaynak: Müzeyyen Aygün (2011), s. 17.

4.1.2.5. Uzun Entari

Uzun entari, gömlek ve şalvarın üzerine giyilen, önü boydan boya açık, kol kapakları ellerin üzerinde saçak oluşturacak kadar uzun, yanları dize kadar yırtmaçlı, topuklara kadar uzanan bir giysidir. Kütahya merkezde giyilen uzun entariler çuha,

³⁸ Erdoğan Sevim, **a.g.e.**, s. 67.

canfes, hareli, atlas, izmirli, yolaklı ve savai gibi kumaşlarla dikilir. Entarilerin önünde, yakasında, kol kapağı saçaklarında, eteklerinde ve yırtmaçlarında kenarlar düz ise sırma veya ipekten yapılmış oyalar, fisto şeklinde girintili çıkıntılı ise sırmalı kaytan bulunur. Kütahya merkezde giyilen uzun entariler, üzerindeki işleme motiflerine veya kullanılan kumaşına göre tefebaşı, aynalı pullu, süpürgeli pullu, bindallı, izmirli, yolaklı ve savai gibi isimler alır. Entari veya şalvar üzerine en çok giyilen üstlükler fermene ve kaftandır. Ayrıca entari veya şalvar ile birlikte kürklü kaftanlar da giyilmiştir (Resim 4.7).³⁹ Kaftan, şalvarın üstüne giyilen, yapımında değerli kumaşlar kullanılan, uzun ve önden açık bir üst giysisidir.⁴⁰

Resim 4.7: Kürklü Kaftan

Kaynak: Muazzez Özker (1997), s. 78.

³⁹ Lale Görünür, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminden Kadın Giysileri (Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu)**, Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul, 2010, s. 17.

⁴⁰ Lale Görünür, **a.e.**, s. 292.

Kütahya çevresinde giyilen uzun entariler ince çizgili ve ipekli çitari kumaşıyla dikilir. Yaka kısmı sıfır veya verrev şeklindedir. İçi astarlıdır. Merkezde giyilen uzun entarilerden farkı; yanlarının dizden aşağı değil, belden itibaren açık olmasıdır. Kütahya çevresinde giyilen uzun entarilerin kolları, etekleri, yırtmaçları ve önündeki açık kenarlar girinti çıkıntı şeklinde dilimlidir. Kenarlarında sırmalı kaytan bulunur. Kütahya çevresinde giyilen uzun entariler, merkezde giyilen uzun entarilerden daha sadedir (Resim 4.8).⁴¹

Resim 4.8: Uzun Entari, 19. Yüzyıl, BM, Env. No: As1968, 10.23

Kaynak:

http://www.britishmuseum.org/collectionimages/AN00352/AN00352065_001_1.jpg
(15.01.2013)

⁴¹ Erdoğan Sevim, **a.g.e.**, s. 67-68.

4.1.2.6. Tefebaşı

Tefebaşı, Kütahya merkezde giyilen kadın giysilerinin en ağır ve en değerlisidir. Kırmızı veya mavi renkte ince çuha veya benzeri yünlü kumaşlardan dikilir. Kırmızı yünlü kumaşın çeşitli tonlarından yapılabilmesine rağmen genellikle al rengi tercih edilmektedir.⁴²

Tefebaşı giysisinin işlemelerinin tamamı renkli ipek iplik ve altın sırmadır. Sırma, elbisenin enine doğru zikzak oluşturacak şekilde kumaş üzerinde dolaştırılarak işlenir. Aralarına çeşitli renklerde ipek ipliklerle, fiyonklarla bağlanmış çiçek buketleri yapılır. Çiçeklerin ortasına ve dalların uçlarına pullar dikilir. Genelde çiçeklerde mavi ve morun tonları, yapraklarda ise yeşilin tonları kullanılır.

Tefebaşı giysisinin diğer adı “Tepebaşı” dır.⁴³ Tepebaşı, top halindeyken altın veya gümüş sırma ve renkli ipek ipliklerle çiçek motifleri işlenmiş yünlü kumaşa verilen bir addır. Adını işlemesinin yapıldığı İstanbul’un Tepebaşı semtinden alır. Bu işlemeli elbiselik kumaşlar 18. yüzyıl başlarında ortaya çıkmış ve 19. yüzyılda daha da zenginleşip yaygınlaşmıştır.⁴⁴

Tefebaşı giysisi, uzun entari, şalvar ve fermene olmak üzere üç parçadan oluşur.

Tefebaşı uzun entarisi; önü boydan boya açık, yanları dizlere kadar yırtmaçlı, kolları bileklerden itibaren aşağı doğru saçak oluşturacak kadar uzun, topuklara kadar uzanan bir entaridir (Resim 4.9, Çizim 4.1). Entarinin önünde, yakasında, kol kapağı saçaklarında, eteklerinde ve yırtmaçlarında kenarlar düz ise sırma veya ipekten yapılmış oyalar, fisto şeklinde girintili çıkıntılı ise sırmalı kaytan bulunur.

⁴² A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 800.

⁴³ Kenan Özbel, **a.g.e.**, s. 17.

⁴⁴ Hülya Tezcan, “18. Yüzyıl’da Kumaş Sanatı”, **18. Yüzyılda Osmanlı Kültür Ortamı (20-21 Mart 1997 Sempozyum Bildirileri)**, Sanat Tarihi Derneği Yayınları, İstanbul, 1998, s. 197; Hülya Tezcan, “Osmanlı Dokumacılığı”, **Türkler**, C.: 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 408.

Tefebaşı uzun entarisi, içine al şalvar ve al gömlek üzerine fermene giyilerek kullanılır. Entarinin üzerine gelecek şekilde bele gümüş kemer takılır.⁴⁵

Resim: 4.9: Tefebaşı Uzun Entarisi, 19. Yüzyıl, SHM, Env. No: 14129

⁴⁵ A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 801.

Şalvar, fazla geniş olmayıp yere değecek kadar uzunluktadır. Tüm yüzeyi tefebaşı giysisinin kendine özgü deseni ile işlenmiştir. Paçalarının kenarında sırmalı kaytan bulunur. Tefebaşı şalvarı, üzerine al gömlek ve fermene giyilerek kullanılır.

Fermene, al veya mor kadife kumaştan dikilir. Altın veya gümüş sırma ile işlenir. Sırma özellikle sarı renktedir. Sırma hiç kesilmeden bütün fermene üstünde dolaştırıldıktan sonra yine aynı yerden dışarı çıkarılır. İşlemesinden kumaşın görülmemesi en büyük özelliğidir. Bazı fermenelerde ise sırma, kumaş üzerinde dolaştırılıp ince bir iplikle görünmeyecek şekilde kumaşa tutturularak işlenir.

Tefebaşı uzun entari takımı, gelinler tarafından kına gecesinde ve gelin alma gününde giyilirdi.⁴⁶ Şalvar takımı ise kına gecesinde oğlan ve kız yengeleri tarafından giyilirdi.⁴⁷

4.1.2.7. Pullu

Pullu, Kütahya merkez kadın giysileri içerisinde, Tefebaşı giysisinden sonra gelen en değerli gelin ve yenge giysisidir.⁴⁸ Kırmızı, pembe veya mavi renkli ince ipekli canfes kumaştan dikilir. Pullu giysisi desenleri bakımından aynalı pullu ve süpürgeli pullu olmak üzere iki çeşittir.

Aynalı pullu, canfes kumaş üzerine gümüş sırma ile işlenir. Sırma tek sıra olmayıp, üç beş sıra halinde koparılmadan gergefe yerleştirilmiş canfes kumaşın üzerinde çeşitli kıvrımlarla dal ve çiçek motifleri oluşturacak şekilde dolaştırılıp ince bir iplikle kumaşa tutturulur ve kumaşın tüm yüzeyi bu şekilde işlenerek doldurulur. Dal ve çiçeklerin başlangıç noktalarında camgöbeği, beyaz veya gök mavisi gibi renklerde canfes veya benzeri ipekli kumaşlarla dikilmiş elips şeklinde gömeçler bulunur. Gömeçlerin ortaları pullarla desenlendirilmiştir. Gömeçlerden çıkan dal ve çiçekler, diğer gömeçlerden çıkan dallara kadar uzanarak birbirine değmeden son bulur. Dalların ve çiçeklerin etrafında pul ve tırtıl bulunur (Resim 4.10, 4.11).

⁴⁶ Sabiha Tansuğ, **Türklerde Çiçek Sevgisi ve “Sümbülname”**, Ak Yayınları, İstanbul, 1988, s. 34.

⁴⁷ Süheyla Efe-Uğuroğlu Barlas, **a.g.e.**, s. 25.

⁴⁸ Muazzez Özker, **a.g.e.**, s. 96.

Resim 4.10: Aynalı Pullu Uzun Entarisi, 18. Yüzyıl, İstanbul Kadın Müzesi, “18. Yüzyıl Sonu - 19. Yüzyıl Başlı Kadın Giysileri: Hatice Turhan Sultan Anısına” adlı sergiden.

Kaynak:

http://www.hayalleme.com/wp-content/uploads/2010/03/kadn_giysileri_sergisi.jpg

(02.04.2013)

Resim 4.11: Aynalı Pullu Şalvarı ve Fermenesi, 19. Yüzyıl,
SHM, Env. No: 1706-K.258

Kaynak: Lale Görünür (2010), s. 153

Süpürgeli pullu da işlenişi bakımından aynalı pulluya benzer, farkı gömeçlerinin olmamasıdır. İri yapraklardan oluşan dal ve çiçek motifleri büyük ve geniş bir demet şeklindedir. Başlangıç noktaları yine bu demetlerdir. Dal ve

çiçeklerin uç kısımlarına pul ve tırtıl işlenir. Dal, yaprak ve çiçeklerin süpürgeye benzemesi nedeniyle adını buradan almıştır (Resim 4.12, 4.13).

Resim 4.12: Süpürgeli Pullu Uzun Entarisi, 19. Yüzyıl, SHM, Env. No: 12190a

Resim 4.13: Süpürgeli Pullu Şalvarı ve Fermenesi, 19. Yüzyıl,
SHM, Env. No: 1789-K.295

Kaynak: Lale Görünür (2010), s. 155.

Pullu giysisi; uzun entari, şalvar ve fermene olmak üzere üç parçadan oluşur. Pullu uzun entarisi; önü boydan boya açık, yanları dizlere kadar yırtmaçlı, kolları bileklerden itibaren aşağı doğru saçak oluşturacak kadar uzun, topuklara kadar

uzanan bir entaridir. Tüm yüzeyi aynalı pullu veya süpürgeli pullu deseni ile işlenmiştir (Çizim 4.2). Entarinin önünde, yakasında, kol kapağı saçaklarında, eteklerinde ve yırtmaçlarında kenarlar düz ise sırma veya ipekten yapılmış oyalar, fisto şeklinde girintili çıkıntılı ise sırmalı kaytan bulunur. Pullu uzun entarisi, içine al şalvar ve al gömlek üzerine fermene giyilerek kullanılır. Entarinin üzerine gelecek şekilde bele gümüş kemer takılır.⁴⁹

Şalvar, fazla geniş olmayıp yere değecek kadar uzunluktadır. Tüm yüzeyi aynalı pullu veya süpürgeli pullu deseni ile işlenmiştir (Çizim 4.3). Paçalarının kenarında sırmalı kaytan bulunur. Şalvar, üzerine al gömlek ve fermene giyilerek kullanılır. Fermene de tefebaşı takımları ile birlikte giyilen fermenelerin aynısıdır.

Pullu uzun entari takımı, kına gecesinde gelin kızın yengeleri tarafından giyilirdi. Ayrıca tefebaşının bulunmadığı durumlarda gelinler tarafından da giyilirdi. Pullu şalvar takımı ise kına gecesinde oğlan yengeleri tarafından giyilirdi.⁵⁰

4.1.2.8. Dizibağlı

Dizibağlı, Kütahya merkezde giyilen en eski kadın giysilerinden biridir. Dizibağlı giysisi çuha veya kadife kumaştan dikilir. Dizibağlı giysisinin işleme tekniği, sıkı bir şekilde bükülmüş çift veya daha fazla gümüş sırmanın kumaş üzerinde uyumlu kıvrımlarla dolaştırılıp ince bir iplikle görünmeyecek tarzda kumaşa tutturulması şeklindedir.⁵¹

Dizibağlı giysisi; şalvar, gömlek ve fermene olmak üzere üç parçadan oluşur ve takım halinde giyilir. Başta uygun bir iğne oyalı dane kıyafeti tamamlar (Resim 4.14, Çizim 4.4).

⁴⁹ A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 803.

⁵⁰ Süheyla Efe-Uğuroğlu Barlas, **a.g.e.**, s. 25.

⁵¹ A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 805.

Resim 4.14: Dizibağlı Takımı, 19. Yüzyıl, KKTM, Env. No: 0115

Şalvar, fazla geniş olmayıp yere değecek kadar uzunluktadır. Şalvarın ön ve arkalarında boydan boyda dört beş santimetre genişliğinde sırma ile işlenmiş kıvrımlı bir şekilde dört bordür bulunur. Bu bordürün diz kısımlarında sağlı sollu yanlara

doğru açılan lale motifleri vardır. Dizibağlı ismini buradan almıştır. Şalvarın her iki yanında belden başlayıp diz hizasına kadar inen aynı kıvrımlara sahip dört şerit bulunur. Şalvarın paçalarının dış kısımlarında aynı lale motifi vardır. Paçalarının kenarlarında ise sırmalı kaytan bulunur.⁵²

Gömlek, fermenenin içine giyilir. Gömleğin yakası ve önde görülen kısımları iki üç santimetre genişliğinde sırma ile işlenir. Bazı dizibağlı giysilerinin gömleklerinde kol kapakları uzundur ve fermeneden saçak şeklinde dışarı çıkan bu kısımlar sırma ile işlenir.

Fermene, diğer fermenelere göre farklıdır. Farkı, kolunun uç kısımlarının içe doğru girintili olmasıdır. Buna “çapraz” adı verilir.⁵³ Dizibağlı giysisinin fermenesinin işlemeleri, şalvar ve gömleği ile aynı hatlara ve aynı kıvrımlara sahiptir. Sırma, göğüsten başlayıp yan kısmı ve sırtı dolaştıktan sonra omuzlardan kol üstüne kadar işlenir.

Dizibağlı takımı genç kızlar ve yeni gelinler tarafından çeyiz altı töreninde⁵⁴ giyilirdi. Gelinin eline kına yakacak genç kızlara da dizibağlı takımı giydirilirdi.⁵⁵

4.1.2.9. Eğrimli

Eğrimli, Kütahya merkezde giyilen bir kadın giysisidir. Kadife, hareli veya benzeri kalın ipekli kumaşlardan dikilir. Genellikle siyah renk kullanılmasına rağmen mavi ve lacivert renkleri de tercih edilir.

Eğrimli giysisinin işleme tekniği, tefe başı, pullu ve dizibağlı gibi diğer ağır giysilere göre farklıdır. Önce işlenecek motif kartona çizilerek kesilir. Daha sonra

⁵² A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 804.

⁵³ A. Haldun Eralp, **a.m.**, s. 804.

⁵⁴ Kütahya düğün adetlerine göre düğünden birkaç gün önce kız evinde yapılan eğlencedir. Nikah genellikle çeyiz altı töreninde kınılırdı. Süheyla Efe-Uğuroğlu Barlas, **a.g.e.**, s. 33-34.

⁵⁵ Süheyla Efe-Uğuroğlu Barlas, **a.e.**, s. 24.

karton kumaşa boydan boya yerleştirilerek sıрма kartonu saracak şekilde dolandırılıp kumaşa dikilir.⁵⁶

Eğrimli giysisi, dizibağlı giysisi gibi şalvar, gömlek ve fermene olmak üzere üç parçadan oluşur ve takım halinde giyilir. Başa ise kıyafetle uyumlu iğne oyali dane örtülür (Resim 4.15, Çizim 4.5).

Resim 4.15: Eğrimli Takımı, 19. Yüzyıl, KKTm, Env. No: 0121

⁵⁶ A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 805.

Şalvar, fazla geniş olmayıp yere degecek kadar uzunluktadır. Şalvar dizibağlı giysisinde olduğu gibi ön ve arkada boydan boya kıvrık dallardan çıkan küçük çiçek kompozisyonlarından oluşan dört bordür ve diz hizasında açılan çiçek motifleriyle kaplıdır. Yanlarda da belden başlayıp dize kadar inen iki şerit bulunur. Paça bazı eğrimli şalvarlarında işlenmemiştir. Paçaların kenarlarında ise sırmalı kaytan bulunur.⁵⁷

Gömlek, fermenenin içine giyilir. Şalvar ve fermene ile aynı kumaştan dikilmiştir. Gömleğin yakası, ön kısımları ve kol kapakları şalvar üzerindeki kıvrık dal kompozisyonlarının daha küçük motifleriyle işlenmiştir.

Eğrimli giysisinin fermenesinin işlemeleri, şalvar ve gömleği ile aynı hatlara ve aynı kıvrımlara sahiptir. Şalvardaki kıvrık dal motifleri, ön ve arka bedene verev çizgiler oluşturacak şekilde, ön ve yan kısımlarının uçları ile kol ağzına düz olarak yerleştirilmiştir.

Eğrimli giysisi adını yüzeyine yerleştirilen eğri dallardan almıştır.⁵⁸ Eğrimli takımı çeyiz altı töreni⁵⁹ ve kına gecesinde yengeler ile düğün evinin yakınları tarafından giyilirdi.⁶⁰

4.1.2.10. Çatkılı

Çatkılı, Kütahya merkezde giyilen bir kadın giysisidir. Hareli, kalın saten veya benzeri ipekli kumaşlardan dikilir. Siyah, mavi ve mor renk kumaşlar tercih edilir. Çatkılı giysisi, eğrimli giysisi ile aynı teknikte işlenmiştir. İşlenecek motif kartona çizilerek kesilir. Karton kumaşa boydan boya yerleştirilerek, sırma kartonu saracak şekilde dolandırılıp kumaşa dikilir.

⁵⁷ A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 805.

⁵⁸ Fatma Koç, **a.g.m.**, s. 142.

⁵⁹ Bkz. Dipnot 54.

⁶⁰ Süheyla Efe-Uğuroğlu Barlas, **a.g.e.**, s. 24.

Çatkılı giysisi; şalvar, gömlek ve fermene olmak üzere üç parçadan oluşur ve takım halinde giyilir (Resim 4.16, Çizim 4.6). Başa uyumlu bir renk ve motifte iğne oyalı dane örtülür.

Resim 4.16: Çatkılı Takımı, 19. Yüzyıl, SHM, Env. No: 1875-K.309

Kaynak: Lale Görünür (2010), s. 113.

Şalvar, fazla geniş olmayıp yere değecek kadar uzunluktadır. Şalvar ve fermenenin desenleri keskin uçları aşağı yukarı, sağa ve sola gelerek kare veya baklava dilimleri oluşturacak şekilde çapraz işlemelerden oluşur. Kesişen yerlerde fiyonklar veya çiçek motifleri vardır. Ortalarındaki boşlukların merkezinde buket halinde küçük dal veya çiçek motifleri bulunur. Bu çapraz düzenlemeler tüm yüzeyi kaplamaktadır.⁶¹ Çatkılı ismini buradan almıştır. Gömlek oldukça sadedir.

Çatkılı takımı, çeyiz altı töreni⁶² ve kına gecesinde yengeler ve düğün evinin yakınları tarafından giyilirdi.⁶³

4.1.2.11. Dalı

Dalı, Kütahya merkezde giyilen kadın giysilerinin en hafif türlerinden biridir. Hareli, kalın saten ve atlas gibi ipekli kumaşlardan dikilir. Siyah, mavi, camgöbeği ve mor renkler tercih edilir.

Dalı giysisi, eğimli giysisi ile aynı teknikte işlenmiştir. Önce işlenecek motif kartona çizilerek kesilir. Daha sonra karton kumaşa boydan boya yerleştirilerek sırma kartonu saracak şekilde dolandırılıp kumaşa dikilir. Deseni, birbiriyle bağlantısı olmayan, her biri ayrı olarak işlenmiş yaklaşık on veya on beş santimetre uzunluğunda dal motiflerinin, belli aralıklarla kumaşın tüm yüzeyine yerleştirilmesinden oluşur.⁶⁴

Dalı takımı şalvar ve fermeneden oluşur, içine diğer takımlardaki gibi al gömlek giyilir. Başa ise kıyafetle uyumlu iğne oyalı dane örtülür (Resim 4.17).

Şalvar ve fermene, aynı desenlerle yani birbirinden bağımsız ayrı ayrı dal motifleriyle işlenmiştir. Ayrıca fermenenin kenar kısımlarında bordür halinde kıvrık

⁶¹ A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 806; Fatma Koç, **a.g.m.**, s. 142.

⁶² Bkz. Dipnot 54.

⁶³ Süheyla Efe-Uğuroğlu Barlas, **a.g.e.**, s. 24.

⁶⁴ A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 807.

dallardan çıkan küçük çiçek kompozisyonları bulunur. Bazı şalvarların da boydan boya yan kısımlarında bordür halinde iki sıra aynı kıvrık dal motifleri bulunur.

Dallı takımı, çeyiz altı töreni⁶⁵ ve kına gecesinde yengeler ve düğün evinin yakınları tarafından giyilirdi.⁶⁶

Resim 4.17: Dallı Takımı, 19. Yüzyıl, KKTm, Env. No: 0104

⁶⁵ Bkz. Dipnot 54.

⁶⁶ Süheyla Efe-Uğuroğlu Barlas, **a.g.e.**, s. 24.

4.1.2.12. Bindallı

Bindallı, Kütahya merkez kadın giysilerinin en hafif türlerinden biridir. Her renkte hareli, canfes atlas veya benzeri ipekli ince kumaşlardan dikilir. Daha çok al ve pembe renkli kumaşlar tercih edilir.

Resim 4.18: Bindallı Uzun Entarisi, 19. Yüzyıl

Kaynak: Muazzez Özker (1997), s. 94.

Bindallı giysisi diğer giysilerden farklıdır, yalnızca uzun entarisi dikilir (Resim 4.18). Bindallı uzun entarisi, önü boydan boya açık, yanları dizlere kadar

yırtmaçlı, kolları bileklerden itibaren aşağı doğru saçak oluşturacak kadar uzun, topuklara kadar uzanan bir entaridir. Üzerine büyük çiçek ve yapraklardan oluşan dalların arasında çok sayıda küçük dal motifleri işlenmiştir. Bindallı ismini buradan almıştır. Dallar tel veya sırma ile işlenir. Uzun entarinin önünde, yaka çevresinde ve eteğinin uçlarında altın ve gümüş işlemeli enli bir bordür vardır. Kenarlarında ise sırma oya bulunur. Başa oyali dane örtülüp, bele kemer bağlanarak giyilir.

Bindallı uzun entarisi, düğünlerde genç kızlar ve gelinler tarafından giyilirdi.⁶⁷

4.1.2.13. İzmirli

İzmirli, boyuna kalın şeritler halinde ipekle dokunmuş bir kumaştır. Şeritlerin aralarında gümüş sırmalar vardır. Ayrıca çeşitli renklerde ipek ipliklerle iri çiçekler ve dallardan oluşan bir dokuma görülür. İzmirli, çok renkli ve kendiliğinden desenli bir kumaştır, el işlemesi yoktur.⁶⁸

İzmirli kumaşından şalvar ve uzun entari dikilir. Şalvar ve uzun entari, dikiliş itibariyle diğer ağır giysilerin aynısıdır. Şalvar, yere değecek kadar uzunluktadır. Şalvarın üzerine herhangi bir fermene giyilebilir. Uzun entari ise önü boydan boya açık, yanları dizlere kadar yırtmaçlı, kolları bileklerden itibaren aşağı doğru saçak oluşturacak kadar uzun, topuklara kadar uzanan bir entaridir. Entarinin önünde, yakasında, kol kapağı saçaklarında, eteklerinde ve yırtmaçlarında kenarlar düz ise sırma veya ipekten yapılmış oyalar, fisto şeklinde girintili çıkıntılı ise sırmalı kaytan bulunur. Uzun entari de herhangi bir fermene ile giyilebilir.

İzmirli giysisinin hem şalvarı hem de uzun entarisi düğünlerde genç kızlar ve yeni gelinler tarafından giyilirdi.⁶⁹

⁶⁷ Süheyla Efe-Uğuroğlu Barlas, **a.g.e.**, s. 24.

⁶⁸ A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 807.

⁶⁹ Süheyla Efe-Uğuroğlu Barlas, **a.g.e.**, s. 24.

4.1.2.14. Yolaklı

Yolaklı, bir kumaş türüdür. Mavi, sarı, beyaz ve kiremit kırmızısı renklerde yaklaşık bir veya bir buçuk santimetre genişliğinde boyuna şeritlerden oluşan bir kumaştır. Bu şeritlerin arasında gümüş telden dokunmuş çizgiler vardır. Her renk sırasının arasında ipekle dokunmuş küçük çiçekler ve dallar şerit halinde uzanır. El işlemesi yoktur.⁷⁰ Adını kumaşının desenlerinden almıştır.

Yolaklı kumaşından şalvar ve uzun entari dikilir. Şalvar ve uzun entari, dikiliş itibariyle diğer ağır giysilerin aynısıdır. Şalvar, yere değecek kadar uzunluktadır. Üzerine aynı veya farklı bir kumaştan dikilmiş gömlek giyilir. Kendine ait fermene yoktur. Herhangi bir sade fermene ile giyilebilir. Uzun entari ise önü boydan boya açık, yanları dizlere kadar yırtmaçlı, kolları bileklerden itibaren aşağı doğru saçak oluşturacak kadar uzun, topuklara kadar uzanan bir entaridir. Entarinin önünde, yakasında, kol kapağı saçaklarında, eteklerinde ve yırtmaçlarında kenarlar düz ise sıрма şerit, sıрма veya ipekten yapılmış oya, fisto şeklinde girintili çıkıntılı ise sırmalı kaytan bulunur. Uzun entarinin de üzerine sade bir fermene giyilir. Başa ise kıyafetle uyumlu iğne oyalı dane örtülür (Çizim 4.7).

Yolaklı, Kütahya merkezde giyilen bir kadın giysisidir. Yolaklı giysisinin hem şalvarı hem de uzun entarisi düğünlerde yengeler, genç kızlar ve yeni gelinler tarafından giyilirdi.⁷¹ Ayrıca günlük hayatta da kullanılırdı.⁷²

4.1.2.15. Savai

Savai, çok eski ipekli bir kumaş cinsi olup 18. yüzyılın ikinci yarısında ve 19. yüzyılda kadın giysileri yapımında kullanılmıştır.⁷³ Savai kumaşının deseni, boydan boya uzanan dört beş santimetre genişliğinde enli şeritlerin arasında bulunan daha

⁷⁰ A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 808.

⁷¹ Süheyla Efe-Uğuroğlu Barlas, **a.g.e.**, s. 24.

⁷² Muazzez Özker, **a.g.e.**, s. 72.

⁷³ Nevber Gürsu, **Türk Dokumacılık Sanatı (Çağlar Boyu Desenler)**, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1988, s.143.

ince yollardan oluşur.⁷⁴ Enli şeritlerin üzerinde renkli ipek ipliklerle dokunmuş, serpme çiçek demeti, dikey spiral dal üzerinde yer alan çiçekler veya geometrik bir şema içinde yerleştirilen ufak dallı ve yapraklı çiçeklerden oluşan bir bezeme görülür. Kumaş, 18. yüzyılın karakteristik süsleme tarzı olan serpme çiçek buketi özelliğini taşır.⁷⁵

Resim 4.19: Savai Uzun Entarisi, 19. Yüzyıl, V&A, Env. No: T.30-1943

Kaynak:

(http://media.vam.ac.uk/media/thira/collection_images/2006AU/2006AU0425_jpg_1.jpg)

(10.09.2012)

Savai kumaşıyla genellikle uzun entari dikilir (Resim 4.19). Savai uzun entarisi, dikiliş itibariyle diğer uzun entarilerin aynısıdır. Önü boydan boya açık,

⁷⁴ A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 808.

⁷⁵ Nevber Gürsu, **a.g.e.**, s. 27

yanları dizlere kadar yırtmaçlı, kolları bileklerden itibaren aşağı doğru saçak oluşturacak kadar uzun, topuklara kadar uzanan bir entaridir. Entarinin önünde, yakasında, kol kapağı saçaklarında, eteklerinde ve yırtmaçlarında kenarlar düz ise sırma şerit, sırma veya ipekten yapılmış oya, fisto şeklinde girintili çıkıntılı ise sırmalı kaytan bulunur. Savai, Kütahya merkezde giyilen bir kadın giysisidir (Resim 4.19).

4.1.2.16. Şal

Şal, yün iplikten dokunan bir kumaştır. Türk şalları 18. yüzyılda dokunmaya başlamıştır.⁷⁶ Kütahya yöresinde giyilen şal giysisinin kumaşları Sivas'ın Gürün kasabasında dokunmuştur. Şal, çizgili bir kumaştır. Bu çizgiler üzerinde sarmaşıklar oluşturan çiçekli desenler bulunur.⁷⁷ Şal kumaşından şalvar ve entari dikilir, takım halinde giyilir (Resim 4.20, Çizim 4.8). Şalvar, diğer giysilerin şalvarlarına göre daha geniştir. Şal, Kütahya merkezde giyilen bir kadın giysisidir. Şal giysisi, günlük hayatta yaşlı hanımlar tarafından giyilirdi.⁷⁸

Resim 4.20: Şal Takımı, 19. Yüzyıl, KKTMM, Env. No: 0139

⁷⁶ Nurettin Yatman, **Türk Kumaşları**, Ankara Halkevi Neşriyatı, Ankara, 1945, s.57.

⁷⁷ A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 809.

⁷⁸ A. Haldun Eralp, **a.m.**, s. 809.

4.1.2.17. Düz Şalvar Takımı

Kendiliğinden desenli kumaşlardan yapılan kıyafetlerdir. Şalvar ve entariden oluşur, takım halinde giyilir (Resim 4.21). Günlük hayatta genç ve yaşlı herkes tarafından giyilirdi.

Resim 4.21: Düz Şalvar Takımı, 19. Yüzyıl, KKTM, Env. No: 0105

4.1.3. Bel Aksesuarları

Kütahya ve çevresinde kadınlar tarafından bel aksesuarı olarak kemer, kuşak, öncek ve arkalaç kullanılmıştır.

4.1.3.1. Kemer

Kemer, bir şerit şeklinde yapılan ve giyilen giysiyi belden sıkı tutmak için veya sadece süs olarak kullanılan ve bele yalnız bir defa dolanarak önden toka ile tutturulan bir takıdır.⁷⁹ Kemer, kadınların genellikle uzun entari gibi giysilerinin üzerinde kullandığı takıdır. Kütahya'da özellikle tefebaşı ve pullu uzun entari giyildiğinde bele mutlaka gümüş kemer takılır. Kemerlerin en gösterişli kısımları ise kemeri tutturmak için kullanılan tokalardır. Kemer tokası, kemerlerin birleştiği noktada bütün veya geçmeli olarak bulunan genellikle eşit iki parça halinde yuvarlak, elips ve badem şeklinde değişik teknik ve motiflerle süslü bölümdür (Çizim 4.9).⁸⁰ Kemer, toka ile bütünleşen bir süsleme unsurudur (Resim 4.22).

Resim 4.22: Kemer, 19. Yüzyıl, Sadberk Hanım Müzesi

4.1.3.2. Kuşak

Kuşak, el tezgahlarında yünden dokunan, 1x1 metre ölçülerinde bele sarılan bir şalıdır. Üzerinde kırmızı, yeşil, mavi, lacivert şeritler uzanır. Bu şeritlerin arasında sarı ve beyaz renklerde daha ince şeritler bulunur. Her renk şeridinin arasında ise ince bir siyah çizgi vardır. Her şerit çiçek motifleri ve geometrik desenlerle çeşitli

⁷⁹ R. Ekrem Koçu, *Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara, 1967, s. 152.

⁸⁰ Tevhide Özbağı, *a.g.m.*, s. 792.

renklerde yün ipliklerle dokunarak desenlendirilmiştir. Gümüş kemerin bulunmadığı durumlarda kuşak kullanılır.⁸¹

4.1.3.3. Öncek

Öncek, el tezgahlarında yünden dokunan, uzun entarinin üzerine önden bağlanılarak kullanılan bir önlüktür (Resim 4.23). Boyu diz üzerine kadardır. Önlük, kolonla arkadan bağlanır ve bir bölümü aşağıya doğru serbest bırakılır. Koyu zemin üzerine canlı renklerle geometrik desenler ve çiçek motiflerinden oluşan işlemler yapılır. İşlemlerde yeşil, kırmızı, beyaz, lacivert, bordo, pembe ve sarı renkler kullanılır. Desenlerin ve motiflerin birleştiği noktalarda pul, boncuk, düğme veya ponponlarla süslemeler yapılır. Önlüğün kenarlarında saçak ve püsküller vardır. Kütahya çevresinde kullanılmıştır.⁸²

Resim 4.23: Öncek

Kaynak: Müzeyyen Aygün (2011), s. 30.

⁸¹ A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 810.

⁸² Erdoğan Sevim, **a.g.e.**, s. 68.

4.1.3.4. Arkalaç

Kütahya çevresi kadın giysilerinde kullanılan arkalaçlar kare şeklinde ve kenarları saçaklıdır. El tezgahlarında yünden dokunur. İki çapraz köşesinden ikiye katlanarak üçgen haline getirilir. Üçgenin ucu arkada aşağıya gelecek şekilde bele arkalaç kolonuyla bağlanır. Öncekte olduğu gibi orta bölümü boncuk, pul, püskül ve düğmelerle süslenir. Yeşil, kırmızı, bordo, siyah ve mor gibi renkler kullanılarak geometrik şekillerden oluşan dokumalar yapılır (Resim 4.24).⁸³

Resim 4.24: Arkalaç

Kaynak: Müzeyyen Aygün (2011), s. 31.

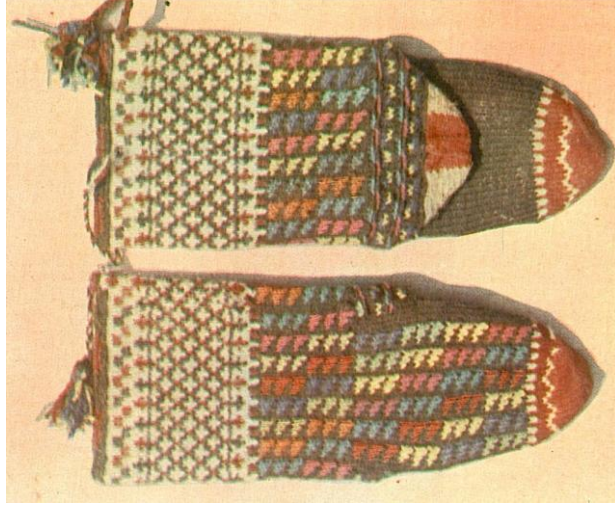
4.1.4. Ayağa Giyilenler

Kütahya ve çevresinde kadınlar tarafından ayağa çorap, terlik ve ayakkabı giyilmiştir. Kütahya’da kadınlar tarafından giyilen çoraplar renkli ve renksiz olmak üzere iki çeşittir. Her ikisinin de uzun ve kısa tipleri vardır. Çoraplar koyunyünü, tiftik ve pamuktan örülür. Kütahya merkezde genelde krem renkli ve üzerinde sade işlemleri olan çoraplar tercih edilir.⁸⁴ Kütahya çevresinde giyilen çoraplar, merkeze göre çok daha renklidir ve motif çeşitliliği daha fazladır. Genelde kırmızı, yeşil, mor,

⁸³ Erdoğan Sevim, **a.g.e.**, s. 69.

⁸⁴ Erdoğan Sevim, **a.e.**, s. 58.

vişne, lacivert ve beyaz renkler kullanılır. Motif ve desenlerin daha canlı görünmesi için birbirine zıt renkler seçilir (Resim 4.25).⁸⁵

Resim 4.25: Çorap, Kütahya-İnköyü

Kaynak: Kenan Özbel (1976), s. 65.

Kütahya merkezde kadınlar özel günlerde evde terlik, dışarıda ayakkabı giymişlerdir. Terlikler ve ayakkabılar, giyilen giysinin kumaşından yapılmıştır. Üzeri de giysinin desenleriyle uyumlu bir şekilde işlenmiştir (Resim 4.26).⁸⁶

Resim 4.26: Terlik, Kütahya Kent Tarihi Müzesi

⁸⁵ Erdoğan Sevim, **a.g.e.**, s. 73.

⁸⁶ Erdoğan Sevim, **a.e.**, s. 58.

Kütahya ve çevresinde günlük hayatta kadınlar tarafından çarık adı verilen ayakkabılar giyilmiştir. Çarık, deriden yapılmıştır. Çorapla birlikte giyilir. Çorapla renk bakımından zıtlık oluşturması için beyaz renkli çarık tercih edilir. Çarık ayağı taban ve yan kısımlarından sarar. Üst kısmı çarıktan çıkan kenevir ipinden yapılmış bağcıklarla ayağa sabitleştirilir. Ayrıca Kütahya çevresinde örülmüş olan yün çorabın tabanına bir deri parçası dikilerek hem ayakkabı hem de çorap bir arada giyilmiştir.⁸⁷

4.2. Erkek Giysileri

Kütahya ve çevresinde kullanılan erkek giysilerini başa giyilenler, bedene giyilenler, bel aksesuarları ve ayağa giyilenler şeklinde gruplandırarak inceleyeceğiz.

4.2.1. Başa Giyilenler

Kütahya ve çevresinde erkekler tarafından başa giyilen başlıklar kavuk, sarık, külah, fes ve kelepoştur.

4.2.1.1. Kavuk

Kavuk, 1828 yılında II. Mahmud tarafından fesin resmi başlık olarak kabul edilmesine kadar yüzyıllar boyunca erkekler tarafından giyilen başlıkların en yaygını ve en çeşitlisidir.⁸⁸ Kavuk, içi genellikle pamukla doldurulan, çuha ve bezden dikilen bir başlıktır. Kavuk, üzerine tülbent veya şal kumaşından sarık sarılarak giyilirdi. Kişinin sosyal sınıfına göre kavuğun şekli ve rengi değişirdi.⁸⁹

4.2.1.2. Sarık

Sarık; kavuk, külah ve fes gibi bazı başlıkların üzerine sarılan tülbent, şal vb. bir kumaştır.

⁸⁷ Erdoğan Sevim, **a.g.e.**, s. 73.

⁸⁸ R. Ekrem Koçu, **a.g.e.**, s. 148.

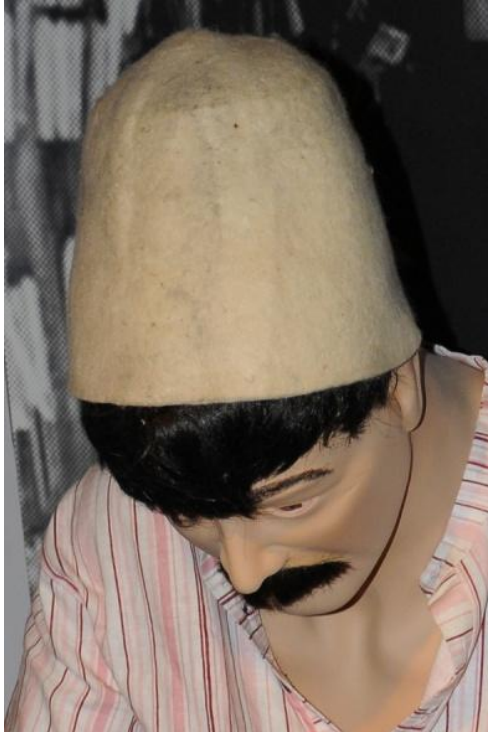
⁸⁹ Mehmet Özel, **Folklorik Türk Kıyafetleri**, Türkiye Güzel Sanatları Geliştirme Vakfı Yayınları, Ankara, 1992, s. 20.

4.2.1.3. Külah

Külah, fesin resmi başlık olarak kabul edilmesine kadar her kesimden erkeğin giydiği bir başlık türüdür. Külah, keçeden yapılmış, sivri uçlu ve yüksek bir başlıktır (Resim 4.27). Sade veya sarık sarılarak kullanılırdı. Kavuğa göre en önemli özelliği, tek parça keçeden yapılmış olmasıydı.⁹⁰

4.2.1.4. Fes

Fes, koyu kırmızı renkte kalın  uha kumaşından yapılmış, tepesinde siyah püskülü olan silindir biçiminde bir başlıktır (Resim 4.28). Fes, 1828 yılında, II. Mahmud döneminde önce askerler ve memurlar tarafından giyilmiş, sonra halk arasında da hızla yayılmıştır.⁹¹ Türkiye Cumhuriyeti'nde 25 Kasım 1925 tarihinde kabul edilen bir kanunla fesin giyilmesi yasaklanmıştır.

Resim 4.27: Külah, KKTM

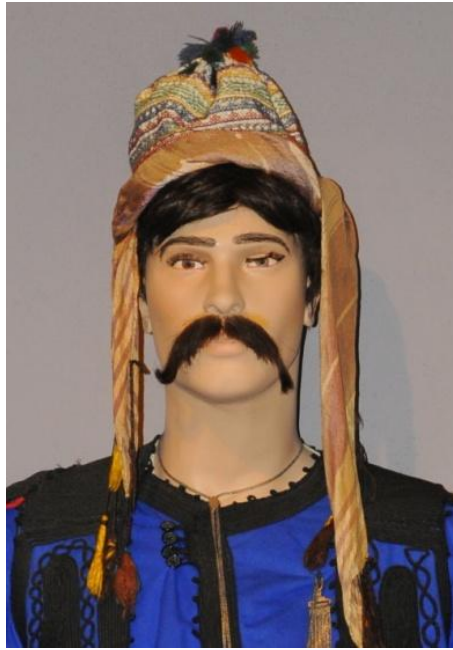
Resim 4.28: Fes, KKTM

⁹⁰ Reşad Ekrem Koçu, **a.g.e.**, s. 162.

⁹¹ Mehmet  zel, **a.g.e.**, s. 20.

4.2.1.5. Kelepoş

Zeybekler tarafından kullanılan elastikli beyaz kumaştan yapılmış, genişleyip daralabilen sivri ve külahımsı bir başlıktır. Kenarları oya ile işlenmiştir. Başa giyilip üzerine bir poçu sarılır. Poçu, ipek veya benzeri iplikten dokunan 1x1 metre boyutlarında bir şaldır. Çok renkli ve yolaklıdır. Kenarlarında püsküller vardır (Resim 4.29).

Resim 4.29: Kelepoş, KKTM

4.2.2. Bedene Giyilenler

Kütahya ve çevresinde erkekler tarafından bedene giyilen giysiler mintan, şalvar, potur, cepken, gazeke, camedan, entari, cübbe, hırka ve kaftandır.

4.2.2.1. Mintan

Mintan, altıparmak adı verilen sık çizgili ve çok renkli veya sopalı adı verilen çift renkli çizgili kumaşlardan dikilen uzun kollu ve yakasız bir gömlektir (Resim 4.30). Önü kısa yırtmaçlıdır. Kol kapakları yoktur veya geriye doğru

kıvrılmıştır. Mintanın önü ve kolları, yün veya ibrişimden bükülerek hazırlanan kaytan ile işlenir.⁹²

4.2.2.2. Şalvar

Şalvar, kalın ve yünlü çuha kumaşıyla dikilir. Mavi, lacivert ve mor renkler tercih edilir. Günlük hayatta giyilen Kütahya erkek şalvarları, belden diz altına kadar uzanır (Resim 4.30). Zeybekler tarafından giyilen şalvarlar ise diz hizasındadır. Şalvarın önünde, arkasında ve yanlarında boydan boya iki kıvrımlı şerit halinde yünden dokunmuş kaytan işleme uzanır. Paçasının kenarlarında da aynı kaytan işleme görülür. Şalvar genelde cepkenin altına giyilir.⁹³

Resim 4.30: Mintan, Şalvar ve Kuşak, Kütahya Kent Tarihi Müzesi

⁹² A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 814.

⁹³ A. Haldun Eralp, **a.m.**, s. 813.

4.2.2.3. Potur

Potur, kalın ve ynl uha kumaşıyla dikilir. Mavi, lacivert ve mor renkler tercih edilir. Dize kadar bol, dizden aşıağısı ise bacakları saracak şekilde dar bir şalvardır. Poturun önünde, arkasında ve yanlarında boydan boya şerit halinde kıvrımlar yaparak ynden dokunmuş kaytan işleme uzanır. Paçaları ise dize kadar yn veya ibrişimden bükülerek hazırlanan kaytan ile işlenmiştir. Potur genelde gazeke­nin altına giyilir.⁹⁴

4.2.2.4. Cepken

Cepken, gmleğın üzerine giyilen, beden boyu kaburga kemiğine kadar uzanan, kolları uzun ve yakasız bir tür cekettir (Resim 4.31). Kalın ve ynl uha kumaşıyla dikilir. Mavi, lacivert ve mor renkler tercih edilir. Kolları, koltuk altına kadar açıktır. Bu kısımlar omuz başlarının sırtta gelen kısımlarına tutturulmuştur, bu Kütahya’ya özgü bir özelliktir.⁹⁵ Omuz başları kartal kanadı gibi diktir. Kolları el üstlerine kadar iner, bu kısımlar saçaklı ve girinti çıkıntı şeklinde fistoludur. Cepkenin bütün kenarları, yaka kısmı, koltuk altları, kollarının kenarları ve dikiş yerlerinin üstleri beş altı sıra ynden dokunmuş kaytan ile çevrilidir. Kaytanın evrelediğı boşluğa yn veya ibrişimden bükülerek hazırlanan kaytan ile çeşitli motifler işlenir. İşlemelerde siyah, kahverengi, siyah-sarı, siyah-kırçılı ve sarı-kestane gibi renkler kullanılır. Cepkenin altına genelde şalvar giyilir. Cepken günlük hayatta kullanılan bir giysi olmakla birlikte zeybekler tarafından da kullanılmıştır. Ancak günlük hayatta kullanılan cepkenler zeybeklerin giydiğı cepkenlerden daha sadedir.⁹⁶

4.2.2.5. Gazeke

Gazeke, gmleğın üzerine giyilen, beden boyu bel hizasında olan, kolları uzun ve yakasız bir tür cekettir. Kalın ve ynl uha kumaşıyla dikilir. Mavi, lacivert

⁹⁴ A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 813-814.

⁹⁵ A. Haldun Eralp, **a.m.**, s. 812.

⁹⁶ A. Haldun Eralp, **a.m.**, s. 813.

ve mor renkler tercih edilir. Gazekenin kenarları beş altı sıra yünden dokunmuş kaytan ile çevrilidir. Kaytanların çevrelediği boşluğa yün veya ibrişimden bükülerek hazırlanan kaytan ile motifler işlenir. Kaytan işlemelerinde cepken gibi siyah, kahverengi, siyah-sarı, siyah-kırçılı ve sarı-kestane gibi renkler kullanılır.⁹⁷

Resim 4.31: Cepken

Kaynak: Erdoğan Sevim (1999), s. 80.

4.2.2.6. Camedan

Camedan, kısa ve kolsuz bir yelektir (Resim 4.32). Kalın ve yünlü çuha kumaşıyla dikilir. Mavi, lacivert ve mor renkler tercih edilir. Önü ve arkası yünden örülmüş kaytanlarla işlenir.⁹⁸

4.2.2.7. Entari

Entari, ipekli kumaşlardan dikilen, yakalı, uzun kollu, etekleri diz altına kadar uzanan, önü yırtmaçlı veya düz bir giysidir. Cübbenin veya hırkanın altına giyilir.

⁹⁷ A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 813.

⁹⁸ A. Haldun Eralp, **a.m.**, s. 814.

Resim 4.32: Camedan, 20. Yüzyıl, BM, Env. No: As1968, 10.18

Kaynak:

http://www.britishmuseum.org/collectionimages/AN00345/AN00345364_001_1.jpg
(15.01.2013)

4.2.2.8. Cübbe

Cübbe, entarinin üzerine giyilen, yünlü ve kalın çuha kumaşıyla dikilen, dik yakalı, uzun ve geniş kollu bir giysidir. Cübbe, dini eğitim verilen, ilmiye, medrese ve benzeri diğer kurumlarda giyilirdi.⁹⁹

4.2.2.9. Hırka

Hırka, açık renk ipek, pamuk veya keten cinsi kumaştan dikilen, uzun kollu, dik yakalı ve ayak bileklerine kadar uzun bir giysidir. Hırka, dini eğitim verilen, ilmiye, medrese ve benzeri diğer kurumlarda giyilirdi.¹⁰⁰

⁹⁹ Erdoğan Sevim, **a.g.e.**, s. 80.

¹⁰⁰ Erdoğan Sevim, **a.e.**, s. 80; A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 814.

4.2.2.10. Kaftan

Kaftan, şalvarın üstüne giyilen, yapımında değerli kumaşlar kullanılan, uzun ve önden açık bir üst giysisidir.¹⁰¹

4.2.3. Bel Aksesuarları

Kütahya ve çevresinde erkekler tarafından bel aksesuarı olarak kuşak ve silahlık kullanılmıştır.

4.2.3.1. Kuşak

Kuşak, 1x1 metre ölçülerinde kare şeklinde bir şaldır. Üzerinde mavi, kırmızı, yeşil ve tuğla kırmızısı renklerde geniş şeritler vardır. Bunların aralarında sarı ve beyaz renkte daha küçük şeritler bulunur. Her renk şeridinin arasında ise ince bir siyah çizgi vardır. Her renk şeridinin üzeri de çeşitli renkte yün ipliklerle desenli olarak el tezgahlarında dokunmuştur. Kuşak, bedene giyilen giysilerin üstünde bele dolanarak kullanılır (Bkz. Resim 4.30).¹⁰²

4.2.3.2. Silahlık

Silahlık, meşinden yapılır. Dikdörtgen biçimindedir. Beş veya altı katlıdır. Üstü kapaklı veya kapaksızdır. Silahlık, kuşağın üzerinde öne gelecek şekilde tutularak arkadan kemerleri ile bağlanılarak kullanılır. Katlarına veya ceplerine silah takımları ve ihtiyaç olabilecek bütün eşyalar konulabilir.¹⁰³ Silahlık genellikle zeybekler tarafından kullanılmıştır.¹⁰⁴

¹⁰¹ Lale Görünür, **a.g.e.**, s. 292.

¹⁰² A. Haldun Eralp, **a.g.m.**, s. 814.

¹⁰³ A. Haldun Eralp, **a.m.**, s. 815.

¹⁰⁴ Sadık Uzunoglu, **a.g.m.**, s. 2046.

4.2.4. Ayağa Giyilenler

Kütahya ve çevresinde erkekler tarafından ayağa çorap, çarık, yemeni ve tozluk giyilmiştir. Kütahya’da erkekler tarafından giyilen çoraplar genellikle sade renkli olmakla birlikte renkli olanları da vardır. Çoraplar yünden örülür. Uzunluğu diz boyundadır. Çarık, Anadolu’nun birçok yöresinde kullanılan deriden yapılmış, tabanı kalın, ayak bileklerinden bağlanan bir ayakkabıdır. Yemeni ise ucu sivri ve deriden yapılmış bir ayakkabıdır. Yemeninin diğer adı “Tulumbacı Yemenisi” dir. Çarıktan sonra genellikle Cumhuriyet dönemi başlarında giyilen bir ayakkabıdır.¹⁰⁵ Tozluk, kısa şalvar giyenlerin bacaklarının kirlenmemesi için ayakkabının üzerine geçirilip düğmelenen veya dizden aşağı uzanarak ayağın üstünü örten dar bir paçalıktır.¹⁰⁶ Tozluk, giyilen şalvarın kumaşıyla dikilir. Kumaşın rengi görünmeyecek şekilde yünden dokunmuş kaytanla işlenir. Giysinin tamamlayıcısı durumundadır. Tozluk genellikle zeybekler tarafından kullanılmıştır.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Erdoğan Sevim, **a.g.e.**, s. 83.

¹⁰⁶ R. Ekrem Koçu, **a.g.e.**, s. 231.

¹⁰⁷ Sadık Uzunoglu, **a.g.m.**, s. 2046.

5. KÜTAHYA GELENEKSEL GİYİM KÜLTÜRÜNÜN YANSIDIĞI SEÇİLMİŞ SERAMİK ESERLERİN KATALOĞU

Katalog No : 1

Cinsi : Şişe

Resim No : 5.1

Bulunduğu Yer : Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu, İstanbul

Envanter No : 290

Dönemi : 18. Yüzyılın Ortası

Boyutları : Y: 26,9 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, bilezikli ince uzun boyunlu, keskin profilli, konik gövdeli ve düz dipli bir şişedir. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, açık yeşil, firuze, kobalt mavisi, mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Gövde üzerinde el ele tutuşmuş, gül ve lale demetleri tutan; kaftan, uzun entari ve şalvar giymiş olarak tasvir edilen dört kadın figürü şişenin çevresinde bir halka oluşturur. Üzerlerindeki entari tokalı büyük bir kemerle tutturulmuştur. Kadın figürlerinin üzerinde, Kütahya yöresine ait “tefebaşı” olarak adlandırılan kıyafetler vardır. Kadın figürlerinin her birinde kalpak adı verilen bir başlık vardır. Natüralist bir üslupta betimlenmiş bu kadın figürleri, 18. yüzyılın ikinci yarısında Kütahya’da üretilen, geleneksel giyimli insan figürleriyle bezenmiş seramiklerin habercisidir. Figürlerin aralarında bir nar ağacı ve çiçekli dallar, boyun kısmında hançer yapraklarla kuşatılmış yuvarlak çiçekler, üstte de yatay ve dikey iki çiçek dalı vardır.

Yayın : Sotheby’s, **Islamic Works of Art and Indian, Himalayan and South-East Asian Art, “Suleyman”**, London, 25th April 1996, s. 68-69, no. 125; Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kıraç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri

Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997, s. 66, no. 47; Laure Soustiel, **Osmanlı Seramiklerinin Görkemi XVI.–XIX. Yüzyıl (Suna-İnan Kıraç ve Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonlarından)**, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 2000, s. 149, no. 103; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 86, no. 86.

Resim 5.1: Şişe, 18. Yüzyılın Ortası, SVİKV, Env. No: 290

Kaynak: Hülya Bilgi (2005), s. 86.

Katalog No	: 2
Cinsi	: Şişe
Resim No	: 5.2, 5.3
Bulunduğu Yer	: John Ralph Auckland Brocklebank, Oxford
Envanter No	: L1
Dönemi	: 18. Yüzyılın İkinci Yarısı
Boyutları	: Y: 16,5 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, kısa boyunlu, yuvarlak gövdeli ve düz dipli bir şisedir. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, yeşil, kobalt mavisi, kahverengi, siyah ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Gövde üzerinde geleneksel kıyafetler içerisinde bir kadın ve üç erkek figürü görülür. Sol elinde bir çiçek demeti tutan kadın figürü, çapraz çizgilerden oluşan desenli yeşil uzun entari ile kahverengi, mavi ve sarı yollu şalvar giymiş olarak tasvir edilmiştir. Entari kırmızı tokalı, sarı bir kemerle tutturulmuştur. Başında entariyle aynı desenlere sahip yeşil bir başlık vardır. Kadın figürünün yanında bulunan, sağ elinde kadeh tutan erkek figürünün üzerinde sarı cepken, yeşil kuşak, mavi şalvar ile başında paşalı kavuk adı verilen bir başlık görülmektedir. Diğer erkek figürlerinden biri dans ederken diğeri ise müzik aleti çalarken betimlenmiştir. Figürlerin üst kısımlarında mavi renkli yaprak ve dal motifleri, şişenin boyun kısmında ise çiçek demetleri vardır.

Yayın : Garo Kürkman, **Toprak, Ateş, Sır; Tarihsel Gelişimi, Atölyeleri ve Ustalarıyla Kütahya Çini ve Seramikleri**, Suna ve İnan Kırac Vakfı Yayını, İstanbul, 2005, s. 152-153.

Resim 5.2: Şişe, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, BJRC, Env. No: L1

Kaynak: Garo Kürkman (2005), s. 152.

Resim 5.3: Şişe Ayrıntısı

Kaynak: Garo Kürkman (2005), s. 153.

Katalog No	: 3
Cinsi	: Matara
Resim No	: 5.4
Bulunduğu Yer	: Pera Müzesi, İstanbul
Envanter No	: 417
Dönemi	: 18. Yüzyılın İkinci Yarısı
Boyutları	: Y: 27,2 cm; Ç: 22 cm

Tanımı : Düz ağızlı, bilezikli kısa boyunlu, yassı yuvarlak gövdeli ve iki ayaklı bir mataradır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında kobalt mavisi, sarı, yeşil, mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Matara, gövdenin kenarında bulunan deliklerden geçirilen askıyla taşınır. İki yüzünde orta bölüm kademeli olup hafif yüksektir. Mataranın ön yüzünde sağ eli belinde, sol elinde çiçek tutan ve çubuk ile tütün içen bir kadın figürü görülür. Kadın figürü, kenarları kürklü kobalt mavisi kaftan, desenli sarı ve yeşil uzun entari ile mor ve sarı yollu şalvar giyimli olup kalpak adı verilen başlığının kenarına bir çiçek takılıdır. Kadın figürünün üzerinde, Kütahya yöresine ait “tefebaşı” olarak adlandırılan kıyafet vardır. Kadın figürünün iki yanını renkli çiçekler çevreler. Bu bezemeler dışında mataranın geri kalan yüzeyinde kobalt mavisi renkte çiçek ve yaprak desenleri bulunur.

Yayın : Ricqlès, **Arts d'Orient**, Paris, 13 Novembre 2000, 2001, s. 64, no. 242; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kırac Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 113, no. 127.

Resim 5.4: Matara, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, PM, Env. No: 417

Katalog No	: 4
Cinsi	: Matara
Resim No	: 5.5, 5.6
Bulunduğu Yer	: Victoria and Albert Museum, Londra
Envanter No	: 598-1874
Dönemi	: 18. Yüzyılın İkinci Yarısı
Boyutları	: Y: 19,7 cm; Ç: 15,9 cm

Tanımı : Düz ağızlı, kısa boyunlu, yassı yuvarlak gövdeli bir mataradır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında kobalt mavisi, hardal sarısı, yeşil, firuze, mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Matara, gövdenin kenarında bulunan deliklerden geçirilen askıyla taşınır. Mataranın ön yüzünde sol eli belinde, sağ elinde çiçek tutan desenli mavi uzun entari ve yeşil şalvar giymiş olarak tasvir edilen bir kadın figürü görülür. Kadın figürünün üzerinde, Kütahya yöresine ait “tefebaşı” olarak adlandırılan kıyafet vardır. Mataranın diğer yüzünde ise sol eli belinde, sağ elinde çiçek tutan desenli sarı uzun entari ve yeşil şalvar giymiş olarak tasvir edilen bir kadın figürü görülür. Kadın figürünün üzerinde, Kütahya yöresine ait “süpürgeli pullu” olarak adlandırılan kıyafet vardır. Kadın figürlerinin başında ucu püsküllü terpuş adı verilen başlıklar vardır. Kadın figürlerinin üzerlerindeki entari beyaz ve kırmızı tokalı yeşil bir kemerle tutturulmuştur. Kadın figürlerinin iki yanında birer çiçekli dal vardır.

Yayın : Yayınlanmamıştır.

Resim 5.5: Mataranın Ön Yüzü, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı,
V&A, Env. No: 598-1874

Kaynak:

http://media.vam.ac.uk/media/thira/collection_images/2010EA/2010EA5564_jpg_l.jpg
(10.09.2012)

Resim 5.6: Mataranın Arka Yüzü, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı,
V&A, Env. No: 598-1874

Kaynak:

http://media.vam.ac.uk/media/thira/collection_images/2010EA/2010EA5936_jpg_l.jpg
(10.09.2012)

Katalog No	: 5
Cinsi	: Sürahi
Resim No	: 5.7, 5.8
Bulunduğu Yer	: Pera Müzesi, İstanbul
Envanter No	: 288
Dönemi	: 18. Yüzyılın İkinci Yarısı
Boyutları	: Y: 32,2 cm

Tanımı : Düz ağızlı, uzun boyunlu, küresel gövdeli, gaga akıtacaklı, tek şerit kulplu ve pedestal ayaklı bir sürahidir. Gövdenin alt yarısı içbükey kaburgalı, üst yarısı ise damla biçiminde yüzeysel kabartmalıdır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, kobalt mavisi, mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Sürahinin boyun kısmının her iki yüzünde, yan yana ayakta duran ve birbirine dostça sarılan dini kıyafetli iki erkek figürü görülür. Birinin mor ve sarı yollu bir şalvarı, kenarları kürklü sarı kaftanı ve başında sarığı vardır. Diğeri ise siyah çizgili mavi şalvar ve kırmızı kaftan giymiştir, başında bir piskopos başlığı vardır. Bu tasvir 18. yüzyılda Kütahya’da yaşayan Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki hoşgörünün bir yansımasıdır. Figürlerin iki yanında stilize yapraklar, akıtacak kısmının dış kenarında kobalt mavisi zemin üzerinde benekli rozet çiçekler, kulbun yanlarında verev çizgiler arasında tek yapraklar, dış yüzünde de “V” biçiminde kısıkaçlar arasında zincir motifi bulunmaktadır. Ağız kenarını ve boynun altındaki bileziği zikzaklı bordür kuşatmaktadır.

Yayın : Christie’s, **Islamic Art, Indian Miniatures, Rug and Carpets**, London, 17th/19th October 1995, s. 134-135, no. 317; Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kıraç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997, s. 82, no. 79; Laure Soustiel, **Osmanlı Seramiklerinin**

Görkemi XVI.–XIX. Yüzyıl (Suna-İnan Kır   ve Sadberk Hanım M  zesi Koleksiyonlarından), Suna-İnan Kır   Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstit  s  , İstanbul, 2000, s. 147, no. 102; H  lya Bilgi, **K  tahya   ini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kır   Vakfı Koleksiyonu)**, Pera M  zesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 107, no. 120.

Resim 5.7: Sürahi, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, PM, Env. No: 288

Resim 5.8: Sürahi Ayrıntısı

Katalog No : 6

Cinsi : Tabak

Resim No : 5.9

Bulunduğu Yer : Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu, İstanbul

Envanter No : 304

Dönemi : 18. Yüzyılın İkinci Yarısı

Boyutları : Y: 3,8 cm; Ç: 14,3 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, hafif çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, yeşil, mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Kenarı iki sıra mavi kuşakla çevrilidir. Tabağın ortasında, sağ elinde tuttuğu uzun çubukla tütün içen, yeşil fermene, sarı uzun entari ile mor ve yeşil yollu şalvar giymiş olarak tasvir edilen bir kadın figürü görülür. Entari kırmızı tokalı siyah bir kemerle tutturulmuştur. Başında yeşil ve sarı çizgili bino fes adı verilen başlık vardır ve kadın figürünün örülmüş saçları başlığın arkasından çıkmıştır. Başlığın kenarına bir çiçek takılıdır. Kadın figürünün iki yanında birer çiçekli dal vardır.

Yayın : Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kıraç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997, s. 76, no. 69; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 101, no. 112.

Resim 5.9: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 304

Kaynak: Hülya Bilgi (2005), s. 101.

Katalog No	: 7
Cinsi	: Tabak
Resim No	: 5.10
Bulunduğu Yer	: Özel Koleksiyon
Envanter No	: -
Dönemi	: 18. Yüzyılın İkinci Yarısı
Boyutları	: Ç: 15 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, hafif çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, yeşil, mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Kenarı iki sıra siyah kuşakla çevrilidir. Tabağın ortasında, sağ elinde çiçek dalı tutan, sarı kaftan, çiçek motifli yeşil uzun entari ile yeşil ve sarı yollu şalvar giymiş olarak tasvir edilen bir kadın figürü görülür. Entari kırmızı tokalı sarı bir kemerle tutturulmuştur. Kadın figürünün üzerinde, Kütahya yöresine ait “tefebaşı” olarak adlandırılan kıyafet vardır. Başında sarı ve yeşil çizgili bino fes adı verilen başlık vardır ve kadın figürünün örülmüş saçları başlığın arkasından çıkmıştır. Başlığın kenarına bir çiçek takılıdır. Kadın figürünün iki yanında birbirinin aynısı, kenarları testere dişine benzeyen yapraklardan oluşan çiçek dalları vardır.

Yayın : Sotheby's, **An Eye For Opulence-Art of the Ottoman Empire**, London, 24 April 2012, no. 201 a.

Resim 5.10: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, ÖK

Kaynak: Sotheby's (2012), no. 201 a.

Katalog No	: 8
Cinsi	: Tabak
Resim No	: 5.11
Bulunduğu Yer	: Özel Koleksiyon
Envanter No	: -
Dönemi	: 18. Yüzyılın İkinci Yarısı
Boyutları	: Ç: 15 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, hafif çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, yeşil, mangan moru, kobalt mavisi ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Kenarı iki sıra siyah kuşakla çevrilidir. Tabağın ortasında, sağ elinde çiçek dalı tutan, mavi kaftan, çiçek motifli mor uzun entari giymiş olarak tasvir edilen bir kadın figürü görülür. Entari kırmızı tokalı yeşil bir kemerle tutturulmuştur. Kadın figürünün üzerinde, Kütahya yöresine ait “tefebaşı” olarak adlandırılan kıyafet vardır. Başında sarı ve mavi çizgili bino fes adı verilen başlık vardır ve kadın figürünün örülmüş saçları başlığın arkasından çıkmıştır. Başlığın kenarına bir çiçek takılıdır. Kadın figürünün iki yanında birbirinin aynısı, kenarları testere dişine benzeyen yapraklardan oluşan çiçek dalları vardır.

Yayın : Sotheby's, **An Eye For Opulence-Art of the Ottoman Empire**, London, 24 April 2012, no. 201 b.

Resim 5.11: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, ÖK

Kaynak: Sotheby's (2012), no. 201 b.

Katalog No	: 9
Cinsi	: Tabak
Resim No	: 5.12
Bulunduğu Yer	: Suna ve İnan Kırac Vakfı Koleksiyonu, İstanbul
Envanter No	: 399
Dönemi	: 18. Yüzyılın İkinci Yarısı
Boyutları	: Y: 3,5 cm; Ç: 16,5 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, hafif çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, firuze, mangan moru, kobalt mavisi ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Kenarı iki sıra siyah kuşakla çevrilidir. Tabağın ortasında, sağ elinde tuttuğu uzun çubukla tütün içen, sol elinde çiçek tutan, mor kaftan, çiçek motifli kobalt mavisi şalvar ve fermene giymiş olarak tasvir edilen bir kadın figürü görülür. Kadın figürünün üzerinde, Kütahya yöresine ait “tefebaşı” olarak adlandırılan kıyafet vardır. Başında sarı ve mavi renkli süslemeleri olan yüksek bir başlığı vardır ve iki kenarına birer çiçek takılıdır. Kadın figürünün iki yanında da birer çiçek dalı vardır.

Yayın : Christie’s, **Islamic Indian and Armenian Art and Manuscripts**, London, 12 October 1999, s. 189, no. 409; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kırac Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 103, no. 114.

Resim 5.12: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 399

Kaynak: Hülya Bilgi (2005), s. 103.

Katalog No : 10

Cinsi : Tabak

Resim No : 5.13

Bulunduğu Yer : Suna ve İnan Kırac Vakfı Koleksiyonu, İstanbul

Envanter No : 420

Dönemi : 18. Yüzyılın İkinci Yarısı

Boyutları : Y: 3,7 cm; Ç: 13,6 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, hafif çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, yeşil, kobalt mavisi, mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Kenarı iki sıra mavi kuşakla çevrilidir. Tabağın ortasında, sağ elinde çiçek tutan, desenli yeşil uzun entari ile mor ve beyaz yollu şalvar giymiş olarak tasvir edilen bir kadın figürü görülür. Entari, Kütahya yöresine ait “aynalı pullu” olarak adlandırılan giysinin tipik bir örneğidir. Entari tokalı bir kemerle tutturulmuştur. Kadın figürünün sarı ve beyaz verev çizgili terpuş adı verilen başlığı bir tarafa doğru hafifçe eğilmiştir ve kenarına bir çiçek takılıdır. Kadın figürünün iki yanında birer çiçekli dal vardır.

Yayın : Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kırac Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 92, no. 97.

Resim 5.13: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 420

Kaynak: Hülya Bilgi (2005), s. 92.

Katalog No : 11

Cinsi : Tabak

Resim No : 5.14

Bulunduğu Yer : Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu, İstanbul

Envanter No : 453

Dönemi : 18. Yüzyılın İkinci Yarısı

Boyutları : Y: 5,1 cm; Ç: 18,5 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, hafif çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında firuze, sarı, mangan moru, kobalt mavisi ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Tabağın ortasında, sağ elinde çiçek tutan, desenli firuze renkli uzun entari ile mavi ve beyaz yollu şalvar giymiş olarak tasvir edilen bir kadın figürü görülür. Entari, Kütahya yöresine ait “aynalı pullu” olarak adlandırılan giysinin tipik bir örneğidir. Entari tokalı bir kemerle tutturulmuştur. Kadın figürünün mavi ve sarı verev çizgili terpuş adı verilen başlığı bir tarafa doğru hafifçe eğilmiştir ve kenarına bir çiçek takılıdır. Kadın figürünün sağında, sol elinde çiçek tutan firuze renkli kaftan, sarı entari ve mor şalvar giymiş olarak tasvir edilen bir erkek figürü görülür. Başında külah adı verilen bir başlık bulunur. Kadın figürünün solunda ise ortası sarı, kırmızı çiçekli bir dal vardır.

Yayın : Sotheby's, **The Turkish Sale, “Tughra”**, London, 16th October 1998, s. 41, no. 86; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 92, no. 98.

Resim 5.14: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 453

Kaynak: Hülya Bilgi (2005), s. 92.

Katalog No	: 12
Cinsi	: Tabak
Resim No	: 5.15
Bulunduğu Yer	: Pera Müzesi, İstanbul
Envanter No	: 298
Dönemi	: 18. Yüzyılın İkinci Yarısı
Boyutları	: Y: 3,7 cm; Ç: 15 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, hafif çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, yeşil, kobalt mavisi, mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Kenarı iki sıra gri kuşakla çevrilidir. Tabanın ortasında, sağ elinde çiçek tutan, sarı fermene ile kırmızı motiflerle süslü yeşil şalvar giymiş olarak tasvir edilen bir kadın figürü görülür. Bu şalvar Kütahya yöresine ait “aynalı pullu” olarak adlandırılan giysinin tipik bir örneğidir. Kadın figürünün yeşil ve beyaz verev çizgili terpuş adı verilen başlığı bir tarafa doğru hafifçe eğilmiştir ve kenarına bir çiçek takılıdır. Kadın figürünün iki yanında, ortası sarı, kırmızı çiçekli birer dal vardır.

Yayın : Eleni Kypraiou, **50 Pandrosou Str., Martinos Antiques**, Çev. D. Hardy, Athens, 1995, s. 140, no. 142; Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kıraç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997, s. 70, no. 55; Laure Soustiel, **Osmanlı Seramiklerinin Görkemi XVI.–XIX. Yüzyıl (Suna-İnan Kıraç ve Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonlarından)**, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 2000, s. 155, no. 110; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 93, no. 99.

Resim 5.15: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, PM, Env. No: 298

Katalog No	: 13
Cinsi	: Tabak
Resim No	: 5.16
Bulunduğu Yer	: Pera Müzesi, İstanbul
Envanter No	: 320
Dönemi	: 18. Yüzyılın İkinci Yarısı
Boyutları	: Y: 3,8 cm; Ç: 14,5 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, hafif çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, yeşil, kobalt mavisi, mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Kenarı iki sıra gri kuşakla çevrilidir. Tabanın ortasında, sol elinde çiçek tutan, kobalt mavisi fermene ile sarı ve mor verev çizgili şalvar giymiş olarak tasvir edilen bir kadın figürü görülür. Kadın figürünün üzerinde, Kütahya yöresine ait ve işlemeden dolayı “eğrimli” adı verilen giysi vardır. Kadın figürünün sarı, mor ve yeşil verev çizgili terpuş adı verilen başlığı bir tarafa doğru hafifçe eğilmiştir ve kenarına üç çiçekli bir dal takılıdır. Kadın figürünün iki yanında çiçekli dallar vardır.

Yayın : Tajan, **Art de l’Islam**, Paris, 18-19 Mars 1996, no. 169 E; Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kırâç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kırâç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997, s. 70, no. 56; Laure Soustiel, **Osmanlı Seramiklerinin Görkemi XVI.–XIX. Yüzyıl (Suna-İnan Kırâç ve Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonlarından)**, Suna-İnan Kırâç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 2000, s. 152, no. 108; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kırâç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 94, no. 100.

Resim 5.16: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, PM, Env. No: 320

Katalog No	: 14
Cinsi	: Tabak
Resim No	: 5.17
Bulunduğu Yer	: Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul
Envanter No	: Teşhir
Dönemi	: 18. Yüzyılın İkinci Yarısı
Boyutları	: -

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, hafif çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, firuze, mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Kenarı iki sıra mavi kuşakla çevrilidir. Tabağın ortasında, sağ elinde tuttuğu uzun çubukla tütün içen, mor fermene ile firuze renkli verev çizgili şalvar giymiş olarak tasvir edilen bir kadın figürü görülür. Kadın figürünün üzerinde, Kütahya yöresine ait ve işlemeden dolayı “eğrimli” adı verilen giysi vardır. Şalvar tokalı sarı bir kemerle tutturulmuştur. Firuze renkli verev çizgili terpuş adı verilen başlığın iki kenarına birer çiçek takılıdır. Kadın figürünün iki yanında çiçekli ve iğne yapraklı dallar vardır.

Yayın : Yayınlanmamıştır.

Resim 5.17: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SHM

Katalog No	: 15
Cinsi	: Tabak
Resim No	: 5.18
Bulunduğu Yer	: Victoria and Albert Museum, Londra
Envanter No	: 432-1873
Dönemi	: 18. Yüzyılın İkinci Yarısı
Boyutları	: Ç: 14,9 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, hafif çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, yeşil, kobalt mavisii, mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Kenarı iki sıra mavi kuşakla çevrilidir. Tabağın ortasında, sağ elinde çiçek tutan, yeşil uzun entari ile mavi ve beyaz yollu şalvar giymiş olarak tasvir edilen bir kadın figürü görülür. Entari püsküllü mor bir kuşak ile tutturulmuştur. Kadın figürünün sarı verev çizgili terpuş adı verilen başlığı bir tarafa doğru hafifçe eğilmiştir ve kenarına bir çiçek takılıdır. Kadın figürünün iki yanında, ortası sarı, kırmızı çiçekli birer dal vardır.

Yayın : Gönül Öney, **Türk Çini Sanatı**, Yapı ve Kredi Bankası, İstanbul, 1976, s. 119; Gönül Öney, “Çini ve Seramik”, **Geleneksel Türk Sanatları**, Haz. Mehmet Özel, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 103.

Resim 5.18: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, V&A, Env. No: 432-1873

Kaynak:

http://media.vam.ac.uk/media/thira/collection_images/2010EA/2010EA5811_jpg_l.jpg
(10.09.2012)

Katalog No : 16

Cinsi : Tabak

Resim No : 5.19

Bulunduğu Yer : Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu, İstanbul

Envanter No : 321

Dönemi : 18. Yüzyılın İkinci Yarısı

Boyutları : Y: 3,9 cm; Ç: 15,5 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, hafif çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, kahverengi, kobalt mavisi ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Kenarı iki sıra gri kuşakla çevrilidir. Tabağın ortasında, sağ elinde çiçek tutan, kahverengi uzun entari ile mavi ve beyaz yollu şalvar giymiş olarak tasvir edilen bir kadın figürü görülür. Entari püsküllü sarı bir kuşak ile tutturulmuştur. Kadın figürünün mor ve sarı verev çizgili terpuş adı verilen başlığı bir tarafa doğru hafifçe eğilmiştir ve kenarına bir çiçek takılıdır. Kadın figürünün iki yanında birer çiçekli dal vardır.

Yayın : Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kıraç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997, s. 70, no. 54; Laure Soustiel, **Osmanlı Seramiklerinin Görkemi XVI.–XIX. Yüzyıl (Suna-İnan Kıraç ve Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonlarından)**, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 2000, s. 153, no. 109; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 91, no. 96.

Resim 5.19: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 321

Kaynak: Hülya Bilgi (2005), s. 91.

Katalog No : 17

Cinsi : Tabak

Resim No : 5.20

Bulunduğu Yer : Suna ve İnan Kırac Vakfı Koleksiyonu, İstanbul

Envanter No : 310

Dönemi : 18. Yüzyılın İkinci Yarısı

Boyutları : Y: 3,8 cm; Ç: 15 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, hafif çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, firuze, kobalt mavisi, gri, mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Kenarı iki sıra gri kuşakla çevrilidir. Tabagın ortasında, sağ elinde çiçek tutan, mor uzun entari ile mavi ve mor yollu şalvar giymiş olarak tasvir edilen ağzı ve burnu çizilmemiş bir kadın figürü görülür. Entari püsküllü firuze renkli bir kuşak ile tutturulmuştur. Kadın figürünün sarı ve mavi verev çizgili terpuş adı verilen başlığı bir tarafa doğru hafifçe eğilmiştir ve kenarına bir çiçek takılıdır. Kadın figürünün iki yanında birbirinin aynısı olan birer çiçekli dal vardır.

Yayın : Eleni Kypraiou, **50 Pandrosou Str., Martinos Antiques**, Çev. D. Hardy, Athens, 1995, s. 140, no. 139; Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kırac Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997, s. 72, no. 57; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kırac Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 95, no. 101.

Resim 5.20: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 310

Kaynak: Hülya Bilgi (2005), s. 95.

Katalog No : 18

Cinsi : Tabak

Resim No : 5.21

Bulunduğu Yer : Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu, İstanbul

Envanter No : 316

Dönemi : 18. Yüzyılın İkinci Yarısı

Boyutları : Y: 3,1 cm; Ç: 14,9 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, hafif çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, yeşil, mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Kenarı iki sıra siyah kuşakla çevrilidir. Tabağın ortasında, sağ elinde çiçek tutan, sarı kaftan ile sarı ve yeşil yollu şalvar giymiş olarak tasvir edilen bir kadın figürü görülür. Kadın figürünün yeşil ve sarı verev çizgili terpuş adı verilen başlığı bir tarafa doğru hafifçe eğilmiştir ve kenarına bir çiçek takılıdır. Kadın figürünün iki yanında birer çiçekli dal vardır.

Yayın : Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kıraç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997, s. 74, no. 64; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 99, no. 109.

Resim 5.21: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 316

Kaynak: Hülya Bilgi (2005), s. 99.

Katalog No : 19

Cinsi : Tabak

Resim No : 5.22

Bulunduğu Yer : Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu, İstanbul

Envanter No : 305

Dönemi : 18. Yüzyılın İkinci Yarısı

Boyutları : Y: 3,9 cm; Ç: 15,3 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, hafif çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, yeşil, kobalt mavisi, mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Kenarı iki sıra siyah kuşakla çevrilidir. Tabağın ortasında, sağ elinde çiçek tutan, kenarları kürklü sarı kaftan ile yeşil şalvar giymiş olarak tasvir edilen bir kadın figürü görülür. Kadın figürünün sarı ve yeşil verev çizgili, mor ve kırmızı nokta süslemeli terpuş adı verilen başlığı bir tarafa doğru hafifçe eğilmiştir ve kenarına bir çiçek takılıdır. Kadın figürünün iki yanında birer çiçekli dal vardır.

Yayın : Tajan, **Art Islamique**, Paris, 27-28 Mai 1991, no. 89 B; Tajan, **Art Islamique**, Paris, 6 Novembre 1995, no. 314 B; Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kıraç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997, s. 73, no. 61; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 97, no. 105.

Resim 5.22: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 305

Kaynak: Hülya Bilgi (2005), s. 97.

Katalog No	: 20
Cinsi	: Tabak
Resim No	: 5.23
Bulunduğu Yer	: Pera Müzesi, İstanbul
Envanter No	: 297
Dönemi	: 18. Yüzyılın İkinci Yarısı
Boyutları	: Y: 3,4 cm; Ç: 13,8 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, hafif çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, yeşil, kobalt mavisi ve mangan moru ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Bu tabağın üzerindeki erkek figürü, iki ayağı zincire vurulmuş mangan moru renkli bir eşeğe binmiş olarak tasvir edilmiştir. Eşenin yelesi örülmüş gibidir ve mangan moru renginde beneklerle süslenmiştir. Erkek figürü sarı renkteki eyere yan oturmuştur. Sol elinde dizginleri, sağ elinde ise bir hançer tutmaktadır. Erkek figürünün üzerinde kobalt mavisi bir gazeke ve yeşil bir şalvar vardır. Başında kavuk adı verilen bir başlık bulunur. Figürün sağ tarafında stilize bitki motifi vardır.

Yayın : Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kırâç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kırâç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997, s. 79, no. 74; Laure Soustiel, **Osmanlı Seramiklerinin Görkemi XVI.–XIX. Yüzyıl (Suna-İnan Kırâç ve Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonlarından)**, Suna-İnan Kırâç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 2000, s. 157, no. 114; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kırâç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 109, no. 122; Garo Kürkman, **Toprak, Ateş, Sır; Tarihsel Gelişimi, Atölyeleri ve Ustalarıyla Kütahya Çini ve Seramikleri**, Suna ve İnan Kırâç Vakfı Yayını, İstanbul, 2005, s. 138.

Resim 5.23: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, PM, Env. No: 297

Katalog No : 21

Cinsi : Tabak

Resim No : 5.24

Bulunduğu Yer : Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu, İstanbul

Envanter No : 332

Dönemi : 18. Yüzyılın İkinci Yarısı

Boyutları : Y: 3,6 cm; Ç: 14,2 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, yeşil, kobalt mavisi, mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Tabağın ortasında ciğer satıcısı figürü görülür. Figür, mor kısa kaftan, sarı kuşak, yeşil şalvar ve kavuk adı verilen bir başlık giymiş olarak tasvir edilmiştir. Figürün ağız ve burnu çizilmemiştir. Ciğerleri iki yana doğru uzatarak tuttuğu sopalara asılıdır. Beline aletlerini asmıştır. Bu figür, dönemin sokak satıcıları hakkında fikir vermektedir. Figürün iki yanında stilize bitki motifleri vardır.

Yayın : Sotheby's, **Islamic and Indian Art, Oriental Manuscripts and Miniatures, "Rabi"**, London, 29th-30th April 1992, s. 68-69, no. 122; Boisgirard, **Arts d'Orient**, Paris, 21 Juin 1996, s. 64-65, no. 258; Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kıraç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997, s. 78, no. 73; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 108, no. 121; Garo Kürkman, **Toprak, Ateş, Sır; Tarihsel Gelişimi, Atölyeleri ve Ustalarıyla Kütahya Çini ve Seramikleri**, Suna ve İnan Kıraç Vakfı Yayını, İstanbul, 2005, s. 136.

Resim 5.24: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 332

Kaynak: Hülya Bilgi (2005), s. 108.

Katalog No : 22

Cinsi : Tabak

Resim No : 5.25

Bulunduğu Yer : Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu, İstanbul

Envanter No : 299

Dönemi : 18. Yüzyılın İkinci Yarısı

Boyutları : Y: 4 cm; Ç: 15 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, hafif çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında firuze, kobalt mavisi, mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Kenarı iki sıra siyah kuşakla çevrilidir. Tabanın ortasında, sol elinde çiçek tutan, firuze renkli kaftan, kırmızı motiflerle süslü mavi entari ile mor ve beyaz yollu şalvar giymiş olarak tasvir edilen bir erkek figürü görülür. Başında kavuk adı verilen bir başlık bulunur. Kavuğun kenarına bir çiçek takılıdır. Erkek figürünün sağ tarafında iğne yapraklı bir dal vardır.

Yayın : Eleni Kypraiou, **50 Pandrosou Str., Martinos Antiques**, Çev. D. Hardy, Athens, 1995, s. 140, no. 140; Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kıraç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997, s. 79, no. 75; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 109, no. 123.

Resim 5.25: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 299

Kaynak: Hülya Bilgi (2005), s. 109.

Katalog No	: 23
Cinsi	: Tabak
Resim No	: 5.26
Bulunduğu Yer	: Pera Müzesi, İstanbul
Envanter No	: 326
Dönemi	: 18. Yüzyılın İkinci Yarısı
Boyutları	: Y: 3,4 cm; Ç: 15,2 cm

Tanımı : Dışa dönük düz ağızlı, hafif çukur gövdeli ve halka kaideli bir tabaktır. Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, yeşil, mangan moru ve toprak kırmızısı ile konturlarda siyah kullanılarak bezenmiştir. Kenarı iki sıra siyah kuşakla çevrilidir. Tabağın üzerinde, sağ elinde tuttuğu mızrağıyla ilerleyen bir atlı figürü vardır. Yeşil bir mintan ve mor bir potur ile kırmızı sorguçlu mor bir başlık giymiş olarak tasvir edilen atlı figürünün, büyük olasılıkla, hem Doğu'da hem de Batı'da önem taşıyan IV. yüzyılın din şehidi Aziz Georgius olduğu düşünülmektedir.¹⁰⁸ Atı toprak kırmızısı, çiçek motifli eyeri ise yeşil renktedir.

Yayın : Tajan, **Art de l'Islam**, Paris, 18-19 Mars 1996, no. 169 B; Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kırâç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kırâç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997, s. 80, no. 77; Laure Soustiel, **Osmanlı Seramiklerinin Görkemi XVI.-XIX. Yüzyıl (Suna-İnan Kırâç ve Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonlarından)**, Suna-İnan Kırâç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 2000, s. 157, no. 113; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kırâç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 112, no. 126; Garo Kürkman, **Toprak, Ateş, Sır; Tarihsel**

¹⁰⁸ Laure Soustiel, **a.g.e.**, s. 157.

Gelişimi, Atölyeleri ve Ustalarıyla Kütahya Çini ve Seramikleri, Suna ve İnan Kıraç Vakfı Yayını, İstanbul, 2005, s. 139.

Resim 5.26: Tabak, 18. Yüzyılın İkinci Yarısı, PM, Env. No: 326

Katalog No	: 24
Cinsi	: Biblo
Resim No	: 5.27
Bulunduğu Yer	: Özel Koleksiyon
Envanter No	: -
Dönemi	: 20. Yüzyılın Başı
Boyutları	: Y: 41 cm

Tanımı : Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında kobalt mavisi, yeşil, sarı, mangan moru, toprak kırmızısı ve siyah kullanılarak bezenmiştir. Yöresel giysili bir kadın biblosudur. Kadın figürü, dörtgen kaide üzerinde ayakta durmakta ve sağ eli ile fermenesini tutmaktadır. Kadın figürü işlemeli bir fermene, gömlek ve şalvar giymiş, başına ise arkaya doğru düz atılarak bağlanan, saçlarını açıkta bırakan oyali dane takmıştır. Fermenenin önü ve arkası verev çizgiler oluşturacak şekilde işlenmiştir. Fermenenin ön ve yan kısımlarının kenarları ile kol ağızlarında kıvrık dallardan çıkan küçük çiçek kompozisyonları bulunur. Şalvar sadedir, sadece kıvrımlı bir görüntü verilmiştir. Fermene, Kütahya yöresine ait ve işlemesinden dolayı “eğrimli” adı verilen giysinin tipik bir örneğidir. Kaidenin ön yüzünde “Mina” yazmaktadır. Ustası, Cumhuriyet dönemi öncesi Kütahya seramik sanatında biblolarıyla tanınan en eski usta olan “Deli Mina” adı ile tanınan bir Rum’dur.

Yayın : Antik, 207. Müzayede, Osmanlı Eserleri, Antika ve Tablolar, İstanbul, 12 Kasım 2000, s. 14, no. 21.

Resim 5.27: Biblo, 20. Yüzyılın Başı, ÖK

Kaynak: Antik (2000), s. 14.

Katalog No : 25

Cinsi : Biblo

Resim No : 5.28

Bulunduğu Yer : Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu, İstanbul

Envanter No : 257

Dönemi : 20. Yüzyılın Başı

Boyutları : Y: 28,4 cm

Tanımı : Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında kobalt mavisi, firuze, açık yeşil, mangan moru, toprak kırmızısı ve siyah kullanılarak bezenmiştir. Batı Anadolu yiğidi zeybek biblosudur. Zeybek figürü ayaklarını iki yana açarak, çiçek ve yapraklarla bezeli bir sandığın üzerine oturmuştur. Sol elinde tüfeğini tutmaktadır. Başında oyali danelerle sarılmış bir fes, bedeninde firuze renkli bir cepken ile dize kadar uzanan bir şalvar, belinde geniş bir kuşak ve ayaklarında ise el örgüsü uzun çoraplar vardır. Ustası Sarhoş Ahmet'tir.¹⁰⁹

Yayın : Faruk Şahin, “Çini Heykelcikler ve Yapımcıları”, **Antika**, Sayı: 33, Ocak 1988, s. 33; John Carswell, “Kütahya Çini ve Seramikleri”, **Sadberk Hanım Müzesi Türk Çini ve Seramikleri**, Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul, 1991, s. 90, no. K.106; Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kıraç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997, s. 131, no. 171; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 216, no. 267.

¹⁰⁹ Faruk Şahin (1988 b), **a.g.m.**, s. 33.

Resim 5.28: Biblo, 20. Yüzyılın Başı, SVİKV, Env. No: 257

Kaynak: Hülya Bilgi (2005), s. 216.

Katalog No : 26

Cinsi : Biblo

Resim No : 5.29

Bulunduğu Yer : Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu, İstanbul

Envanter No : 258

Dönemi : 20. Yüzyılın İlk Yarısı

Boyutları : Y: 36,8 cm

Tanımı : Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında firuze, yeşil, sarı, toprak kırmızısı ile siyah kullanılarak bezenmiştir. Geleneksel kıyafetler içerisinde omzunda mermi taşıyan köylü kadın ve yanında asker figürü ile Kurtuluş Savaşı canlandırılmıştır. Birbirine bitişik iki figür, toprak görünümü verilmiş bir kaide üzerinde ayakta durmaktadır. Miğferli askerin belinde fişekliği, omzunda tüfeği vardır. Kadın, kenarları işlemeli yeşil fermene, gömlek ile çintemani desenli şalvar giymiş ve başına sarı desenli bir dane bağlamıştır. Kadın figürü, Kütahya çevresindeki kadın giyimini yansıtması açısından önemlidir. Kaidenin üzerinde Arap harfleriyle “Abdurrahman Usta” yazılıdır.¹¹⁰

Yayın : John Carswell, “Kütahya Çini ve Seramikleri”, **Sadberk Hanım Müzesi Türk Çini ve Seramikleri**, Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul, 1991, s. 91, no. K.107; Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kıraç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997, s. 132, no. 177; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 217, no. 268.

¹¹⁰ John Carwell, **a.g.m.**, s. 91.

Resim 5.29: Biblo, 20. Yüzyılın İlk Yarısı, SVİKV, Env. No: 258

Kaynak: Hülya Bilgi (2005), s. 217.

Katalog No : 27

Cinsi : Biblo

Resim No : 5.30

Bulunduğu Yer : Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu, İstanbul

Envanter No : 259

Dönemi : 20. Yüzyılın İkinci Yarısı (1957)

Boyutları : Y: 16,3 cm

Tanımı : Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında kobalt mavisi, yeşil, sarı, mangan moru, toprak kırmızısı ve siyah kullanılarak bezenmiştir. Yöresel giysili bir kadın biblosudur. Kadın figürü, dörtgen kaide üzerinde ayakta durmakta ve sağ eli ile fermenesini tutmaktadır. Kadın figürü işlemeli bir fermene, gömlek ve şalvar giymiş, başına ise arkaya doğru düz atılarak bağlanan, saçlarını açıkta bırakan oyali dane takmıştır. Fermenenin önü ve arkası verev çizgiler oluşturacak şekilde işlenmiştir. Fermenenin ön ve yan kısımlarının kenarları ile kol ağızlarında kıvrık dallardan çıkan küçük çiçek kompozisyonları bulunur. Şalvar sadedir, sadece kıvrımlı bir görüntü verilmiştir. Fermene, Kütahya yöresine ait ve işlemesinden dolayı “eğrimli” adı verilen giysinin tipik bir örneğidir. Kaidenin kenarlarını, kıvrık dallardan çıkan küçük çiçek kompozisyonları çevreler. Kaidenin köşesine “1957” tarihi yazılmıştır.

Yayın : Antik, 140. Müzayede, Türk İslam Eserleri, İstanbul, 3 Kasım 1991, no. 169; Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kıraç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997, s. 131, no. 173; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 219, no. 271.

Resim 5.30: Biblo, 20. Yüzyılın İkinci Yarısı (1957), SVİKV, Env. No: 259

Kaynak: Hülya Bilgi (2005), s. 219.

Katalog No : 28

Cinsi : Biblo

Resim No : 5.31

Bulunduğu Yer : Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu, İstanbul

Envanter No : 261

Dönemi : 20. Yüzyılın İkinci Yarısı

Boyutları : Y: 16,2 cm

Tanımı : Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında kobalt mavisi, firuze, yeşil, sarı, toprak kırmızısı ve siyah kullanılarak bezenmiştir. Batı Anadolu yiğidi zeybek biblosudur. Zeybek figürü bir yamaca yaslanarak oturmuş, sol elini kuşağının arasına sokmuş ve sağ elinde yere dayadığı tüfeğini tutmaktadır. Başında dane adı verilen bir başörtüsü, bedeninde işlemeli bir cepken ve dize kadar uzanan siyah bir şalvar, belinde kobalt mavisi geniş bir kuşak ve ayaklarında ise uzun çoraplar vardır. Kaideye, kır görünümü yansıtacak şekilde çiçek motifleri çizilmiştir.

Yayın : Antik, **140. Müzayede, Türk İslam Eserleri**, İstanbul, 3 Kasım 1991, no. 169; Şebnem Akalın-Hülya Yılmaz Bilgi, **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kıraç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1997, s. 132, no. 174; Hülya Bilgi, **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 219, no. 272.

Resim 5.31: Biblo, 20. Yüzyılın İkinci Yarısı, SVİKV, Env. No: 261

Kaynak: Hülya Bilgi (2005), s. 219.

Katalog No	: 29
Cinsi	: Biblo
Resim No	: 5.32
Bulunduğu Yer	: Kütahya Çini Müzesi
Envanter No	: Teşhir
Dönemi	: 20. Yüzyılın İkinci Yarısı
Boyutları	: -

Tanımı : Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, yeşil, kobalt mavisi, mangan moru, kahverengi, toprak kırmızısı ve siyah kullanılarak bezenmiştir. Yöresel giysili bir kadın biblosudur. Kadın figürü, yuvarlak bir kaide üzerinde ayakta durmakta ve sol omzunda testi taşımaktadır. Sağ elini başının arkasından geçirerek omzundaki testinin saplarından tutmaktadır. Kadın figürü sarı gömlek, mavi fermene, çiçek desenli ve yanları yırtmaçlı uzun entari ile yeşil şalvar giymiş, beline yeşil öncek, başına ise arkaya doğru düz atılarak bağlanan, saçlarını açıkta bırakan sarı renkli bir dane takmıştır. Yuvarlak kaidenin üzerinde ise çizgi ve noktalardan oluşan bir bezeme vardır. Bu biblo, Kütahya çevresine ait kadın giyim kültürünü yansıtan tipik bir örnektir.

Yayın : Yayınlanmamıştır.

Resim 5.32: Biblo, 20. Yüzyılın İkinci Yarısı, KÇM

Katalog No	: 30
Cinsi	: Biblo
Resim No	: 5.33
Bulunduğu Yer	: Kütahya Çini Müzesi
Envanter No	: Teşhir
Dönemi	: 20. Yüzyılın İkinci Yarısı
Boyutları	: -

Tanımı : Beyaz hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına dekorlu bir seramiktir. Sır altında sarı, kırmızı, yeşil, kobalt mavisi, açık mavi ve siyah kullanılarak bezenmiştir. Yöresel giysili bir kadın biblosudur. Kadın figürü sarı şalvar ve fermene ile kırmızı gömlek giymiş, başına kırmızı renkli bir dane bağlamıştır. Belinde tokalı bir kemer bulunmaktadır. Şalvar ve fermenenin desenleri keskin uçları aşağı yukarı, sağa ve sola gelerek kare veya baklava dilimleri oluşturacak şekilde çapraz işlemelerden oluşur. Ortalarındaki boşlukların merkezinde çiçek motifleri bulunur. Bu çapraz düzenlemeler tüm yüzeyi kaplamaktadır. Gömleğin kol kapakları da fermeneden saçak şeklinde dışarı çıkmaktadır. Kadın figürünün üzerinde Kütahya yöresine ait ve işlemesinden dolayı “çatkılı” adı verilen giysinin tipik bir örneği bulunmaktadır.

Yayın : Yayınlanmamıştır.

Resim 5.33: Biblo, 20. Yüzyılın İkinci Yarısı, KÇM

6. DEĞERLENDİRME

Kütahya geleneksel giyim kültürünün yansıdığı seramik eserlerin katalogunda Suna ve İnan Kıraç Vakfı (İstanbul), Pera Müzesi (İstanbul), Sadberk Hanım Müzesi (İstanbul), Kütahya Çini Müzesi, Victoria and Albert Museum (Londra) ve John Ralph Auckland Brocklebank (Oxford) koleksiyonları ile özel koleksiyonlarda bulunan geleneksel giyimli insan figürleriyle bezenmiş değişik formlara sahip Kütahya üretimi seramikler bir araya getirilmiştir. 18. ve 20. yüzyıllar arasında Kütahya ve çevresinde kullanılan geleneksel giysiler hakkında fikir edinebileceğimiz karakteristik örneklerden oluşan bu katalogda yer alan 30 adet eserin işlevlerine göre sayısal dağılımı şu şekildedir: 2 adet şişe, 2 adet matara, 1 adet sürahi, 18 adet tabak ve 7 adet biblo.

Katalogda yer alan, geleneksel giyimli insan figürleriyle bezenmiş en erken örnek 18. yüzyılın ortasına tarihlendirilir. Katalogda yer alan 30 adet eserden, 1 tanesi 18. yüzyılın ortasına, 22 tanesi 18. yüzyılın ikinci yarısına, 3 tanesi 20. yüzyılın ilk yarısına ve 4 tanesi 20. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilir. Katalogda eserler işlevlerine ve formlarına göre gruplara ayrılarak kronolojik bir düzenleme içerisinde ele alınmıştır.

18. yüzyıla tarihlendirilen seramiklerde, merkezi kompozisyon tek figürlü kadın ve genç kız tasvirleridir. İki veya daha fazla figürlü kompozisyonlardan oluşan seramikler de mevcuttur. Sonuç olarak, bu seramiklerin genel teması insanın tek bir hareket anının tasviridir. Bu seramiklerde genellikle uzun entari-şalvar veya fermene-şalvar giyimli, kemerli veya kuşaklı giysileri ile başlarında kalpak, bino fes veya sağ omuzlarına yatık terpuş adı verilen başlıkları ile kadın tasvirleri görülür. Bu kadınlar ellerinde birer çiçek tutmakta veya elinde tuttuğu uzun çubukla tütün içmektedir. Kadın tasvirlerinde saçlar uzun olup, iki omuzdan geriye veya sol omuzdan geriye sarmaktadır. Seramiklerdeki tüm kadın tasvirlerinde, kulak hizasında, saçlar arasına sıkıştırılmış çiçek dikkati çeker. Seramik eserlerin bütünlüğü içinde, genellikle tek figür olarak tasvir edilen kadın figürlerinin iki

yanını, iri yapraklı çiçek buketleri kompozisyonu çevrelemekte ve özellikle tabaklarda çift çizgisel daire ile kompozisyon sınırlandırılmaktadır. Ayrıca seramiklerde günlük yaşantıdan satıcı, din adamları, aziz figürü, elinde kadeh tutan, kavuklu ve bıyıklı erkek tasvirleri de konu olarak kullanılmıştır. 20. yüzyıla tarihlendirilen biblolar da ise kadın ve erkek figürleri bir kaide üzerinde ayakta durmakta veya oturmaktadır. Kadın figürleri genellikle fermene ve şalvar giyimli olup başlarında dane adı verilen başörtüleri görülür. Erkek figürlü biblolar da ise zeybek figürleri karşımıza çıkmaktadır. 18. ve 20. yüzyıllara tarihlendirilen bu seramiklerde kullanılan renkler, siyah, kahverengi, kobalt mavisi ve tonları, yeşil, firuze, sarı, mangan moru ve toprak kırmızısıdır.

18. ve 20. yüzyıllarda Kütahya’da üretilen geleneksel giyimli insan figürleriyle bezenmiş seramik eserleri şu şekilde gruplandırmak mümkündür.

Kadın figürlerinde başa giyilen başlıkların betimlendiği seramikler:

18. yüzyıla tarihlendirilen birer adet şişe ve matarada kadın figürlerinin başında kalpak adı verilen başlıklar görülür (Kat. no. 1,3). İngiltere’nin İstanbul elçisinin hanımı olan Lady Montagu, 1 Nisan 1717’de kız kardeşi Lady Mar’a yazdığı bir mektupta kendisi için diktirdiği Türk kıyafetini betimlerken kalpak adı verilen bu başlıklardan da şöyle bahsetmiştir.

“...Başa kalpak denilen bir serpuş giyiliyor. Kışın inci veya elmasla işlenmiş kadifeden, yazın gayet ince ve bol sırmalı kumaştan yapılıyor. Kalpak yalnız başın bir tarafına konuluyor, biraz da yana doğru yıkılıyor. Üzerine ya elmaslı bir gül veya gayet kibar işlenmiş bir mendille beraber altın bir iğne takılıyor. Başın öbür tarafına da saçlar toplanıyor. Üzerine nasıl bir süs yakıştırılırsa, mesela çiçek, sorguç konuluyor. Maamafih en mükemmel moda, muhtelif taşlardan yapılmış büyük bir demet takmak...”¹¹¹

¹¹¹ Lady Montagu, **Şark Mektupları**, Çev. Ahmed Refik, Haz. Dursun Gürlek, Timaş Yayınları, İstanbul, 1998, s. 41.

Lady Montagu'nun bu şekilde anlattığı kalpak adı verilen başlıkların, 1730 yılı sonrasında eserler vermeye başlayan Abdullah Buharî'nin minyatürlerinde de resmedilmiş olduğu görülür (Resim 6.1).¹¹² Ayrıca minyatürlerde olduğu gibi söz konusu seramiklerde de kadın figürlerinin saçları genellikle alınlarına perçemlerle dökülmüş, önleri kısa kesilmiş, arkaları uzun bırakılarak küçük örgülerle bele salınmıştır.¹¹³

Resim 6.1: Pencereden Bakan Kadın, Abdullah Buharî imzalı, h. 1158/1745, İÜK, T.9364, y.11b.

Kaynak: Banu Mahir (1998-1999), s. 80.

¹¹² Banu Mahir, "Abdullah Buharî'nin Minyatürlerinde 18. Yüzyıl Osmanlı Kadın Modası", **P Sanat Kültür Antika**, Sayı: 12, Kış 1998-1999, İstanbul, s. 80-81.

¹¹³ Banu Mahir, **a.m.**, s. 71.

18. yüzyıla tarihlendirilen üç adet tabakta kadın figürlerinin başında bino fes görülür (Kat. no. 6-8). Bino fes ön kısmı dik ve arkaya doğru eğimli bir şekilde küçük bir başlık olarak betimlenmiştir ve başlıkların kenarına bir çiçek takılıdır. Kadın figürlerinin örülmüş saçları başlığın arkasından çıkartılmıştır ve saçların arkaları uzun bırakılarak başlıkların altından küçük örgülerle bele salınmıştır. Aynı döneme ait bir adet matara (Kat. no. 4) ile on adet tabakta (Kat. no. 10-19) kadın figürleri terpuş adı verilen başlıklarla tasvir edilmiştir. Kadın figürlerinin çizgili başlıkları bir tarafa doğru hafifçe eğilmiş olarak betimlenmiştir ve başlıkların kenarına bir çiçek takılıdır. Terpuş adı verilen bu başlıklar örneklerden birinde ucu püsküllü olarak betimlenmiştir (Kat. no. 4). Ayrıca kadın figürlerinin uzun saçları, başlıklarının altından küçük örgülerle bele salınmıştır. 18. yüzyılın kadın giyimi modasını yansıtan bu başlıkların da, Abdullah Buharî'nin minyatürlerinde resmedilmiş olduğu görülür (Resim 6.2).¹¹⁴

20. yüzyıla tarihlendirilen beş adet bibloda ise kadın figürlerinin başında dane adı verilen başörtüleri görülür (Kat. no. 24,26,27,29,30). Başörtülerinin bazılarının kenarlarında iğne oyaları dikkat çekmektedir (Kat. no. 24,27).

Kadın figürlerinde bedene giyilen giysilerin betimlendiği seramikler:

20. yüzyıla tarihlendirilen beş adet bibloda kadın figürlerinin üzerinde gömlek vardır (Kat. no. 24,26,27,29,30). Gömlek, şalvara üstlük olarak giyilmiştir. Genellikle yakasız, düz renkli veya çizgili desenli olarak betimlenmiştir. 18. yüzyıla tarihlendirilen iki adet şişe (Kat. no. 1-2), iki adet matara (Kat. no. 3-4), on üç adet tabak (Kat. no. 6-7,9-19) ile 20. yüzyıla tarihlendirilen beş adet bibloda (Kat. no. 24,26,27,29,30) kadın figürleri şalvar giymiş olarak tasvir edilmiştir. Şalvar, uzun entari, kaftan veya fermene gibi giysilerin altına giyilmiştir. Şalvar genellikle kadın figürlerinin yüksek başlıklarıyla aynı renklerde yollu veya çizgili olarak betimlenmiş olup bazı örneklerde düz renkli şalvarlar da görülmektedir. Ayrıca katalogda yer alan dört adet tabak (Kat. no. 9,12-14) ile bir adet bibloda (Kat. no. 30) görülen fermene ve şalvar giyimli kadın figürlerinin desenli şalvarları, Kütahya yöresine ait tefebaşı, aynalı pullu, eğimli ve çatkılı giysilerinin birer örneğidir. Ayrıca bibloların birinde

¹¹⁴ Banu Mahir, **a.g.m.**, s. 76-79, 81.

Resim 6.2: Osmanlı Kadını, Abdullah Buharî imzalı, h. 1156/1743,
İÜK, T.9364, y.7b

Kaynak: Banu Mahir (1998-1999), s. 79.

ise kadın figürünün üzerinde çintemani desenli beyaz bir şalvar görülmektedir (Kat. no. 26). Bu biblodaki kadın figürü, Kütahya çevresindeki kadın giyimini yansıtmaları açısından önemlidir. 18. yüzyıla tarihlendirilen dört adet tabak (Kat. no. 6,9,12-14) ile 20. yüzyıla tarihlendirilen beş adet bibloda (Kat. no. 24,26,27,29,30) kadın figürlerinin üzerinde fermene görülür. Fermene, gömlek veya uzun entari gibi giysilerin üstüne giyilmiştir. Beden boyu bele kadar, önü açık ve uzun kollu olarak

betimlenmiştir. Fermene genellikle düz renkli olarak betimlenmiş olmakla beraber özellikle 20. yüzyıla tarihlendirilen üç adet bibloda, Kütahya yöresine ait ve işlemeden dolayı “eğrimli” ve “çatkılı” adı verilen giysilerin tipik birer örneği görülmektedir (Kat. no. 24,27,30). 18. yüzyıla tarihlendirilen iki adet şişe (Kat. no. 1-2), iki adet matara (Kat. no. 3-4), on adet tabak (Kat. no. 6-8,10-11,15-19) ile 20. yüzyıla tarihlendirilen bir adet bibloda (Kat. no. 29) kadın figürlerinin üzerinde uzun entari görülür. Uzun entari, şalvarın üstüne giyilmiştir. Önü boydan boya açık, uzun kollu ve diz altına kadar uzanan bir giysi olarak tasvir edilmiştir. Özellikle bir adet şişe (Kat. no. 1), iki adet matara (Kat. no. 3-4) ile dört adet tabakta (Kat. no. 7,8,10,11) kadın figürlerinin üzerindeki desenli uzun entariler, Kütahya yöresine ait tefebeşi, aynalı pullu ve süpürgeli pullu giysilerinin birer örneğidir. 18. yüzyıla tarihlendirilen bir adet şişe (Kat. no. 1), bir adet matara (Kat. no. 3) ile beş adet tabakta (Kat. no. 7-9,18,19) kadın figürlerinde üzerinde kaftanlar dikkat çekmektedir. Kaftan, önü boydan boya açık, uzun kollu ve diz altına kadar uzanan bir giysi olarak betimlenmiş olup bu kaftan tasvirlerinden ikisinin kenarlarındaki kürk dikkat çekicidir (Kat. no. 3,19).

18. yüzyıla tarihlendirilen bir adet şişe (Kat. no. 1), iki adet matara (Kat. no. 3-4) ile iki adet tabakta (Kat. no. 7-8) uzun entari ve şalvar giyimli, bir adet tabakta (Kat. no. 9) ise fermene ve şalvar giyimli kadın figürlerinin üzerinde Kütahya yöresine ait tefebeşi giysisi vardır. Bu giysilerin üzerinde belli bir düzen içerisinde yerleştirilmiş çiçek motifleri görülür. Kütahya merkezde giyilen tefebeşi giysisinin uzun entari ve şalvarı, kına gecesinde gelin tarafından, fermene ve şalvarı ise oğlan ve kız yengeleri tarafından giyilirdi. Aynı döneme ait iki adet tabakta (Kat. no. 10-11) uzun entari ve şalvar giyimli, bir adet tabakta (Kat. no. 12) ise fermene ve şalvar giyimli kadın figürlerinin üzerinde Kütahya yöresine ait aynalı pullu giysisi vardır. Giysilerin üzerinde elips şeklinde işleme motifleri dikkat çekmektedir. Kütahya merkezde giyilen aynalı pullu giysisinin uzun entari ve şalvarı, kına gecesinde gelin veya gelin kızın yengeleri tarafından, fermene ve şalvarı ise oğlan yengeleri tarafından giyilirdi. Yine aynı döneme ait mataraların birinde uzun entari ve şalvar giyimli kadın figürünün üzerinde Kütahya yöresine ait süpürgeli pullu giysisi vardır (Kat. no. 4). Giysinin üzerinde süpürgeye benzeyen dallardan oluşan bir bezeme

görülür. Kütahya merkezde giyilen süpürgeli pullu giysisinin uzun entari ve şalvarı, kına gecesinde gelin veya gelin kızın yengeleri tarafından giyilirdi. 18. yüzyıla tarihlendirilen iki adet tabak (Kat. no. 13-14) ile 20. yüzyıla tarihlendirilen iki adet bibloda (Kat. no. 24,27) fermene ve şalvar giyimli kadın figürlerinin üzerinde Kütahya yöresine ait ve işlemlerinden dolayı “eğrimli” adı verilen giysi vardır. Giysilerin üzerinde eğik bir açıyla yerleştirilmiş verev çizgilerden oluşan bir bezeme görülür. Eğrimli giysilerinde fermene üzerinde görülen bu motifler, tabaklarda kadın figürlerinin şalvarları üzerinde betimlenmiştir. Kadın figürlü biblolarda eğrimli giysisi daha gerçekçi betimlenmiştir. Kadın figürlerinin üzerindeki fermenenin önü ve arkası verev çizgiler oluşturacak şekilde işlenmiştir. Fermenenin ön ve yan kısımlarının kenarları ile kol ağzlarında kıvrık dallardan çıkan küçük çiçek kompozisyonları bulunur. Eğrimli giysisi, Kütahya merkezde, çeyiz altı töreni ve kına gecesinde yengeler ile düğün evinin yakınları tarafından giyilirdi. 20. yüzyıla tarihlendirilen bibloların birinde ise fermene ve şalvar giyimli kadın figürünün üzerinde Kütahya yöresine ait ve işlemlerinden dolayı “çatkılı” adı verilen giysi vardır (Kat. no. 30). Şalvar ve fermenenin desenleri keskin uçları aşağı yukarı, sağa ve sola gelerek kare veya baklava dilimleri oluşturacak şekilde çapraz işlemlerden oluşur. Ortalarındaki boşlukların merkezinde çiçek motifleri bulunur. Bu çapraz düzenlemeler tüm yüzeyi kaplamaktadır. Çatkılı giysisi de Kütahya merkezde, çeyiz altı töreni ve kına gecesinde yengeler ile düğün evinin yakınları tarafından giyilirdi. Bu gruptaki seramik eserler 18. ve 20. yüzyıllar arasında Kütahya merkezde kullanılan geleneksel kadın giysilerini desenleriyle birlikte yansıtmaları açısından ayrı bir önem taşımaktadır.

Kadın figürlerinde bele sarılan aksesuarların betimlendiği seramikler:

18. yüzyıla tarihlendirilen iki adet şişe (Kat. no. 1-2), bir adet matara (Kat. no. 4), altı adet tabak (Kat. no. 6-8,10,11,14) ile 20. yüzyıla tarihlendirilen bir adet bibloda (Kat. no. 30) kadın figürlerinin bellerinde tokalı kemerler sarılıdır. Aynı döneme ait üç adet tabakta ise kadın figürlerinin entarilerinin üzerine kuşak sarılıdır (Kat. no. 15-17). Kuşaklar püsküllü olarak betimlenmiştir. 20. yüzyıla tarihlendirilen bibloların birinde, kadın figürünün belinde öncek adı verilen bir önlük görülür (Kat. no. 29). Öncek uzun entarinin üzerine önden bağlanmıştır. Boyu diz üstüne kadardır. Önceğin

kenarlarında saçak ve püsküller vardır. Ayrıca bu biblodaki kadın figürü, Kütahya çevresindeki kadın giyimini yansıtması açısından önemlidir.

Erkek figürlerinde başa giyilen başlıkların betimlendiği seramikler:

18. yüzyıla tarihlendirilen bir adet şişe (Kat. no. 2) ile üç adet tabakta (Kat. no. 20-22) erkek figürlerinin başında çeşitli şekillerde betimlenmiş kavuk adı verilen başlıklar görülür. Kavuk genellikle üzerine sarık sarılmış olarak betimlendiği gibi yüksek bir başlık olarak da tasvir edilmiştir. Bazı örneklerde bu başlıklar stilize edilmiştir (Kat. no. 20-21). Şişe üzerindeki erkek figürünün başında paşalı kavuk adı verilen başlığın görülmesi ilgi çekicidir (Kat. no. 2). Paşalı kavuk, umumi olarak kullanılan bir serpuş türüdür. Paşalı kavuk, Osmanlı'nın "İslam ve Sarık" imajının en belirgin simgesidir. Paşalı kavuk, Kelime-i Tevhîd ifadesi olarak sembolize edilmiş, sarık, "Lâmelif" tarzında sarılarak başa takılmış ve bu İslam'ın simgesi olarak kabul edilmiştir.¹¹⁵ 18. yüzyıla tarihlendirilen bir sürahi üzerinde biri sarık başlıklı diğeri piskopos başlıklı, yan yana ayakta duran ve birbirine dostça sarılan dini kıyafetli iki erkek figürü dikkat çekmektedir (Kat. no. 5). Kütahya'nın çok sayıda cemaati, özellikle de Hristiyan ve Ermeni cemaatlerini barındıran kozmopolit bir şehir olduğu düşünüldüğünde, bu tasvirin de 18. yüzyılda Kütahya'da yaşayan Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki hoşgörünün bir yansıması olduğu söylenebilir. Bu sürahi, Kütahya'nın sosyal yaşamı hakkında kesitler yansıtması açısından önemlidir. Aynı döneme ait tabakların birinde erkek figürünün başında külah adı verilen bir başlık görülür (Kat. no. 11). Külah, ucu sivri ve yüksek bir başlık olarak betimlenmiştir. Ayrıca 20. yüzyıla tarihlendirilen seramiklerde zeybek figürlerinin başına sarılmış oyali daneler dikkat çekmektedir (Kat. no. 25,28).

Erkek figürlerinde bedene giyilen giysilerin betimlendiği seramikler:

18. yüzyıla tarihlendirilen tabakların birinde erkek figürünün üzerinde mintan denilen bir gömlek görülür (Kat. no. 23). Mintan, uzun kollu, önü kısa yırtmaçlı ve yakasız bir giysi olarak betimlenmiştir. 18. yüzyıla tarihlendirilen bir adet şişe (Kat. no. 2), bir adet sürahi (Kat. no. 5), dört adet tabak (Kat. no. 11,20-22) ile 20. yüzyıla tarihlendirilen iki adet bibloda (Kat. no. 25,28) erkek figürleri şalvar giymiş olarak

¹¹⁵ H. Necdet İşli, **Osmanlı Serpûşları**, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti, İstanbul, 2009, s. 54-55, 104, 113.

tasvir edilmiştir. Şalvar; cepken, gazeke, entari, hırka ve kaftan gibi giysilerin altına giyilmiştir. Uzunluğu genellikle ayak bileklerine kadardır. Zeybek figürlerinin şalvarlarının uzunluğu ise dize kadardır (Kat. no. 25,28). 18. yüzyıla tarihlendirilen tabakların birinde erkek figürü potur giymiş olarak tasvir edilmiştir (Kat. no. 23). Potur, dize kadar bol, dizden aşağısı ise bacakları saracak şekilde dar bir giysi olarak betimlenmiştir. 18. yüzyıla tarihlendirilen şişelerin birinde, erkek figürünün üzerindeki cepken dikkati çekmektedir (Kat. no. 2). Ayrıca 20. yüzyıla tarihlendirilen iki adet bibloda da zeybek figürlerinin üzerinde cepken vardır (Kat. no. 25,28). Cepken, şalvara üstlük olarak giyilmiştir. Beden boyu kaburga kemiğine kadar uzanan, uzun kollu ve yakasız bir giysi olarak betimlenmiştir. 18. yüzyıla tarihlendirilen bir adet tabakta (Kat. no. 20) erkek figürünün üzerinde gazeke görülür. Gazeke de cepken gibi şalvara üstlük olarak giyilmiştir. Uzun kollu ve beden boyu bel hizasında olan bir giysi olarak betimlenmiştir. 18. yüzyıla tarihlendirilen iki adet tabakta erkek figürlerinin üzerinde entari görülür (Kat. no. 11,22). Din adamları tarafından giyilen entari, şalvarın üstüne giyilen, uzun kollu, önü boydan boya açık ve etekleri diz altına kadar uzanan bir giysi olarak betimlenmiştir. 18. yüzyıla tarihlendirilen bir adet sürahi (Kat. no. 5) ile üç adet tabakta (Kat. no. 11,21,22) erkek figürlerinin üzerinde kaftan görülür. Kaftan, şalvar üstüne giyilen, uzun kollu ve uzunluğu diz üstünden diz altına kadar değişen bir giysi olarak betimlenmiştir. Ayrıca bu tabakların birinde ciğer satıcısı betiminin görülmesi ilgi çekicidir ve dönemin sokak satıcıları hakkında fikir vermektedir (Kat. no. 21).

Erkek figürlerinde bele sarılan aksesuarların betimlendiği seramikler:

18. yüzyıla tarihlendirilen bir adet şişe (Kat. no. 2), bir adet tabak (Kat. no. 21) ile 20. yüzyıla tarihlendirilen iki adet bibloda (Kat. no. 25,28) erkek figürlerinin giysilerinin üzerinde, bellerine sarılmış birer kuşak görülür.

Erkek figürlerinde ayağa giyilen çorapların betimlendiği seramikler:

20. yüzyıla tarihlendirilen iki adet bibloda zeybek figürlerinin ayağında, uzunluğu diz altına kadar olan çoraplar görülür (Kat. no. 25,28). Bibloların birinde el örgüsü çoraplar dikkat çekmektedir (Kat. no. 25).

7. SONUÇ

İç Anadolu, Marmara ve Ege Bölgeleri kavşağında bir geçiş noktasında bulunan ve Anadolu'nun en eski şehirlerinden biri olan Kütahya, Germiyan Beyliği döneminde beyliğin merkezi, Osmanlı Devleti döneminde ise önce sancak daha sonra 1451-1852 yılları arasında Anadolu Beylerbeyi'nin merkezi olmuştur. Kütahya, Germiyan Beyliği döneminde başlayıp, Osmanlı İmparatorluğu döneminde de devam eden sosyal, kültürel ve ekonomik değişimler ile Osmanlı saray giysilerinin etkisi altında en kaliteli renkli ipek iplikler ile altın veya gümüş sırmaların ipekli, yünlü ve pamuklu kumaşlar üzerine işlendiği çok değerli geleneksel giysilere sahip olmuştur. Kütahya'nın etnoğrafik açıdan bu zenginliği eski ve köklü bir mirasa sahip olması ile açıklanabilir. Kütahya'da özellikle kadın giyimi iğneden ipliğe bütün özellikleriyle bir sanat ve zevk anlayışını yansıtmaktadır. Kumaşları, kesimleri, işlemeleri, kemer ve toka gibi aksesuarları, baş süslemeleri, ayakkabıları, takı ve mücevherleriyle bir bütün olarak ele alındığı zaman Kütahya geleneksel kadın giysileri uyum, canlılık, Anadolu'nun başka hiçbir yerinde olmayan bir farklılık ve zenginlik taşımaktadır. Anadolu'nun birçok yöresinde geleneksel giysi olarak bir veya iki giysi çeşidi gösterilebilirken Kütahya'da tefebaşı, aynalı pullu, süpürgeli pullu, dizibağlı, eğrimli, çatkılı, dallı, bindallı, izmirli, yolaklı ve savai gibi çok çeşitli geleneksel giysiler vardır. Bu kıyafetler özel günlerde gelinler, yengeler ve düğün evinin diğer yakınları tarafından giyilmiştir. Ayrıca bu kıyafetler de uzun entari ve şalvar olarak iki farklı türe ayrılarak düğünlerde giyilen giysiler yengelerin hangi taraf yengesi olduğunu tanıtmıştır. Diğer günlerde kadınlar evde rahat edebileceği şal veya düz şalvar takımı gibi günlük kıyafetler giymişlerdir. Ayrıca tefebaşı giysisinin kumaşları, 18. yüzyılın başlarından itibaren İstanbul'un Tepebaşı semtindeki atölyelerde işlenmiştir. Bu işlemeli elbiselik kumaşlar İstanbul'da hazırlanarak Kütahyalılar tarafından satın alınmış veya kıyafetler hazır olarak İstanbul'dan alınmıştır, daha sonraları ise Kütahya'da da üretilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla tefebaşı giysisi, 18. yüzyılın başlarından itibaren İstanbul'da da kullanılmıştır. Kütahya çevresindeki yerleşimler incelendiğinde ise Kütahya merkezde şalvar, gömlek, uzun entari ve fermene olmak üzere dört ana bölümden oluşan giysiler, çevrede şalvar, gömlek, uzun entari,

fermene, göynek ile öncek ve arkalaç gibi bel aksesuarları da eklenerek sayıca artış göstermiştir. Kütahya çevresinde giyilen giysiler, merkezde giyilen giysilere göre daha sade ve gösterişsizdir. Geleneksel erkek giysileri, kadın giysileri kadar zengin ve çeşitli değildir. Ancak Kütahya'nın bulunduğu coğrafi konum itibarıyla geleneksel erkek giysilerinin de kendine özgü özellikleri vardır. Kütahya'nın karasal iklime sahip olması nedeniyle erkek kıyafetlerinde yünlü ve kalın koyu renk kumaşlar kullanılmıştır. Kütahya ve çevresinde günlük hayatta erkekler tarafından mintan, şalvar, potur, cepken, gazeke ve kaftan gibi giysiler giyilmiştir. Bele kuşak sarılarak, başa kavuk, sarık, külah veya fes gibi başlıklar giyilmiştir. Din adamları şalvar, entari, cübbe, hırka ve kaftan gibi giysiler giymişlerdir. Zeybek giyiminde ise başa kelepoş giyilerek üzerine poçu sarılmıştır. Bedene şalvar ve cepken giyilmiştir. Bele kuşak sarılarak üstüne silahlık takılmış ve ayağa çorap, tozluk ve yemeni giyilmiştir. Günlük hayatta kullanılan geleneksel erkek kıyafetleri ile zeybeklerin giydiği kıyafetler arasında önemli benzerlikler bulunsa da günlük kıyafetler zeybek kıyafetlerinden daha sadedir.

Osmanlı döneminde İznik'ten sonra en önemli seramik üretim merkezi olan Kütahya, çevresindeki zengin kil yatakları sayesinde Frig, Hellenistik, Roma ve Bizans dönemlerinde de yoğun biçimde seramik üretimine sahne olmuş ve bu sanatı geleneksel yöntemleriyle günümüze dek yaşatmış bir kenttir. 14. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İznik ile paralel üretim gösteren Kütahya, 17. yüzyılın sonunda İznik atölyelerinde üretimin son bulmasıyla, 18. yüzyılın başında seramik üretim merkezi olarak ön plana çıkmaya başlamıştır. 17. yüzyılın sonuna doğru İznik seramik üretimine sarayın ve sanatçı desteğinin giderek azalması ile başlayan ilgisizlik sonucunda, 18. yüzyılda Kütahya'da seramik ustaları klasik Osmanlı üslubundan farklı üslup arayışlarına gitmiştir. Seramik ustaları saray ve çevresi sanat verilerinden uzaklaşarak daha özgür halk sanatı tasvirlerine yönelmiştir. Bu kapsamda 18. yüzyıldan ortalarından itibaren üretilmiş olan geleneksel giyimli kadın ve erkek figürleriyle bezenmiş bir grup seramik eser karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel giyimli kadın ve erkek figürleri, 18. yüzyıla tarihlendirilen örneklerde şişe, matara, sürahi ve tabak gibi seramik formları üzerinde görülürken 20. yüzyıla tarihlendirilen örneklerde yalnızca biblolar üzerinde görülmektedir. Bu biblolar, 18.

yüzyılın ortalarından itibaren Kütahya’da üretilen geleneksel giyimli kadın ve erkek figürleriyle bezenmiş seramiklerin bir başka halkasını oluşturmaktadır.

18. yüzyıla tarihlendirilen seramiklerde kadın figürlerinin taşıdıkları başlıklar, döneminin başlıkları olup kadın figürleri genellikle kalpak, bino fes veya terpuş adı verilen başlıklarla betimlenmiştir. Kalpak; şişe ve matarada, bino fes; tabaklarda, terpuş ise matara ve tabaklarda tasvir edilmiştir. Kadın figürlerinde uzun entari-şalvar veya fermene-şalvar giyimi değişmeyen kıyafet şekli olup tasvirlerde kadın figürlerinin üzerinde şalvar, fermene, uzun entari, kaftan, tefebaşı, aynalı pullu, süpürgeli pullu ve eğimli giysileri görülmektedir. Şalvar; şişe, matara ve tabaklarda, fermene; tabaklarda, uzun entari; şişe, matara ve tabaklarda, kaftan; şişe, matara ve tabaklarda, tefebaşı; matara ve tabaklarda, aynalı pullu; tabaklarda, süpürgeli pullu; matarada, eğimli ise tabakta tasvir edilmiştir. Ayrıca kadın figürlerinin bazılarının bellerinde tokalı kemerler veya kuşaklar sarılıdır. Kemerler şişe, matara ve tabaklarda, kuşaklar ise sadece tabaklar üzerinde görülmektedir. 20. yüzyıla tarihlendirilen biblolarıda ise kadın figürlerinin başında dane adı verilen başörtüleri vardır. Kadın figürlerinin üzerinde gömlek, şalvar, fermene, uzun entari, eğimli ve çatkılı giysileri görülmektedir. Ayrıca kadın figürlerinin bazılarının belinde kemer ve öncek adı verilen önlük vardır. 18. yüzyıla tarihlendirilen seramik eserleri bezeyen kadın figürlerinin üzerinde Kütahya merkezde özel günlerde giyilen giysiler bulunmakta ve bu figürlerin genellikle gelin ve yenge tasvirleri olduğu anlaşılmaktadır. 20. yüzyıla tarihlendirilen kadın figürlü biblolarıda ise Kütahya merkezde özel günlerde yengeler ve düğün evinin yakınları tarafından giysiler ile Kütahya çevresinde günlük hayatta giyilen giysiler karşımıza çıkmaktadır.

18. yüzyıla tarihlendirilen seramiklerde erkek figürlerinin taşıdıkları başlıklar kavuk, sarık ve külahtır. Kavuk; şişe ve tabaklarda, sarık; sürahide, külah ise tabakta görülmektedir. Erkek figürlerinin üzerinde mintan, şalvar, potur, cepken, gazeke, entari ve kaftan ile bele sarılan kuşaklar görülmektedir. Mintan; tabakta, şalvar; şişe ve tabaklarda, potur; tabakta, cepken; şişede, gazeke; tabakta, entari; tabakta, kaftan; sürahi ve tabakta, kuşak ise şişe ve tabaklarda tasvir edilmiştir. 20. yüzyıla tarihlendirilen seramiklerde ise zeybek bibloları karşımıza çıkmaktadır. Zeybek

figürlerinin başında oyalı danelerle sarılmış bir fes, bedeninde cepken ile şalvar, belinde kuşak ve ayaklarında çoraplar görülmektedir. 18. yüzyıla tarihlendirilen seramik eserleri bezeyen erkek figürlerinin üzerinde Kütahya’da günlük hayatta giyilen giysiler ile din adamları tarafından giyilen giysiler bulunmakta, 20. yüzyıla tarihlendirilen erkek figürlü biblolar da ise zeybek giyimi karşımıza çıkmaktadır. Günlük hayatta giyilen giysiler ile zeybek giyimi arasında önemli benzerlikler görülmektedir.

Kütahya’da 18. ve 20. yüzyıllarda üretilen kadın ve erkek figürleriyle bezenmiş seramiklerin, 18. ve 20. yüzyıllar arasında Kütahya ve çevresinde yaşayan halkın geleneksel giyim tarzını yansıtan, günlük hayattan ve sosyal hayattan kesitler sunan önemli görsel belgeleri oluşturduklarını söylemek mümkündür.

8. EKLER

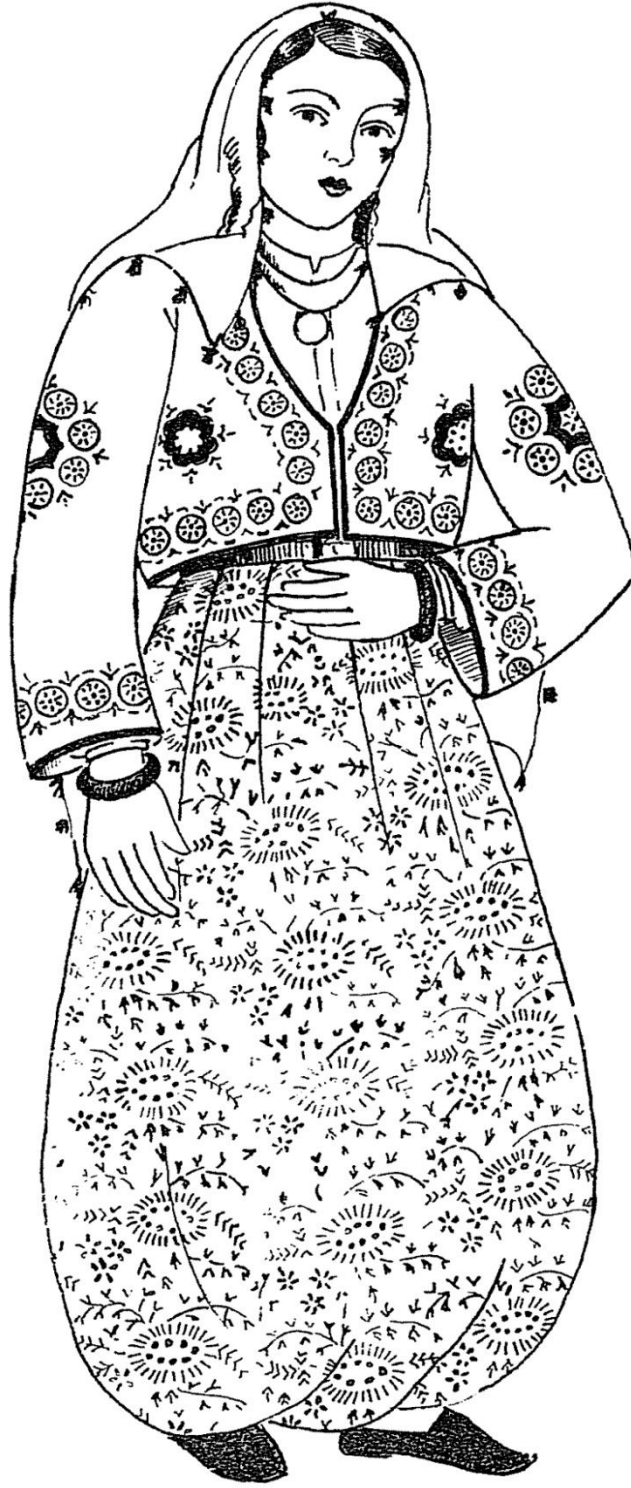
Çizim 4.1: Tefebaşı Uzun Entarisi

Kaynak: Kenan Özbel, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılıkı, no. 19

Çizim 4.2: Aynalı Pullu Uzun Entarisi

Kaynak: Kenan Özbek, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları, no. 18

Çizim 4.3: Aynalı Pullu Şalvarı

Kaynak: Kenan Özbek, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları, no. 17

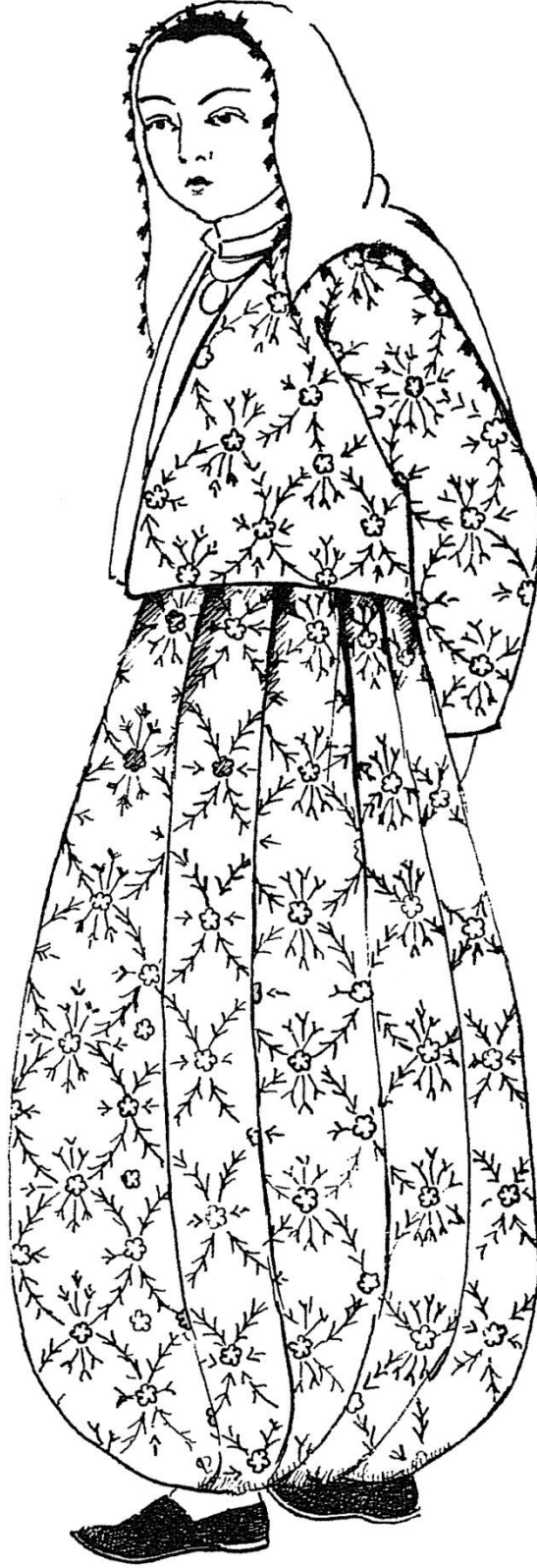
Çizim 4.4: Dizibağlı Takımı

Kaynak: Kenan Özbel, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları, no. 13

Çizim 4.5: Eğrimli Takımı

Kaynak: Kenan Özbel, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları, no. 14

Çizim 4.6: Çatkılı Takımı

Kaynak: Kenan Özbel, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları, no. 12

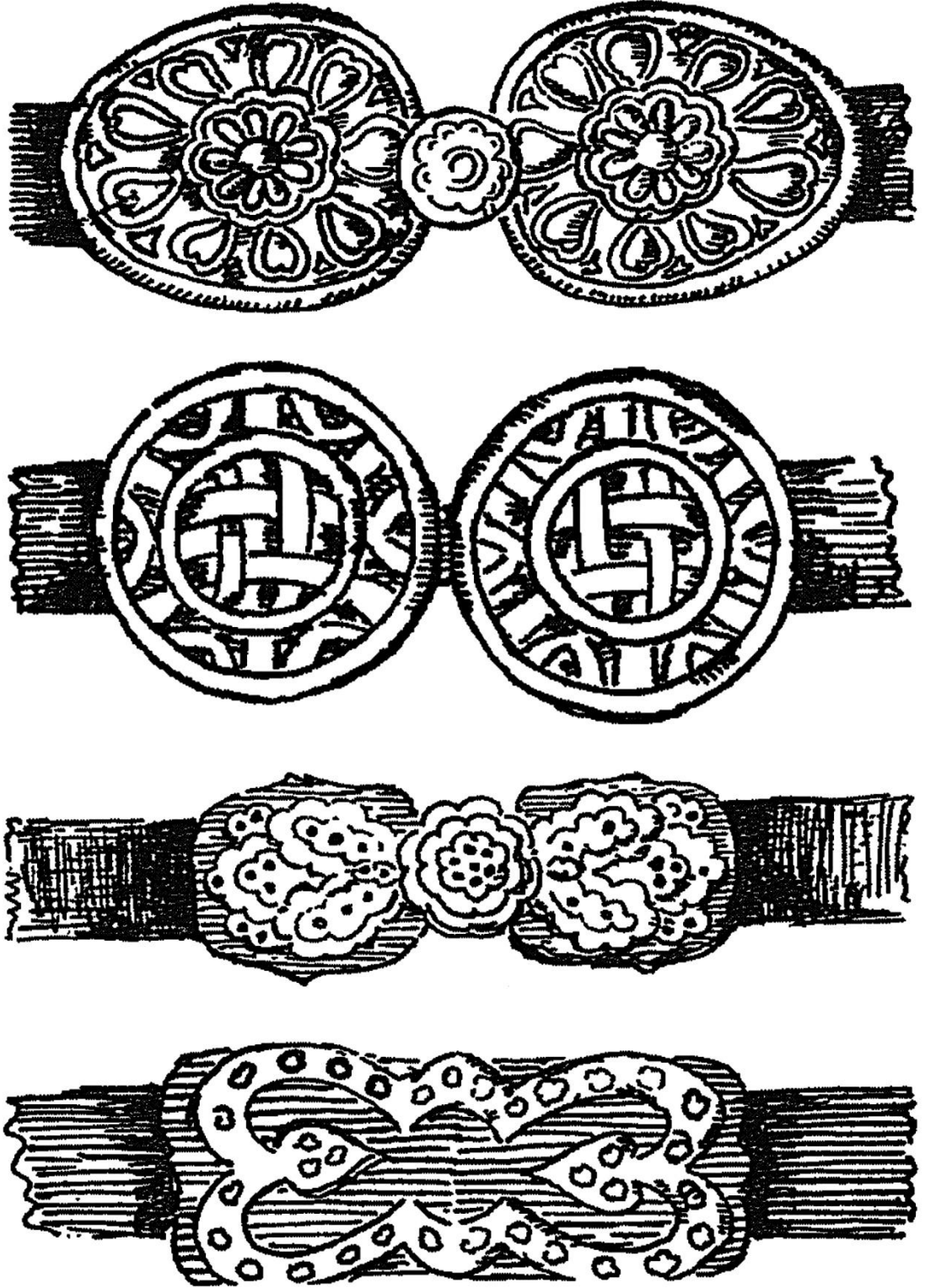
Çizim 4.7: Yolaklı Uzun Entarisi

Kaynak: Kenan Özbel, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılıkları, no. 22

Çizim 4.8: Şal Takımı

Kaynak: Kenan Özbel, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları, no. 3

Çizim 4.9: Kütahya'da Kadın Giyiminde Kullanılan Kemer Tokaları

Kaynak: Kenan Özbel, El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları, s.n.y.

9. KAYNAKLAR

Kitaplar

AKALIN, Ş.-YILMAZ BİLGİ, H. (1997), **Yadigâr-ı Kütahya (Suna ve İnan Kırâç Koleksiyonunda Kütahya Seramikleri)**, Suna & İnan Kırâç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul.

ASLANAPA, Oktay (1949), **Osmanlılar Devrinde Kütahya Çinileri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul.

ASLANAPA, Oktay (1965), **Anadoluda Türk Çini ve Keramik Sanatı**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul.

ASLANAPA, Oktay (1989), **Türk Sanatı**, 2. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

BARIŞTA, H. Örcün (1984), **Türk İşleme Sanatı Tarihi**, Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara.

BARIŞTA, H. Örcün (1998), **Türk El Sanatları**, İlaveli İkinci Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

BİLGİ, Hülya (2005), **Kütahya Çini ve Seramikleri (Suna ve İnan Kırâç Vakfı Koleksiyonu)**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul.

CARSWELL, J.-DOWSETT, C.J.F. (1972 a), **Kütahya Tiles and Pottery from the Armenian Cathedral of St. James, Jerusalem**, Volume I, Oxford.

CARSWELL, John (1972 b), **Kütahya Tiles and Pottery from the Armenian Cathedral of St. James, Jerusalem**, Volume II, Oxford.

Çağlarboyu Anadolu'da Kadın (Anadolu Kadınının 9000 Yılı), T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1993.

ÇİNİ, Rıfat (1991), **Türk Çiniciliğinde Kütahya**, Uycan Yayınları, İstanbul.

ÇİNİ, Rıfat (2002), **Ateşin Yarattığı Sanat Kütahya Çiniciliği**, Celsus Yayıncılık, İstanbul.

DÖNMEZ, Yusuf (1972), **Kütahya Ovası ve Çevresinin Fiziki Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, İstanbul.

EFE, S.-BARLAS, U. (1963), **Kütahya Düğün Adetleri**, Yurttaş Kitabevi Folklor Yayınları, İstanbul.

GÜRSU, Nevber (1988), **Türk Dokumacılık Sanatı (Çağlar Boyu Desenler)**, Redhouse Yayınevi, İstanbul.

GÜRTUNA, Sevgi (1999), **Osmanlı Kadın Giysisi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

GÖRÜNÜR, Lale (2010), **Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminden Kadın Giysileri (Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu)**, Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul.

İŞLİ, H. Necdet (2009), **Osmanlı Serpûşları**, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti, İstanbul.

KOÇU, R. Ekrem (1967), **Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü**, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara.

KUMBARACILAR, İzzet (1980), **Serpüşlar**, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, İstanbul.

KÜRKMAN, Garo (2005), **Toprak, Ateş, Sır; Tarihsel Gelişimi, Atölyeleri ve Ustalarıyla Kütahya Çini ve Seramikleri**, Suna ve İnan Kıraç Vakfı Yayını, İstanbul.

KYPRAIOU, Eleni (1995), **50 Pandrosou Str., Martinos Antiques**, Çev. D. Hardy, Athens.

MONTAGU, Lady (1998), **Şark Mektupları**, Çev. Ahmed Refik, Yay. Haz. Dursun Gürlek, Timaş Yayınları, İstanbul.

ÖNEY, Gönül (1976), **Türk Çini Sanatı**, Yapı ve Kredi Bankası, İstanbul.

ÖZBEL, Kenan (y.t.y.), **El Sanatları III: Eski Türk Kumaşları**, C.H.P. Halkevleri Bürosu, Ankara.

ÖZBEL, Kenan (y.t.y.), **El Sanatları V: Anadolu Kadın Kılık-ları**, C.H.P. Halkevleri Bürosu, Ankara.

ÖZBEL, Kenan (1949), **El Sanatları XIII: Gürün Şalları**, C.H.P. Halkevleri Bürosu, Ankara.

ÖZBEL, Kenan (1976), **Türk Köylü Çorapları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

ÖZEL, Mehmet (1992), **Folklorik Türk Kıyafetleri**, Türkiye Güzel Sanatları Geliştirme Vakfı Yayınları, Ankara.

ÖZKER, Muazzez (1997), **Kütahya Geleneksel Düğün Giysileri ve El İşlemeleri**, Turizm Geliştirme Vakfı Yayını, Ankara.

SALMAN, Fikri (2011), **Türk Kumaş Sanatı**, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

SEVİM, Erdoğan (1999), **Giyim Kuşamı ile Kütahya**, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

SEVÜKTEKİN APAK, M.-ONAT GÜNDÜZ, F. vd. (1997), **Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

SOUSTIEL, Laure (2000), **Osmanlı Seramiklerinin Görkemi XVI. – XIX. Yüzyıl (Suna-İnan Kıraç ve Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonlarından)**, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul.

SÖZEN, M.-TANYELİ, U. (2005), **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, 8. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

SÜRÜR, Ayten (1976), **Türk İşleme Sanatı**, Ak Yayınları, İstanbul.

SÜRÜR, Ayten (1983), **Ege Bölgesi Kadın Kıyafetleri**, Ak Yayınları, İstanbul.

ŞAHİN, Faruk (1983), **Seramik Sözlüğü**, Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul.

TANSUĞ, Sabiha (1988), **Türklerde Çiçek Sevgisi ve “Sümbülname”**, Ak Yayınları, İstanbul.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı (1932), **Kütahya Şehri**, İstanbul.

YATMAN, Nurettin (1945), **Türk Kumaşları**, Ankara Halkevi Neşriyatı, Ankara.

Makaleler

ALBAYRAK, Recep (1996), “Simav’da Giyim-Kuşam ve Takı Geleneği”, **Bilge**, S.: 9, Yaz, s. 14-15.

ALTAY, Fikret (1974), “Türk Kumaşları”, **Sanat Dünyamız**, S.: 1, Mayıs, s. 12-19.

ARAZ, Nezihe (1980), “Eski Türk Kadın Kıyafetleri”, **Sanat Dünyamız**, S.: 19, Mayıs, s. 10-14.

ASLANAPA, Oktay (1981-1982), “Kütahya Keramik Sanatı”, **Kütahya: Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılına Armağan**, İstanbul, s. 69-82.

ASLANAPA, Oktay (1987), “Osmanlı Devri Keramik Sanatı”, **Antika**, S.: 27, Haziran, s. 4-12.

ASLANAPA, Oktay (1989), “Anadolu’da Türk Keramik Sanatı”, **Erdem**, S.: 15, Eylül, s. 871-876.

ASLANAPA, Oktay (1992), “Türk Keramik Sanatı”, **Türk Dünyası El Kitabı (Dil – Kültür – Sanat)**, İkinci Cilt, İkinci Baskı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, s. 387-400.

ATASOY, Nurhan (2003), “Osmanlı İpekli Kumaşları”, **Osmanlı Uygarlığı**, C.: 2, Ed. Halil İnalcık - Günsel Renda, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, s. 760-787.

BİLGİ, Önder (2005), “İslam Öncesi Kütahya Yöresi Seramik Sanatı”, **Toprak, Ateş, Sır; Tarihsel Gelişimi, Atölyeleri ve Ustalarıyla Kütahya Çini ve Seramikleri**, Suna ve İnan Kıraç Vakfı Yayını, İstanbul, s. 14-29.

CARSWELL, John (1991), “Kütahya Çini ve Seramikleri”, **Sadberk Hanım Müzesi Türk Çini ve Seramikleri**, Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul, s. 49-102.

DEMİRSAR ARLI, V. Belgin (y.t.y.), “Kütahya Çini ve Seramikleri”, **Osmanlı’da Çini Seramik Öyküsü**, Ed. Ara Altun, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, İstanbul, s. 237-255.

DEMİRSAR ARLI, Belgin (2002), “Osmanlı Döneminde Kütahya Çiniciliği”, **Ateşin Yarattığı Sanat Kütahya Çiniciliği**, Celsus Yayıncılık, İstanbul, s. 28-32.

DEMİRSAR ARLI, V. Belgin (2007), “Kütahya Çiniciliği”, **Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı**, Ed. Gönül Öney - Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, s. 329-345.

DÖNMEZ, Yusuf (1974), “Kütahya Ovası ve Çevresinin Coğrafi Özellikleri”, **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı: 26, s. 34-47.

DÖNMEZ, Yusuf (1981-1982), “Kütahya ve Çevresinin Fiziki Coğrafyası”, **Kütahya: Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılına Armağan**, İstanbul, s. 1-19.

ERALP, A. Haldun (1981-1982), “El Sanatları ve Mahalli Kıyafetler”, **Kütahya: Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılına Armağan**, İstanbul, s. 795-818.

GÖRÜNÜR, Lale (1998-1999), “Anıların Aynasında Moda: Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu’nda 19. Yüzyıl Kadın Kıyafetleri”, **P Sanat Kültür Antika**, Sayı: 12, Kış, İstanbul, s. 88-101.

KOÇ, Adem (2009), “Kütahya Merkezinde Giyim-Kuşam Kültüründeki Değişmelerin Çözümlemesi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.: 2, S.: 9, s. 243-261 (http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt2/sayi9pdf/koc_adem.pdf, 11.05.2012).

KOÇ, Fatma (1997), “Kütahya Geleneksel Kadın Giysileri ve Günümüzdeki Durumu”, **Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 138-144.

MAHİR, Banu (1998-1999), “Abdullah Buharî’nin Minyatürlerinde 18. Yüzyıl Osmanlı Kadın Modası”, **P Sanat Kültür Antika**, S.: 12, Kış, İstanbul, s. 70-81.

ÖĞÜT, Gürel (1973), “Oyacılık Sanatı ve Kütahya Oyaları”, **Türk Etnografya Dergisi**, S.: XIII, s. 55-70.

ÖNEY, Gönül (1993 a), “Türk Çini ve Seramik Sanatı”, **Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı**, Ed. Mehmet Önder, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, s. 282-310.

ÖNEY, Gönül (1993 b), “Çini ve Seramik”, **Geleneksel Türk Sanatları**, Haz. Mehmet Özel, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, s.77-111.

ÖNEY, Gönül (2003), “Çini ve Seramik”, **Osmanlı Uygarlığı**, C.: 2, Ed. Halil İnalçık - Günsel Renda, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, s. 698-735.

ÖZBAĞI, Tevhide (1993), “Baş Süslemelerinde Kullanılan Anadolu Kadın Takıları”, **Kültür ve Sanat Dergisi**, S.: 20, Aralık, s. 50-53.

ÖZBAĞI, Tevhide (2002), “Geleneksel Türk Takıları”, **Türkler**, C.: 7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 785-799.

ÖZKUL FINDIK, Nurşen (2002), “Osmanlı Devri Seramik Sanatı”, **Türkler**, C.: 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 375-384.

ÖZKUL FINDIK, Nurşen (2007), “Beylikler ve Erken Osmanlı Devri Seramik Sanatı”, **Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı**, Ed. Gönül Öney - Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, s. 233-241.

ÖZÜDOĞRU, Şerife (1999), “17-18. Yüzyıllarda, İznik ve Kütahya Seramiklerinde İnsan Figürü”, **Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C.: 1, S.: 1, Nisan, s. 91-104.

SALMAN, Fikri (2002), “Osmanlı Dönemi Türk Kumaş Sanatı”, **Türkler**, C.: 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 410-415.

ŞAHİN, Faruk (1981), “Kütahya Çini-Keramik Sanatı ve Tarihinin Yeni Buluntular Açısından Değerlendirilmesi”, **Sanat Tarihi Yıllığı IX-X (1979-1980)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü, İstanbul, s. 259-286.

ŞAHİN, Faruk (1986), “Kütahya Seramikleri (19. yy. Sonu – 20. yy. Başı)”, **Antika**, S.: 17, Ağustos, s. 27-31.

ŞAHİN, Faruk (1988 a), “Cumhuriyet Dönemi Kütahya Çini ve Keramik Sanatı”, **Sanat Tarihi Yıllığı XIII**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Araştırma Merkezi, İstanbul, s. 131-151.

ŞAHİN, Faruk (1988 b), “Çini Heykelcikler ve Yapımcıları”, **Antika**, S.: 33, Ocak, s. 32-35.

ŞAHİN, Faruk (1998), “İnsan Figürlü Çini Tabaklar”, **Antik&Dekor**, S.: 45, Şubat-Mart, s. 86-92.

TANSUĞ, Sabiha (1979), “Giyimde Çiçeğin Dili II”, **Sanat Dünyamız**, S.: 15, Ocak, s. 2-8.

TEZCAN, Hülya (1984), “Eski Türk Kumaşlarından Örnekler”, **Sanat Dünyamız**, S.: 31, s. 54-57.

TEZCAN, Hülya (1989), “16. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Türk Kumaş Sanatı”, **Türkiyemiz**, S.: 58, Haziran, s. 28-37.

TEZCAN, Hülya (1993), “Kumaş Sanatı”, **Geleneksel Türk Sanatları**, Haz. Mehmet Özel, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, s. 153-165.

TEZCAN, Hülya (1998), “18. Yüzyıl’da Kumaş Sanatı”, **18. Yüzyılda Osmanlı Kültür Ortamı (20-21 Mart 1997 Sempozyum Bildirileri)**, Sanat Tarihi Derneği Yayınları, İstanbul, s. 193-205.

TEZCAN, Hülya (2002), “Osmanlı Dokumacılığı”, **Türkler**, C.: 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 404-409.

TUNÇOĞLU, İhsan (1981-1982), “Kütahya’da Turizm ve Gelenekler”, **Kütahya: Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılına Armağan**, İstanbul, s. 749-794.

TÜRKOĞLU, Sabahattin (1994 a), “Tarih Boyunca Anadolu’da Kadın Giyimi”, **Antik&Dekor**, S.: 24, s. 36-39.

TÜRKOĞLU, Sabahattin (1994 b), “Anadolu Folklorunda Kadın Giysilerimiz”, **Türkiyemiz**, S.: 73, Eylül, s. 50-61.

UZUNOĞLU, Sadık (1959), “Kütahya Zeybek Giyimi”, **Türk Folklor Araştırmaları**, C.: 6, S.: 125, Aralık, s. 2046.

YENİŞEHİRLİOĞLU, Filiz (2005), “Günlük Yaşamdan İnsancıl Görünümler”, **Toprak, Ateş, Sır; Tarihsel Gelişimi, Atölyeleri ve Ustalarıyla Kütahya Çini ve Seramikleri**, Suna ve İnan Kıraç Vakfı Yayını, İstanbul, s. 9-10.

YETKİN, Şerare (1993), “Türk Kumaş Sanatı”, **Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı**, Ed. Mehmet Önder, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, s. 329-342.

YILDIZ, H. Dursun (1981-1982), “Kütahya’nın Tarihçesi”, **Kütahya: Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılına Armağan**, İstanbul, s. 35-51.

Yayınlanmamış Tezler

AYGÜN, Müzeyyen (2011), **Kütahya ve Çevresi Geleneksel Kadın Giysilerinin Motif, Grafiksel Desen ve Kompozisyon Özelliklerinin İncelenmesi**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

KANIŞKAN, Ece (2011), **Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatına Giyim Kültürünün Yansımaları**, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, Eskişehir.

Müzayede Katalogları

Antik (1991), **140. Müzayede, Türk İslam Eserleri**, İstanbul, 3 Kasım 1991.

Antik (2000), **207. Müzayede, Osmanlı Eserleri, Antika ve Tablolar**, İstanbul, 12 Kasım 2000.

Boisgirard (1996), **Arts d’Orient**, Paris, 21 Juin 1996.

Christie’s (1995), **Islamic Art, Indian Miniatures, Rug and Carpets**, London, 17th/19th October 1995.

Christie’s (1999), **Islamic Indian and Armenian Art and Manuscripts**, London, 12 October 1999.

Ricqles (2001), **Arts d’Orient**, Paris, 13 Novembre 2000.

Sotheby’s (1992), **Islamic and Indian Art, Oriental Manuscripts and Miniatures, “Rabi”**, London, 29th-30th April 1992.

Sotheby's (1996), **Islamic Works of Art and Indian, Himalayan and South-East Asian Art, "Suleyman"**, London, 25th April 1996.

Sotheby's (1998), **The Turkish Sale, "Tughra"**, London, 16th October 1998.

Sotheby's (2012), **An Eye For Opulence-Art of the Ottoman Empire**, London, 24 April 2012.

Tajan (1991), **Art Islamique**, Paris, 27-28 Mai 1991.

Tajan (1995), **Art Islamique**, Paris, 6 Novembre 1995.

Tajan (1996), **Art de l'Islam**, Paris, 18-19 Mars 1996.

İnternet Kaynakları

<http://collections.vam.ac.uk/item/O89062/robe-unknown/>, (10.09.2012).

<http://collections.vam.ac.uk/item/O90774/plate-unknown/>, (10.09.2012).

<http://collections.vam.ac.uk/item/O90775/pilgrim-flask-unknown/>, (10.09.2012).

http://media.vam.ac.uk/media/thira/collection_images/2006AU/2006AU0425_jpg_l.jpg, (10.09.2012)

http://media.vam.ac.uk/media/thira/collection_images/2010EA/2010EA5564_jpg_l.jpg, (10.09.2012).

http://media.vam.ac.uk/media/thira/collection_images/2010EA/2010EA5811_jpg_l.jpg, (10.09.2012).

http://media.vam.ac.uk/media/thira/collection_images/2010EA/2010EA5936_jpg_l.jpg, (10.09.2012).

http://www.britishmuseum.org/collectionimages/AN00345/AN00345364_001_l.jpg (15.01.2013)

http://www.britishmuseum.org/collectionimages/AN00352/AN00352065_001_l.jpg (15.01.2013)

http://www.hayalleme.com/wp-content/uploads/2010/03/kadn_giysileri_sergisi.jpg, (02.04.2013).

10. SÖZLÜK*

Altıparmak: Çok renkli yollu ipekli bir kumaştır. Yollar değişik renklerde ve bir santimetre enindedir.

Aksesuar: Giysiyi bütünleyen çanta, kemer, şapka, eldiven, mücevher vb. eşyadır.

Akıtacak: Kabin ağız kenarında bulunan ve içerdği sıvının rahat boşaltılabilmesini sağlayan kanaldır. Akıtacaklar genellikle sürahi gibi kaplarda bulunur.

Astar: Giysilerin dayanıklılığını arttırmak için, içinde ya da altında kullanılan kumaştır.

Astar: Seramiklerin hamur rengini kapatmak, düzgün, temiz ve beyaz renkli yüzey elde etmek için kullanılan bir malzemedir.

Atlas: İnce ipekten sık dokunmuş, düz renkte, sert ve parlak bir kumaştır.

Aynalı pullu: Kütahya yöresine özgü bir işleme motifi ve kadın giysisidir. Uzun entari ve şalvarı dikilir.

Basma: Çoğunlukla pamuk ipliği kullanılarak dokunan kumaşların genel adıdır. Üzerine renkli çiçek veya desen basılarak süslenir.

Biblo: Çeşitli maddelerden yapılan heykel vb. zarif ve küçük süs eşyasıdır.

* Sözlük için yararlanılan kaynaklar: Garo Kürkman, **Toprak, Ateş, Sır; Tarihsel Gelişimi, Atölyeleri ve Ustalarıyla Kütahya Çini ve Seramikleri**, Suna ve İnan Kırış Vakfı Yayını, İstanbul, 2005; Faruk Şahin, **Seramik Sözlüğü**, Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul, 1983; Lale Görünür, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminden Kadın Giysileri (Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu)**, Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul, 2010; Hülya Tezcan, "Kumaş Sanatı", **Geleneksel Türk Sanatları**, Haz. Mehmet Özel, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992; Fikri Salman, **Türk Kumaş Sanatı**, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2011; A. Haldun Eralp, "El Sanatları ve Mahalli Kıyafetler", **Kütahya: Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan**, İstanbul, 1981-1982; Kenan Özbek, **El Sanatları III: Eski Türk Kumaşları**, C.H.P. Halkevleri Bürosu, Ankara, y.t.y.; S. Efe-U. Barlas, **Kütahya Dügün Adetleri**, Yurttaş Kitabevi Folklor Yayınları, İstanbul, 1963; Reşad Ekrem Koçu, **Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü**, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara, 1967; M. Sözen-U. Tanyeli, **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, 8. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005; Fikret Altay, "Türk Kumaşları", **Sanat Dünyamız**, S.: 1, Mayıs 1974; Tevhide Özbağı, "Geleneksel Türk Takıları", **Türkler**, C.: 7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002; Nevber Gürsu, **Türk Dokumacılık Sanatı (Çağlar Boyu Desenler)**, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1988.

Bino fes: Kalın ve ynl uha kumaşından yapılan bordo renkli, n kısmı dik ve arkaya doğru eğimli küçük bir festir.

Bordo: Mora yakın kırmızı renk.

Bordür: Genellikle giyim kuşam malzemesindeki şerit halindeki süslemelerdir.

Camgöbeği: Yeşile yakın mavi renk.

Canfes: Atkı ve çözgüsü ince bükülmüş, düz renkli ince bir ipekli kumaştır.

Cepken: Gömleğin zerine giyilen, beden boyu son kaburga kemiğine kadar uzanan, kolları uzun ve yakasız bir tür cekettir.

atkılı: Kütahya yöresine özgü çapraz hatlar oluşturan bitkisel motifli işleme kompozisyonu ve kadın giysisidir. şalvar ve cepkeni dikilir.

Çeyiz altı: Kütahya düğün adetlerine göre düğünden birkaç gün önce kız evinde yapılan eğlencedir. Nikah genellikle çeyiz altı töreninde kıyılır.

itari: Sarı ve kırmızı ubuklu desenleri olan ipek ve pamuk karışımı bir kumaştır.

uha: Çözgü ve atkısı tek kat yn ipliğinden, genellikle bezayağı örgüyle oldukça sık dokunmuş, keçe görünümlü kalın bir kumaştır.

Dane: Kadınlar tarafından başa bağlanan, kalıplarla veya boya ile boyanarak desenlendirilen bir başrtsdr. Diğer adları yazma ve yemenidir.

Eğrimli: Kıvrılan hatlardan oluşan bitkisel motifli işlemelere sahip, şalvar, gömlek ve fermeneden oluşan Kütahya yöresine özgü bir kadın giysisidir.

Entari: Genel bir terimdir ve i amaşının üstüne giyilip ayak üstüne kadar inen giysilere denir. Genellikle tek parça olarak bedene giyilen bir giysidir.

Fermene: Gömlek ya da uzun entari üstüne giyilen, beden boyu bele kadar olan, n açık, içi astarlı ve uzun kollu bir giysidir.

Firuze: Açık yeşil.

Fisto: Elde ya da makinede işlenmiş süslemeli şerittir.

Fiyonk: Kurdele, şerit, kumaş vb. nin kelebek şeklinde bağlanmış biçimidir.

Gazeke: Gömleğin üzerine giyilen, beden boyu bel hizasında olan, önü açık, kolları uzun ve yakasız bir tür cekettir.

Gelin teli: Gelinlerin başlarına takılan, parlak, uzun, ince gümüş teldir.

Gergef: Üzerine işleme yapılacak kumaşların gerilmesi için yapılmış daire ya da dikdörtgen biçiminde ahşap araçtır.

Gömlek: Şalvara üstlük olarak giyilen, ince kumaştan uzun kollu ve yakasız bir giysidir.

Hareli: Saf ipekten veya ipek-pamuk karışımından dokunan düz renkli bir kumaştır.

Hırka: Açık yakalı, bol kollu ve önden açık üst giysisidir.

İbrişim: Kalınca bükülmüş ipek ipliklidir.

İğne oyası: İğneyle değişik biçimli veya düğümlü ilmekler oluşturularak ve bunlar birleştirilerek yapılan bir oyadır.

İzmirli: Boyuna kalın şeritler halinde ipekle dokunmuş bir kumaştır. Şeritlerin aralarında gümüş sırmalar vardır. Ayrıca çeşitli renklerde ipek ipliklerle iri çiçekler ve dallardan oluşan bir dokuma görülür.

Kadife: Yüzeyi belirli uzunlukta bırakılmış ham madde lifleriyle kaplı parlak ve yumuşak bir kumaştır.

Kaftan: Şalvarın üstüne giyilen, yapımında değerli kumaşlar kullanılan, uzun ve önden açık bir üst giysisidir.

Kaide: Bir şeyin yere dayanan bölümü veya bir şeyin üzerine oturtulduğu nesne, ayaklık, taban.

Kalpak: Kesik koni biçiminde deri, kürk veya kumaştan yapılmış bir başlıktır.

Kavuk: Pamuktan yapılmış, üzerine sarık sarılan erkek başlığıdır.

Kaytan: Bükülmüş birkaç ipliğin birlikte tekrar bükülmesiyle oluşan, süs olarak kullanılan kalın iptir.

Kelime-i Tevhîd: “Lailâhe illâllah, Muhammedürresûlullah” (Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun elçisidir).

Kemer: Bir şerit şeklinde yapılan ve giyilen giysiyi belden sıkı tutmak için veya sadece süs olarak kullanılan ve bele yalnız bir defa dolanarak önden toka ile tutturulan bir takıdır.

Kemer tokası: Kemerlerin birleştiği noktada bütün veya geçmeli olarak bulunan genellikle eşit iki parça halinde yuvarlak, elips ve badem şeklinde değişik teknik ve motiflerle süslü bölümüdür.

Keten: Keten bitkisinin liflerinden yapılmış dokumadır.

Klaptan: Kullap denilen eğirme dolabı ile sarılan sırma veya tel ile karışık ipek veya pamuk ipliklidir.

Kolon: Kadınlar tarafından bele bağlanan, yün iplikle el tezgahlarında dokunmuş ince ve uzun kordondur. Uçları püsküllü ve boncuklarla süslüdür.

Kozmopolit: Çeşitli uluslardan kimseleri barındıran, içinde bulunduran.

Krep: İnce yünden veya ham ipekten dokunmuş ince ve şeffaf bir kumaştır.

Kuşak: Beli sıkı tutmak için sarılan 1x1 metre ölçülerinde, genellikle üzeri dokuma ile desenlendirilmiş kare şeklinde bir şaldır.

Külâh: Erkeklerin giydiği genellikle keçeden yapılmış, ucu sivri ve yüksek bir başlıktır.

Matara: Boyuna veya bele asılı olarak taşınan su kabıdır.

Mangan moru: Patlıcan rengi. Manganez oksitin sır altında vermiş olduğu renktir.

Mekik: Oya yapmakta kullanılan, kemik, ağaç veya plastikten, iki ucu sivri, arasından iplik geçecek bir yarığı bulunan küçük bir araçtır.

Mermerşahi: Tülbent kumaşına benzeyen ince bir pamuklu kumaştır.

Meşin: İşlenmiş koyun derisidir.

Mintan: Yakasız ve uzun kollu erkek gömleğidir.

Oya: Yemeni, yazma veya danelerin çevre kenarlarına, gömlek ve giysilerin yaka, kol ve eteklerine süs olarak değişik malzeme ve teknik ile yapılmış el işi örgü, danteldir.

Öncek: El tezgahlarında yüнден dokunan, uzun entarinin üzerine önden bağlanılarak kullanılan bir önlüktür.

Paşalı kavuk: Osmanlı'nın "İslam ve sarık" imajının en belirgin simgesi olarak kabul edilen bu başlıkta sarık, önde Kelime-i Tevhîd'in ilk harfi olan "Lâmelif"i sembolize edecek şekilde sarılmaktadır.

Potur: Dize kadar bol, dizden aşağısı ise bacakları saracak şekilde dar bir şalvardır.

Pul: Bazı giysilerde süs olarak kullanılan parlak, incecik, genellikle metal levhacıktır.

Sarık: Kavuk, külâh ve fes gibi bazı başlıkların üzerine sarılan tülbent, şal vb. bir kumaştır.

Saten: Parlak ve kaygan bir kumaş türüdür. İpekli, yünlü ve pamuklu oluşuna göre birçok türü vardır.

Savai: İpek ve klaptanla dokunmuş bir kumaştır. 18. yüzyıl özellikleri taşıyan serpme bazen de geometrik dizilişe sahip kısa dallı yapraklar ve çiçeklerle süslüdür.

Serpuş: Başa giyilen kavuk veya takkedir.

Sır: Seramiğin yüzeyini kaplayarak altındaki desen ve boyaları koruyan şeffaf veya renkli cam tabakasıdır.

Sır altı tekniği: Seramik boyalarının bisküvi halindeki seramikler üzerine boyanarak, üstüne sır çekilmesi ve boyaların sır altında kalmasıdır.

Sırma: Doğal renginde bırakılmış ya da altın yaldızlı ince gümüş teldir.

Sırmalı kaytan: Kırmızı yün veya pamukla dokunan, üzerine sırma işlenen, saç örgüsü şeklinde bir kordondur.

Sopalı: Çift renkli yollu, ipek veya benzeri iplikten dokunan bir kumaştır.

Sorguç: Serpuş üzerine, ön kısma takılan mücevheratlı tüy, madeni ilave süs. Derece belirtmek üzere kullanılmıştır.

Süpürgeli pullu: Kütahya yöresine özgü bir işleme motifi ve kadın giysisidir. Adını süpürgeye benzeyen formundan alır.

Sürahi: İçerisine sıvı konulan uzun boyunlu bir kaptır.

Şal: Atkı ve çözgüsü yünden olan desenli bir kumaştır.

Şalvar: Genellikle ağı çok bol ve sarkık olan, üst kısmından bele bir uçkurla bağlanan her tür kumaştan yapılabilen geniş bir üst donudur.

Şişe: İçerisine sıvı konulan dar ağızlı uzun bir kaptır.

Tabak: Daire şeklinde ve kenarları kalkıkça, yassı yemek kabıdır.

Tefebaşı: Top halindeyken altın sırma ve renkli ipek iplik ile çiçek motifleri işlenmiş kumaştan uzun entari ve şalvarı dikilen Kütahya yöresine özgü bir kadın giysisidir.

Tel kırma işi: “+”ya da “×” şeklinin tekrarıyla oluşan bir işleme çeşididir. Bu şeklin desene göre kumaş üzerinde yan yana sıralanması veya belli aralıklarla serpiştirilmesi ile yapılır. İşleme yapılırken tel ve makas kullanılmadan, aşağı ve yukarı bükerek koparıldığı için bu ismi almıştır.

Terpuş: Kadınların başlarına giydikleri, yünden örülen külahlara verilmiş bir isimdir. Bu başlıkların uçları püsküllü de olabilmektedir.

Tırtıl: Elbise işlemlerinde kullanılan altın veya gümüş süsleme malzemesidir.

Tirşe: Yeşil ve beyaz çizgili bir kumaştır.

Tülbent: İnce pamuk ipliğinden dokunmuş, gayet yumuşak, beyaz ve ince bir bezdir.

Uçkur: Şalvarın belden sıkılarak bağlanmasını sağlayan örme ya da dokuma, dar enli kuşaktır.

Uzun entari: Gömlek ve şalvarın üzerine giyilen, önü boydan boya açık, kol kapakları ellerin üzerinde saçak oluşturacak kadar uzun, yanları dize kadar yırtmaçlı, topuklara kadar uzanan bir giysidir.

Verev: Bir köşeden karşı köşeye doğru kesilmiş, katlanmış veya konulmuş olan.

Yırtmaç: Giysilerde vücut hareketini kolaylaştırmak amacıyla etek, paça ve kol ağzlarındaki dikilmemiş açıklıktır.

Yolaklı: Mavi, sarı, beyaz ve kiremit kırmızısı renklerde yaklaşık bir veya bir buçuk santimetre genişliğinde boyuna şeritlerden oluşan bir kumaştır.

11. ÖZGEÇMİŞ

Mustafa Topal, 05.08.1988’de Muğla’nın Milas ilçesinde doğdu. 2002 yılında Milas Merkez İlköğretim Okulu’ndan, 2005 yılında Milas Lisesi’nden mezun oldu. 2010 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü’nde lisans eğitimini tamamladı. 2011 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Programı’nda yüksek lisans eğitimine başladı.